Experimenteel onderzoek naar het moreele oordeel

Jan de Jongh

VANDERBILT UNIVERSITY LIBRARY NOV 8 1941

EXPERIMENTEEL ONDERZOEK NAAR HET MOREELE OORDEEL

EXPERIMENTEEL ONDERZOEK NAAR HET MOREELE OORDEEL

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE GENEESKUNDE

AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

DR. J. K. A. WERTHEIM SALOMONSON

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP VRIJDAG 18 NOVEMBER 1921,

DES NAMIDDAGS TE 4 UUR

IN DE AULA DER UNIVERSITEIT

DOOR

JAN DE JONGH

GEBOREN TE HARINGCARSPEL.

CREFELD

J. B. KLEINSCHE DRUCKEREI M. BUSCHER, G. M. B. H.

1921

Aan mijn vader,
de nagedachtenis mijner moeder
en mijn vrouw.

In 't bijzonder mijn dank aan U. Hooggeleerde Bouman, zeer geachte promotor, voor de vriendschap mij steeds betoond en Uwe gewaardeerde hulp mij verleend bij de samenstelling van dit proefschrift.

Mijn collega's Rypperda Wierdsma, Postma, Paulussen; resp. te Nijmegen, Zeist en Roermond, mijn besten dank voor de hulp mij verleend bij het verkrijgen der gegevens.

De gegevens van de normale p. p. kreeg ik van twee kostschoolen te Venray en te Nijmegen; den Eerw. Oversten dier inrichtingen mijn welgemeenden dank.

De Heer Smeets, Directeur van de Tuchtschool te Nijmegen, de Heer Burger, Adj. Directeur en de Adj. Directeur van het R. O. G. te Doetinchem verleenden mij hun zeer gewaardeerden steun bij het verkrijgen der gegevens van de crimineele p. p. en betuig ik daarvoor mijn erkentelijkheid.

Last not least, de samenwerking met collega Janssen aan het St. Servatiusgesticht te Venray, leerzaam, maar bovenal prettig, zal bij mij steeds in dankbare herinnering blijven.

Inleiding.

Indien men de ontwikkeling der psycho-pathologie der laatste decennieën volgt, dan is het niet te ontkennen, dat de onderzoekers zich niet meer te vreden plegen te stellen met het constateeren van feiten, toestanden en afwijkingen alleen, maar dat er zich een toenemend streven openbaart om deze zooveel mogelijk ook in getal en maat uit te drukken.

Het behoeft stellig niet te verwondern, dat deze methode van vastleggen van het waargenomene, zoo vruchtbaar gebleken over het geheele gebied der natuurwetenschappen, groote voordeelen moet bieden daar, waar het de verschijnselen der psyche betreft. Alleen zijn hier de moeilijkheden om tot bruikbare criteria te komen oneindig veel grooter. Het mag den anthropoloog betrekkelijk gemakkelijk vallen om b. v. de lengte van den gemiddelden mensch vast te stellen, ook zelfs al moge het blijken dat deze „norm" niet op alle plaatsen en in alle tijden de zelfde is of is geweest. Maar daar waar het de doen is om psychische functies te „meten", wordt de opgave onvergelijkelijk zwaarder en meestal onmogelijk; als men in aanmerking neemt hoe moeilijk het is deze psychische functies behoorlijk te definieeren, te onderscheiden van andere psychische factoren en geïsoleerd tot een onderwerp van onderzoek te maken.

Toch is de behoefte om de mate van aan- of afwezigheid van dergelijke functies te leeren kennen van zoodanig belang — en waarlijk niet alleen voor den klinicus — dat het zeer stellig de moeite loont, om, zij het dan ook voorloopig aan de hand van empirische schalen en ondanks de vage definieering der te onderzoeken geestelijke processen, te komen tot een maat, die niet al te ongewis is om althans een begin van orientatie mogelijk te maken op een terrein, waar de vraagstukken nog zoo onzaglijk gecompliceerd zijn als dat het geval is in de psycho-pathologie.

Wij hebben immers de schitterende resultaten voor oogen van het intellect-onderzoek, welke thans, tengevolge van den arbeid van een Binet, het mogelijk hebben gemaakt die moeilijk te omschrijven eigenschap van de psyche in korten tijd inderdaad te meten!

Zou het verder ook mogelijk kunnen worden om een oordeel te vellen omtrent den toestand van die psychische factoren die, buiten het terrein van het intellect, deel uitmaken van dat uiterst belangrijke en omvangrijke geestesleven, dat men in het algemeen

zoo gaarne de „hoogere gevoelens" pleegt te noemen en dat samengesteld is uit moreele, ethische, altruistische en aesthetische gevoelens — dan zou daarmee waarlijk een belangrijke stap voor uit zijn gedaan.

Het is er evenwel nog verre af, dat in dit opzicht zelfs aan de meest fundamenteele desiderata is voldaan. Te meer is het daarom geboden om de pogingen, die in die richting worden verricht, te volgen en aan critiek te onderwerpen.

Het zijn dergelijke overwegingen geweest, die mij er toe gebracht hebben een eindwegs den weg te volgen, die door Dr. Fernald gewezen is, wiens onderzoekingen ten doel hadden het moreele oordeel zijner proefpersonen aan de hand der methode der „tests" te bepalen.

Historisch Overzicht.

Het bestaan van afwijkingen op moreel gebied, zonder dat daarnaast overeenkomstige stoornissen op het terrein van het intellectueele leven aanwezig zijn, is het eerst uitvoeriger naar voren gebracht door Prichard in een, wel veel geciteerd maar weinig gelezen werk: „On the different Forms of Insanity" in 1842, nadat hij reeds eenige jaren vroeger de benaming „moral insanity" had ingevoerd („Treatise on Insanity, 1835.)

Hij omschrijft het door hem opgestelde ziektebeeld aldus: „I mean to denote by it a disordre which affects only the feelings „and affections, or what are termed the moral power of the mind „in contra-distinction to the powers of the understanding or „intellect" (pg 19) — en verder „Moral insanity is a disordre of „which the symptoms are only in the state of the feelings, affections, „temper, and in the habbits and conduct of the individuel, or in „the excercise of these mental faculties which are termed the „active and moral powers of the mind" (pg 31). — Hij voegt daar uitdrukkelijk bij dat dit ziektebeeld geen illusies, noch hallucinaties vertoont, evenmin waandenkbeelden.

Deze oorspronkelijke opvatting is echter gebleken veel te ruim te zijn. Wil men zich inderdaad aan deze omschrijving houden, dan zouden daarmee een aantal toestanden en klinische ziektebeelden tot één geheel worden tezamen gebracht, die zonder twijfel volkomen gescheiden behooren te worden. Bij het doorlezen der ziektegeschiedenissen, die Prichard zelf beschouwd als paradigmata, kan men zich dan ook stellig niet onttrekken aan den indruk, dat hier ziektebeelden beschreven zijn, die stellig niet bijeen behooren volgens onze meer moderne opvattingen. Zelfs staat men verwonderd dat juist die toestanden, die men heden als moral insanity pleegt op te vatten, onder Prichard's beschrijvingen geheel schijnen te ontbreken!

Eveneens dekken de ziektebeelden der oudere psychiatrische school als: „manie raisonnante" (Pinel) en „monomanie raisonnate" (Esquirol) zich niet met dat wat men heden ten dage onder die eigenaardige defect-toestanden verstaat, die een tijd lang als moral insinaty zulk een groote klinische en vooral forensische beteekenis gekregen heeft.

Het ligt niet in de bedoeling van deze studie een uitvoerig overzicht te geven van de wisselingen en verwikkelingen welke het lot geweest zijn van de opvattingen over moral insanity. In elk geval is die oorspronkelijke opvatting het uitgangspunt geweest van uitvoerige studies ten opzichte van het voorkomen en het karakter van defecten op het gebied van het hoogere gevoelsleven. Al spoedig werd men gedwongen tot de overtuiging, dat volstrekt niet overal, waar ernstige moreel-ethische defecten aanwezig bleken te zijn, de opvatting gewettigd was dat men met één bepaald ziektebeeld to doen had. Mocht het misschien ook een oogenblik geschenen hebben, alsof het begrip „moral insanity" het „zwaard der gerechtigheid uit de handen van den strafrechter" zou nemen; zoo heeft toch de felle strijd over de toerekeningsvatbaarheid er toe gevoerd, het begrip der moreele idiotie binnen enge grenzen te beperken. Meer en meer neigde men er toe alleen dan de insania moralis aan te nemen, wanneer deze was te beschouwen als een ontwikkelingsstoornis, en men deze afwijkende ontwikkeling min of meer eveneens kon aantoonen op andere gebieden van het geestelijk leven. Vooral streed men over het samengaan van stoornissen, zoowel op het gebied van het gevoelsleven en afwijkingen, in de hoewel dan veel minder uitgesproken, intellectueele spheer. Cramer, Aschaffenburg, Kirchhoff e. a. verdedigden die opvatting vooral. Daarentegen meenden Birnbaum[1]), Bleuler[2]), Pachantoni, Hoffmann e. a. dat het tekort aan ethisch-moreele gaven geisoleerd kan voorkomen en het aantoonen alleen daarvan reeds als ontwikkelingsstoornis, het recht geeft tot het aannemen van moral insanity. Het laat zich begrijpen dat het in foro een brandende kwestie is geweest, toen de opvattingen van Lombroso[3]) over den „homo delinquente" en de „delinquente nato" vele aanhangers en bestrijders telden. Sedert echter van die aanvankelijke meening van den grooten criminoloog weinig meer is overgebleven, of althans deze inzichten zeer belangrijke wijzigingen hebben ondergaan, is het vraagstuk der aangeboren ethische defecten ook in andere banen gekomen. van Erp Taalman Kip[4]) acht de vraag of er ethische defecten bestaan zonder intellectueele ontwikkelingsstoornissen geheel van theoretische waarde. Inderdaad schijnt het dat bij de belangrijke en haast fundamenteele scheiding, die er bestaat tusschen het intellectueele en het gevoelsleven, weinig reden is te eischen dat bij ontwikkelingsstoornissen noodwendig de afwijkingen zich op beiderlei gebied moeten doen kennen. Ook Jelgersma neemt ten opzichte van deze kwestie dit standpunt is

[1]) Birnbaum, K. Encyclopädie der modernen Kriminalistik 1914.
[2]) Bleuler E. Lehrbuch der Psychiatrie.
[3]) Lombroso. L'Homme criminelle.
[4]) van Erp Taalman Kip. „Over insania moralis". Psychiatr. en Juridisch. Gezelsch. 17. Febr. 1917.

Sluit men zich nu aan bij de moderne en klinische opvattingen over de moral insanity, en ziet men daarin een ontwikkelingsstoornis, die reeds in de kinderjaren duidelijk wordt en vrijwel onveranderd gedurende het verdere leven als zoodanig blijft bestaan, dan heeft men daarin te zien een achterblijven van de ontwikkeling der hoogere psychische functies, die het laatst worden aangelegd en de kroon behooren te vormen van het geheele geestesleven.

Ziehen[1]) plaatst dan ook, in zijn schema over de geestelijke ontplooiing van den mensch, de afwerking van dit gevoelsleven op een tijd dat de intellectueele functies reeds geheel, of nagenoeg geheel, zijn tot stand gekomen.

Men kan zich derhalve de kwestie zoo voorstellen, dat er remmingen bij de ontwikkeling zijn opgetreden, die inderdaad alleen, of althans in hoofdzaak, betrekking hebben op ethisch-moreel gebied en dat de defecten, die daarvan het gevolg moeten zijn, aanleiding kunnen geven tot een haast volledig gemis aan ethisch-moreel voelen, in welk geval men kan spreken van moreele idiotie zooals men bij afwezigheid van intellectueele functies spreekt van (intellectueele) idiotie. Maar dan zal men tevens de mogelijkheid moeten aannemen, dat er ook geringere graden van die stoornis kunnen bestaan — en vermoedelijk meer frequent zullen voorkomen dan de extreme graden van moreel-defect. Deze individuen zullen allen meer geneigd zijn om tot crimineele handelingen te vervallen, naarmate het milieu, de opvoeding enz. enz. meer of minder meewerkt. In hoeverre dergelijke defecten meer praedisponeerend of oorzakelijk zijn, kan hier verder onbesproken blijven.

Wil men evenwel in deze materie verder komen, dan is het noodig niet alleen de aanwezigheid van zulke ontwikkelingsfouten te constateeren, maar vooral ook om de grootte van dit defect te leeren kennen. Dit zal men derhalve moeten „meten".

Nu zijn de methoden waarop men zich gewoonlijk pleegt te orienteeren over het moreele gehalte van een individu, zoowel in de kliniek als in foro, verre van absoluut betrouwbaar. De foutenbronnen zijn hier nog zoo talrijk en er is bepaaldelijk zoo veel ruimte open gelaten aan subjectieve opvattingen en vooringenomenheid van den onderzoeker zelf, dat men in het algemeen niet veel verder komt dan tot een zeer ruwe en onbetrouwbare schatting van den aard en de hoedanigheid dezer ethisch-moreele functies.

Men kan, zooals Ziehen, het meeste gewicht hechten aan de anamnese; of, bij kinderen, door het vertellen van korte verhaaltjes, waarin zedelijke handelingen worden meegedeeld, een beoordeeling van die handelingen uitlokken. Men kan ook, zooals

---

[1]) Ziehen, Th. Beitrag zur Beurteilung der sog. Moral Insanity in der Praxis. Der praktische Arzt Nr. 16—17 S. 273—293.

Hermann[1]), afbeeldingen en platen met moreelen gevoels-inhoud laten zien en beoordeelen.

Evenwel is de bruikbaarheid van deze methoden zeer begrensd en zijn zij gebonden aan de zeer subjectieve inzichten van den onderzoeker zelf, bovendien is er veel te veel gelegenheid voor den onderzochte zelf, om zijn gebrek aan ethisch voelen te camoufleeren en in meer of mindere mate gevoelens te huichelen, die hij in waarheid niet beziet.

Dit zelfde geldt voor de door Levy-Suhl[2]) voorgestelde methode, waarbij door een colloqium tusschen onderzoeker en onderzochte, deze laatste gesteld wordt voor een (fictief) gemoeds-conflict en gedwongen wordt zijn argumenten vóór en tégen uiteentezetten. Meer dan een zeer gebrekkig inzicht in den gemoedstoestand van den proefpersoon krijgt men gewoonlijk niet met zulke methoden van onderzoek.

Daarom verdient het des te meer de aandacht dat Fernald[3]) getracht heeft, ongeveer op de wijze als Binet dit deed voor het intellect, aan de hand van „tests" te komen tot een beoordeeling van den ethisch moreelen toestand van personen. Fernald legt zijn proefpersonen een aantal gevallen van verschillende vergrijpen en tevens van verschillende goede handelingen voor en laat deze naar de zwaarte van het vergrijp — zooals de proefpersoon dit opvat — rangschikken. Hij meent dit nu te kunnen verglijken met een „normaal-lijst", zooals die door een ethisch-moreel normaal voelend mensch zou worden opgesteld. De negen tests die hij daartoe aanwend zijn de volgende:

To take two or three apples from another man's orchard
To thow hot water on an cat or on other way cause it to suffer need lessly
To take a cent from a blind man's cup
To shoot to kill a man who runs away whan you try to rob him
To set fire on a house with people in it
To get a nice girl into familyway and than leave her
To take money as Graft or Rake Off when you are a city of government official.
To break windows for fun
To break into a building to rob it.

De resultaten die hij hiermee verkreeg bij gevangenen schenen niet ongunstig en Jacobsohn heeft getracht deze methode te verbeteren en uittebreiden.

---

[1]) Hermann. Zur Frage der Prüfung des Besitzstandes an moralischen Begriffen u. Gefühlen. Zeitschr. f. d. ges. Neurol. u. Psychiatr. 3. 281. 1910

[2]) Levy-Suhl. Die Prüfung der sittlichen Reifung jugendlicher Angeklagter und die Reformvorschläge zum Paragr. 56 des deutschen Strafgesetzbuches. Kriminalpsychologische Studie auf Grund von 120 Ausfrage-Versuchen. Zeitschr. f. Psychoterapie 4.

[3]) Fernald zie Marx, H. Reiseeindrücke eines Gefängnisarztes in den Vereinigten Staaten. Vierteljahrsschr. f. gerichtl. Medizin. 3. Folge. XLIII

Deze laatste onderzoeker stelde een zevental delicten op, die hij in een kort en gemakkelijk te vatten verhaaltje zijn proefpersonen voorlegde, met het verzoek deze delicten naar hun zwaarte te rangschikken. Hij deed zijn onderzoek bij verschillende groepen van personen, alsook bij menschen, die hij in dit opzicht als „normaal" meende te mogen beschouwen. Zijn resultaten schijnen mij toe bijzonder de aandacht waard te zijn, ook al meent Jacobsohn zelf dat zij eerst nog als voorloopige uitkomsten moeten worden aangezijn.

Hier ter plaatse wil ik de resultaten door Jacobsohn bij zijn onderzoekingen verkregen, vermelden.

Deze onderzoeker vond bij oudere groepen van normale jeugdige personen (de groep van 17 en 18 jarigen) grootere regelmaat bij de beoordeeling van de delicten dan bij de jongere groepen; hij besluit daaruit, dat het ethisch gevoel bij de ouderen meer tot rijpheid is gekomen. De ouderen letten bij hun beoordeeling vooral op de motieven, die tot het misdrijf hebben gevoerd en zij dringen meer door in het gemoedsleven van den dader. De jongeren houden vooral rekening met de materieele schade, die geleden wordt bij eenig misdrijf.

Ook onze hedendaagsche rechtsspraak plaatst zich volgens hem nog te veel op dit primitieve standpunt. Er is in dit opzicht geen gelijken tred gehouden met de hoogere moreele ontwikkeling in den loop der jaren door de volkeren verkregen.

Onder de p. p. zijn er die een zoo zeer afwijkende beoordeeling van de delicten geven van den „norm" d. i. het oordeel van paedagogen en theologen, dat hij geneigd is daarbij te spreken van een aangeboren moreele minderwaardigheid. Wat de beoordeeling van het „eigen delict" bij de crimineelen betreft, meent hij, dat steeds een streven bestaat om overeenkomst te zoeken tusschen dit eigen misdrijf en een van de zeven ter beoordeeling gegeven delicten zoodat de dader daardoor ongemerkt te kennen zou geven, wat bij het plaats hebben van het eigen misdrijf in eigen ziel heeft gesluimerd. De methode kan niet voldoen aan den eisch om het „moreel gevoel" van den enkeling in getallen uit te drukken.

Zelfs bij intellect proeven kan de p. p. wanneer hij wil ons een valsch beeld geven betreffende zijn intellectueele vermogens; erger nog zal dit zijn, wanneer men wil trachten bij een persoon de hoogere „moreele" functies te meten. Hierbij bestaat echter dit verschil, dat bij intellect bepaling de p. p. minder zal kunnen geven dan hij werkelijk aan intellect bezit, terwijl bij de onderzoekingen op moreel gebied, de p. p. ons een hooger idee zal kunnen geven van zijne moreele gevoelens dan hij in werkelijkheid bezit.

Sterke prikkels en zwakke wilskracht kunnen maken, dat een persoon met een goed moreel oordeel toch valt. Een lichtpunt in deze zaak zou volgens Jacobsohn zijn, dat crimineelen

met een goed zedelijk oordeel, geplaatst in een goed milieu en onder goede leiding, hunne neiging tot crimineele handelingen zullen leeren onderdrukken.

Voor jeugdige personen van 12—18 jaar is de methode meent Jacobsohn, niet alleen geschikt ter bepaling van de moreele gevoelens, maar ook wel degelijk een goede intellectsbepaling. Het geeft ons een idee over den logischen gedachtengang van den p. p., over het oordeelsvermogen, over de opmerkzaamheid; men kan zien, „wat er in een mensch zit".

Het scheen mij echter gewenscht deze methode van onderzoek en de door hem verkregen uitkomsten te toetsen aan een uitgebreider en meer gevarieerd materiaal. Ik heb bij het volgende onderzoek dan ook vrijwel geheel zijn wijze van onderzoek en berekening overgenomen en zal die bij de beschrijving van mijn eigen werk uitvoerig meedeelen. De reeks van „normale" proefpersonen heb ik niet, zooals hij, gekozen uit theologen en paedagogen („als die sittlichen Führer des Volkes") maar uit een aantal personen, die niet konden geacht worden afwijkingen van eenig belang op dit gebied te bezitten en te dien opzichte als „normaal" bekend stonden. Ook heb ik de beoordeeling van het „eigen delict", daar waar het de crimineele groepen betreft, buiten beschouwing gelaten, teneinde mij zooveel mogelijk te houden op het terrein van de objectieve gegevens.

Eigen onderzoek.

De wijze, waarop het onderzoek werd verricht, is de volgende:

a) Aard van het materiaal:

Als proefpersonen werden gekozen

42 normale volwassenen (artsen, onderwijzers, onderwijzeressen en verpleegsters).

60 normale meisjes van 13 tot en met 18 jaar.

150 normale jongens van 13 tot en met 18 jaar.

85 jongens uit een tuchtschool van 13—18 jaar.

119 jongens uit een rijksopvoedingsgesticht van 13—18 jaar.

28 meisjes uit een rijksopvoedingsgesticht 17—18 jaar.

40 volwassenen uit een gevangenis (mannen).

b) Wijze van werken:

De volgende acht delicten werden den proefpersonen ter beoordeeling voorgelegd:

G

Twee jongens van 12 jaar waren vrienden en kwamen dikwijls bij elkaar. De een was een zoon van een jager en er hingen vele jachtgeweren aan den wand. De jager had zijn zoon streng verboden aan de geweren te komen en iederen keer als hij een geweer aan den wand hing, werd het ontladen. Toen de twee jongens weer eens in die kamer waren, wilden zij soldaatje spelen en namen ieder een geweer van den wand. Zij deden alsof er oorlog was en richten de geweren op elkaar. De eene jongen riep: „nu schiet ik je dood". De andere jongen riep lachend: „het geweer is toch niet geladen". Beiden trokken de geweren af en de vriend van den jagersjongen viel dood getroffen neer.

V

Een jongen van 18 jaar was in een groote zaak reeds lang als knecht werkzaam. Zijn patroon vertrouwde hem goed en zond hem eens naar een bank om duizend gulden te halen. Hij gaf hem een bewijs, waarop stond, dat men hem duizend Gulden zou geven. De knecht had steeds veel verlangen om de wereld te gaan zien, vooral Amerika, waar hij veel geld kon verdienen. Hij had echter geen geld om deze reizen te maken. Toen hij nu het bewijs van zijn patroon had, kreeg hij plotseling de gedachte om duizend gulden, die er op stond, te veranderen in tweeduizend gulden, om dan duizend gulden voor zichzelven te houden. Hij ging naar de bank en kreeg daar op het bewijs tweeduizend gulden. Van het geld gaf hij duizend gulden aan zijn patroon en hield zelf de andere duizend gulden. Hij ging uit zijn betrekking weg en ging spoedig met een schip naar Amerika. De vervalsching van het bewijs werd later ontdekt.

D

Op de kermis stond een man met een tentje, waarin een wonderdier werd tentoongesteld. Dit wonderdier was een kat met drie staarten. De man had daartoe twee diepe sneden in de huid van het dier gemaakt en twee kattenstaarten daarin vastgenaaid. De politie bemerkte het en de man werd daarvoor gestraft.

B

Een jongen van tien jaren heeft den gehelen dag niets te eten gekregen, omdat zijn moeder uit werken was bij een ander. Toen de moeder maar steeds niet terugkwam en hij ergen honger had, liep hij naar buiten op straat en kwam voorbij een bakkerswinkel. De deur van den winkel stond open en hij zag een mand met broodjes in den winkel staan. Hij wacht tot er niemand in den winkel is. Daarna gaat hij stil binnen en neemt een paar broodjes uit de mand, loopt er mee de straat op en eet ze terstond op.

St

Een 16-jarige jongen had een stiefvader, die een dronkaard was. Als de stiefvader dronken thuis kwam, sloeg hij de moeder en hem erg en vernielde vele voorwerpen in huis. Het huisgezin was door dit alles zeer arm geworden en de moeder zag er steeds zeer slecht uit. Op een keer kwam de stiefvader weder zeer dronken thuis, sloeg de boel stuk en mishandelde de moeder en hem. De jongen pakten nu, woedend geworden, den dronken stiefvader bij de keel en kneep hem de keel zo toe, dat de stiefvader na eenigen tijd dood was.

P

Een jongen van 12 jaar, die loopjongen was in een zaak, zou een pakje naar de post brengen. Zijn meester gaf hem 50 cent mede om de verzendingskosten te betalen. De jongen liet het pakje ongefrankeerd, dus zonder betaling, wegzenden. Hij hield de 50 centen van zijn baas voor zich en versnoepte daarna dit geld.

M

Een jongen van 16 jaar, die zeer lui was en altijd rondswierf, had weder geen geld en dacht erover hoe aan wat geld te komen. Hij ging een goudsmidswinkel vorbij en zag dat een oude heer bezig was eenige horloges op een tafel te bezichtigen. Dit was een goede gelegenheid dacht hij om te stelen. Hij ging in den winkel en vroeg om een horloge te koopen. De goudsmid legde hem vele horloges voor. De jongen wilde er nog meer zien en de goudsmid trok nog een andere lade open en bukte om de horloges er uit te nemen. Op dit oogenblik gaf hij met een stuk ijzer den ouden heer een slag op het hoofd, zoodat de oude man in elkaar zakte en van niets meer wist. Toen stak hij gauw eenige horloges in den zak en liep er mee den winkel uit.

R

Een jongen van 14 jaar had een rijwiel gekregen van zijn oom en leerde nu het fietsen in een stille straat. Een jongen van 16 jaar had hem langen tijd bekeken, ging naar hem toe en zei: „laat mij eens op je fiets rijden, dan zal ik je laten zien hoe men het spoedig kan leeren". De 14-jarige jongen ging van zijn fiets af en liet den ander er mee rijden. Hij rijdt eerst eenige malen de straat op en neer. Als hij aan het eind van de straat is en de andere jongen hem niet ziet, slaat hij een zijstraat in en is weg met de fiets om niet weer terug te keeren.

De proefpersonen werden alle op dezelfde wijze ondervraagd. Na het doorlezen van de tests werd aan de p. p. gevraagd de delicten te plaatsen in een volgorde en wel het delict dat het lichtst beoordeeld werd no. 1 het iets zwaardere no. 2 enz. Dus geheel op de wijze als door Jacobsohn werd aangegeven. Het delict op de achtste plaats gelegd, wordt dus van allen het zwaarst beoordeeld; relatief $^{8}/_{8}$ zwaar. Een delict geplaatst op de zevende plaats wordt dus iets lichter beoordeeld en wel in getallen uitgedrukt $^{1}/_{8}$ minder. Dit verschil in beoordeeling van 2 in de rij opeen volgende delicten is niet altijd precies $^{1}/_{8}$; dit verschil kan ook wel wat kleiner of grooter gevoeld worden; ook kunnen twee delicten ook wel even zwaar beoordeeld worden. Onderzoekt men een groot aantal personen, dan kan men veilig een verschil

van $^1/_8$ aannemen voor ieder opvolgend delict; men maakt dan wel een fout, maar een die voorloopig te verwaarloozen is.

Op deze wijze kan de beoordeeling van elk delict door een groep p. p. gemakkelijk een zekere waarde toegekend worden. Om echter te komen tot een bruikbare maat voor elk delict, uitgedrukt op een schaal; werd de volgende eenvoudig beerekening toegepast; zooals reeds door Jacobsohn is aangegeven.

De waarde van elk delict uitgedrukt in 8ste deelen, door een bepaalde groep p. p. gezamenlijk toegekend, wordt bijeengeteld.

Het gevonden getal wordt daarna in % uitgedrukt. Wordt door een groep van 42 personen b. v. aan het delict P. een waarde toegekend: door 1 van $^2/_8$, door 29 van $^3/_8$, door 9 van $^4/_8$, door 2 van $^5/_8$ en door 1 van $^7/_8$, totaal $^{142}/_8$ of 17.75 dan is voor deze groep van 42 p. p. de gevonden waarde in % $\frac{1775}{42}$ of 42.2 %.

Wordt een delict door alle p. p. van de groep als zwaarste delict beschouwd, dan verwerft het natuurlijk 100% enz.

Resultaten bij normale (niet crimineele) volwassenen

Tabel van 42 normale volwassenen (artsen, verpleegsters, studenten)

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	10	29	2	1	—	—	—	—	$\frac{78}{8}$	9.75	23
V	—	—	—	1	5	8	28	—	$\frac{267}{8}$	33.37	79
D	—	1	1	2	1	28	9	—	$\frac{249}{8}$	31.12	74
B	31	9	2	—	—	—	—	—	$\frac{55}{8}$	6.87	16
St	1	2	7	28	3	1	—	—	$\frac{157}{8}$	19.62	47
P	—	1	29	9	2	—	1	—	$\frac{142}{8}$	17.75	42
M	—	—	—	—	—	—	—	42	$\frac{336}{8}$	42	100
R	—	—	1	2	30	5	4	—	$\frac{219}{8}$	27.37	65

Curven van deze tabellen vindt men achter in het proefschrift.

Resultaten bij normale (niet crimineele) kinderen

a) jongens b) meisjes

150 jongens van een Kostschool, gegevens van een leeraar

Tabel van 50 jongens van 13 en 14 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	8	11	13	6	3	6	2	1	$\frac{166}{8}$	20.75	42
V	—	—	1	—	4	7	29	9	$\frac{340}{8}$	42.50	85
D	2	6	6	11	12	9	2	2	$\frac{220}{8}$	27.50	55
B	35	14	1	—	—	—	—	—	$\frac{66}{8}$	8.25	17
St	2	5	12	9	9	4	7	2	$\frac{218}{8}$	27.25	55
P	3	12	14	14	5	2	—	—	$\frac{162}{8}$	20.25	41
M	—	—	—	—	1	5	8	36	$\frac{379}{8}$	47.38	95
R	1	1	2	10	17	16	3	—	$\frac{251}{8}$	31.37	63

Tabel van 50 jongens van 15 en 16 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	13	13	10	5	6	1	2	—	$\frac{119}{8}$	14.87	30
V	—	—	—	1	4	8	32	5	$\frac{336}{8}$	42	84
D	1	5	7	10	11	11	5	—	$\frac{228}{8}$	20.50	57
B	31	14	5	—	—	—	—	—	$\frac{74}{8}$	9.25	19
St	3	7	9	8	9	8	4	2	$\frac{213}{8}$	26.62	53
P	2	11	16	12	7	1	—	1	$\frac{169}{8}$	21.12	42
M	—	—	—	—	—	2	8	40	$\frac{308}{8}$	48.50	97
R	—	—	3	13	14	19	1	—	$\frac{242}{8}$	30.25	61

Tabel van 50 jongens van 17 en 18 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	8	23	10	9	—	—	—	—	$\frac{120}{8}$	15	30
V	—	—	—	3	7	13	23	4	$\frac{310}{8}$	34.75	70
D	2	—	5	11	8	9	14	1	$\frac{261}{8}$	32.62	65
B	37	10	3	—	—	—	—	—	$\frac{66}{8}$	8.25	17
St	4	3	4	6	8	17	8	—	$\frac{244}{8}$	30.50	61
P	—	10	8	10	7	1	1	3	$\frac{186}{8}$	23.25	47
M	—	—	—	—	—	2	4	44	$\frac{392}{8}$	49	98
R	—	—	6	12	19	11	2	—	$\frac{291}{8}$	30.12	60

60 meisjes van een Kostschool

Tabel van 20 meisjes van 13 en 14 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	2	1	7	5	4	1	—	—	$\frac{71}{8}$	8.87	44
V	—	—	—	1	1	7	9	2	$\frac{130}{8}$	16.25	81
D	—	1	5	3	5	3	3	—	$\frac{83}{8}$	10.37	52
B	16	4	—	—	—	—	—	—	$\frac{24}{8}$	3	15
St	—	1	1	5	4	2	3	4	$\frac{110}{8}$	13.75	69
P	2	12	3	2	1	—	—	—	$\frac{48}{8}$	6	30
M	—	—	—	—	—	2	4	14	$\frac{152}{8}$	19	95
R	—	—	4	4	5	7	—	—	$\frac{91}{8}$	11.37	57

Tabel van 20 meisjes van 15 en 16 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	—	7	8	4	1	—	—	—	$\frac{59}{8}$	7.37	37
V	—	—	—	1	1	1	16	1	$\frac{135}{8}$	16.87	84
D	—	2	3	3	4	5	2	1	$\frac{97}{8}$	12.12	61
B	20	—	—	—	—	—	—	—	$\frac{20}{8}$	2.50	13
St	—	—	3	2	7	8	—	—	$\frac{100}{8}$	12.50	63
P	—	11	6	2	1	—	—	—	$\frac{53}{8}$	6.62	33
M	—	—	—	—	—	—	2	18	$\frac{158}{8}$	19.75	99
R	—	—	—	8	6	6	—	—	$\frac{98}{8}$	12.25	61

Tabel van 20 meisjes van 17 en 18 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	—	13	6	1	—	—	—	—	$\frac{48}{8}$	6	30
V	—	—	1	1	—	9	8	1	$\frac{125}{8}$	15.62	78
D	1	—	2	3	3	2	9	—	$\frac{109}{8}$	13.62	68
B	18	1	1	—	—	—	—	—	$\frac{23}{8}$	2.87	14
St	—	—	2	6	5	5	2	—	$\frac{99}{8}$	12.37	62
P	—	6	9	4	1	—	—	—	$\frac{60}{8}$	7.62	38
M	—	—	—	—	—	—	1	19	$\frac{159}{8}$	19.87	99
R	—	—	—	5	11	4	—	—	$\frac{99}{8}$	12.37	62

Resultaten.

Er is een parallellisme in de volgorde der delicten bij de normale volwassenen, en de normale jongens en meisjes van 17 en 18 jaar.

Beziet men de tabellen en curven van de normale volwassenen en de normale jongens en meisjes van 17 en 18 jaar, dan ziet men dat de volgorde der delicten hetzelfde is.

Bij de vrij willekeurig gekozen tests, waarbij allerlei soort van delicten (aggressieve-, eigendomsdelicten, ongehoorzaamheid, onvoorzichtigheid, wreedheid) bijeen zijn genomen, was het van tevoren niet zonder meer te verwachten, dat de beoordeeling een bepaalde normale volgorde zoude opleveren, indien men het oordeel van een groep volwassen intellectueelen met dat der jongens en meisjes tegen het einde der puberteitsperiode ging vergelijken. Nu alle drie groepen dezelfde rangorde opleveren (met een kleine variatie, waarover straks) mag men met eenigen grond deze rangorde als „norm" aannemen. Dit is op zich zelf een verrassend feit. En mag men de gevonden volgorde bij normale volwassenen als „norm" aanmerken en als standaard gebruiken voor de in onze cultuurverhoudingen geldende opvatting van moreele oordeelvelling, dan blijkt uit ons onderzoek, dat de normale jeugd op het 18e jaar zich reeds die algemeen geldende opvatting heeft eigen gemaakt. In twee opzichten is er eenig verschil tusschen de volwassenen en de jeugd. De curve van de normale volwassenen vertoont ten eerste „dispersie". Men ziet op de verticale lijn de delicten meer uit elkaar afgeteekend en ten tweede worden de delicten D, St, R, veel meer van elkander onderscheiden. De meerdere dispersie en de grootere onderlinge afstand van de delicten, die wij terstond zien bij het beschouwen der curven; wijst op een nauwkeuriger onderscheiding van de delicten door de normale volwassenen, dan door de beide oudste groepen normale jongens en normale meisjes. Hieruit volgt dus dat met het toenemen van den leeftijd, zich een grooter onderscheidingsvermogen op het gebied van het „moreel" gevoelen ontwikkelt. Men mag immers verwachten, dat de normale jongens en meisjes geheel het niveau der volwassenen zullen bereiken.

Vergelijkt men in de tabellen en curven de oudste normale jongens en meisjes met de groepen normale jongens en meisjes van 15—16 en van 13—14 jaar, dan ziet men dat voor de beide jongste groepen de delicten dichter bij elkaar komen te liggen; de dispersie wordt geringer; er is convergentie in de lijnen der curven.

Verwacht mag worden, dat men bij jongere kinderen nog sterker convergeerende lijnen zal vinden en ten slotte de delicten op de verticale lijn zoodicht bijeen zullen komen te liggen, dat van de differentiatie geen sprake meer is; dus m. a. w. van een onderscheidingsvermogen niet of nauwelijks sprake nog is; met welk feit het kinderlijk standpunt ten opzichte van deze gevoelens gekenmerkt wordt zoo dat men dit als „infantiel" type zou kunnen bestempelen.

Verder kan men zien uit de tabellen en curven, dat in de puberteit eene verandering der moreele opvattingen verkregen wordt; waardoor gaandeweg eene andere groepeering der delicten tot stand komt.

Vooral springt dit duidelijk in het oog voor delict D (wreedheid). Dit delict wordt door de jongste kinderen het lichtst beoordeeld, maar daarentegen ziet men de curve voor D stijgen bij de beide oudere groepen, zoodat het daarmee meer nadert tot de beoordeeling volgens de normale volwassenen.

Wat daarentegen delict G aangaat, zoo ziet men juist eene lichtere beoordeeling door de oudere groepen; ook alweer meer overeenkomstig het oordeel van de volwassenen over delict G gegeven. De ongehoorzaamheid en onvoorzichtigheid, die aan het delict ten grondslag ligt, wordt door de jongste kinderen zeer ernstig opgevat.

Resultaten bij crimineele Kinderen

a) bij de jeugd uit de tuchtschool te Nijmegen (85 jongens)

Tabel van 41 jongens van 13 en 14 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	3	8	11	6	1	8	3	1	$\frac{158}{8}$	19.75	48
V	—	—	—	3	7	7	11	13	$\frac{270}{8}$	33.75	82
D	10	10	5	6	4	3	1	2	$\frac{130}{8}$	16.25	40
B	22	13	5	1	—	—	—	—	$\frac{67}{8}$	8.37	20
St	—	2	1	2	9	7	13	7	$\frac{249}{8}$	31.12	76
P	6	9	11	8	5	2	—	—	$\frac{126}{8}$	15.75	38
M	—	—	—	—	4	5	12	20	$\frac{294}{8}$	36.75	90
R	—	—	7	16	10	7	1	—	$\frac{184}{8}$	23	56

Tabel van 18 jongens van 15 en 16 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	5	3	1	3	2	3	—	1	$\frac{62}{8}$	7.75	43
V	—	—	2	5	5	5	1	—	$\frac{88}{8}$	11	61
D	2	—	2	4	5	2	3	—	$\frac{82}{8}$	10.25	57
B	11	6	—	1	—	—	—	—	$\frac{27}{8}$	3.37	19
St	—	—	—	1	2	—	8	7	$\frac{126}{8}$	15.75	88
P	3	6	8	—	—	1	—	—	$\frac{45}{8}$	5.62	31
M	—	—	—	—	—	4	3	11	$\frac{133}{8}$	16.87	94
R	—	2	4	3	4	4	1	—	$\frac{79}{8}$	9.87	55

Tabel van 26 jongens van 17 en 18 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	3	6	2	2	4	6	3	—	$\frac{106}{8}$	13.25	51
V	—	—	—	3	3	8	7	5	$\frac{164}{8}$	20.50	75
D	2	5	4	4	5	1	3	2	$\frac{108}{8}$	13.50	52
B	18	6	1	1	—	—	—	—	$\frac{37}{8}$	4.62	18
St	—	3	4	4	1	5	7	2	$\frac{134}{8}$	16.75	64
P	3	4	12	5	2	—	—	—	$\frac{77}{8}$	9.62	37
M	—	—	—	—	2	1	5	18	$\frac{195}{8}$	24.37	94
R	—	2	3	7	9	4	1	—	$\frac{117}{8}$	14.62	56

b) **crimineele jeugd** uit een rijksopvoedingsgesticht te Doetinchem gegevens van den Adj. directeur (totaal 91 jongens)

Tabel van 13 jongens van 13 en 14 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	—	3	3	2	2	2	1	—	$\frac{52}{8}$	6.50	50
V	3	—	1	1	3	3	2	—	$\frac{61}{8}$	8.37	64
D	—	—	2	3	—	2	4	2	$\frac{74}{8}$	9.25	71
B	9	1	—	—	3	—	—	—	$\frac{26}{8}$	3.25	25
St	—	4	1	—	1	3	2	2	$\frac{64}{8}$	8	62
P	1	3	4	1	—	1	2	1	$\frac{51}{8}$	6.37	49
M	—	—	—	—	1	2	2	8	$\frac{95}{8}$	11.87	91
R	—	2	2	6	3	—	—	—	$\frac{49}{8}$	6.12	47

Tabel van 40 jongens van 15 en 16 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	6	7	10	6	3	3	4	1	$\frac{123}{8}$	15.37	38
V	2	—	2	6	9	8	12	1	$\frac{217}{8}$	27.12	68
D	2	2	5	7	6	5	10	3	$\frac{203}{8}$	25.37	63
B	22	9	5	2	—	1	—	1	$\frac{77}{8}$	9.62	24
St	4	6	4	4	5	5	7	5	$\frac{188}{8}$	23.50	59
P	3	11	9	5	5	5	2	—	$\frac{141}{8}$	17.62	44
M	—	1	—	1	3	2	4	29	$\frac{293}{8}$	36.87	92
R	—	—	2	5	10	9	11	3	$\frac{191}{8}$	23.87	60

Tabel van 38 jongens van 17 en 18 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	5	15	4	5	1	3	4	1	$\frac{126}{8}$	15.75	41
V	—	—	—	8	7	13	9	1	$\frac{216}{8}$	27	71
D	2	4	5	4	6	6	9	2	$\frac{186}{8}$	23.25	61
B	21	4	5	3	2	1	2	—	$\frac{86}{8}$	10.75	29
St	6	2	11	2	4	1	7	5	$\frac{166}{8}$	20.75	54
P	3	7	10	7	5	3	2	1	$\frac{140}{8}$	17.50	46
M	—	3	1	—	—	1	5	28	$\frac{274}{8}$	34.25	90
R	—	3	2	7	13	10	3	—	$\frac{186}{8}$	23.25	61

c) **crimineele jeugd** uit een rijksopvoedingsgesticht te Zeist gegevens van Dr. H. Postma (totaal 28)

Tabel van 28 meisjes van 17 en 18 jaar:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	7	5	3	3	—	7	2	1	$\frac{102}{8}$	12.75	46
V	—	—	1	3	6	8	7	3	$\frac{166}{8}$	20.75	74
D	5	5	5	4	3	1	3	2	$\frac{104}{8}$	13	46
B	9	12	5	1	—	1	—	—	$\frac{58}{8}$	7.25	26
St	1	—	4	4	3	4	8	4	$\frac{156}{8}$	19.50	70
P	6	6	3	6	4	1	1	1	$\frac{92}{8}$	11.50	41
M	—	—	1	1	2	1	6	17	$\frac{281}{8}$	25.12	90
R	—	—	6	6	10	5	1	—	$\frac{129}{8}$	16.12	58

Resultaten.

1. Er bestaat bij crimineele kinderen over het algemeen een minder groot onderscheidingsvermogen, een minder streng onderscheid tusschen de delicten.

Ziet men de curven van de tuchtschooljongens en van de jongens en meisjes van een rijksopvoedingsgesticht, dan vindt men voor de tuchtschooljongens met het ouder worden nog wel een dispersie, maar bij lange na niet in die mate, als men dat vindt bij de drie groepen normale jongens. Er is dus een minder duidelijke differentiatie bij het beoordeelen van de delicten.

De curve van de drie groepen jongens van het Rijksopvoedingsgesticht vertoont zelfs niet alleen geen dispersie meer, maar zelfs een convergeeren der lijnen.

Vergelijkt men dit resultaat met de cijfers der beoordeelingen van normale jongens van de 17 en 18 jarigen leeftijdgroep: dan komt het verschil eerst recht voor den dag. Geheel hetzelfde vindt men wanneer men de crimineele meisjes von 17 en 18 jaren vergelijkt met de normalen meisjesgroep van dien leeftijd. Ook dan blijkt, dat de vrouwelijke misdadige jeugd minder nauwgezet onderscheid maakt tusschen de te beoordeelen delicten en de curve van dezen groep geringere dispersie vertoont dan die der normale meisjes van hun leeftijd.

2. Er is verder in het algemeen eene andere volgorde bij het plaatsen der delicten door de crimineele of normale kinderen; hierop maken alleen de delicten M en B die door alle p. p. respectievelijk als het zwaarste en het lichtste delict worden aangemerkt een uitzondering. Delict G wordt door de normale kinderen het dichtst geplaatst bij B; evenwel is dit bij de crimineelen niet het geval; eveneens ook ziet men de andere delicten andere plaatsen in de rij verkrijgen.

3. Er is nog een opvallend feit te constateeren, bij de beschouwing van deze curven der misdadige jeugd. Terwijl men toch bij de normale jeugd een vrij regelmatige „ontwikkeling" bij het stijgen der jaren kon constateeren van de beoordeeling der delicten in dier voege, dat de rangorde, bij volwassenen gevonden, langzamerhand ontstond; zoo ziet men van een dergelijk streven, om de als „norm" aangenomen rangorde ten slotte in te nemen, bij

deze crimineele kinderen niet veel. Niet alleen, dat de dispersie in de oudste leeftijdsgroep niet te bemerken valt, maar er is een veel minder duidelijke „harmonie in de ontwikkeling" der beoordeelingen aan te wijzen.

Het kan ook zijn, dat de groep der tuchtschooljongens van 15 en 16 jaren, wat te klein is geweest en daardoor bovendien de onregelmatigheid in de ontwikkeling der beoordeeling in onze curve is tot stand gekomen. In elk geval wordt de voor normale kinderen gevonden rangorde ten slotte niet verkregen.

4. Uit de bovengenoemde resultaten mag men besluiten, dat de curven van onze crimineele jeugd zich in vele opzichten onderscheiden van die der normale individuen. Noch de geleidelijke ontwikkeling, noch de normale dispersie, noch zelfs de als „norm" aangenomen volgorde der beoordeelde delicten komen bij de crimineele jeugd zoo duidelijk voor den dag.

Men krijgt geheel den indruk, dat de misdadige jeugd, veeleer de kenmerken van het vroegere „infantiele type" is blijven bewaren en dat deze kinderen, indien men van een ontwikkeling der moreele gevoelens mag spreken, op veel lager niveau zijn blijven staan. Zij blijven dit infantiele type nog duidelijk vertoonen op een leeftijd, dat de normale jeugd reeds de opvattingen van de volwassenen zeer dicht is genaderd.

Resultaten bij crimineele volwassenen

40 gevangenen gegevens van Dr Paulussen te Roermond.

Tabel:

	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8			%
G	5	12	10	1	7	4	—	1	$\frac{118}{8}$	14.75	37
V	—	—	4	3	12	15	4	2	$\frac{218}{8}$	27.22	68
D	—	2	3	3	3	5	11	13	$\frac{251}{8}$	31.37	78
B	21	8	10	1	—	—	—	—	$\frac{71}{8}$	8,88	22
St	—	1	9	17	7	3	3	—	$\frac{211}{8}$	26.37	66
P	5	23	7	3	2	—	—	—	$\frac{94}{8}$	11.75	29
M	—	—	—	—	1	—	9	30	$\frac{308}{8}$	38.5	96
R	—	8	4	3	13	9	3	—	$\frac{170}{8}$	21.25	53

Resultaten.

1. Uit de curven van de normale volwassenen en de crimineele volwassenen ziet men van de laatsten een minder onderscheidingsvermogen bij het beoordeelen van de delicten. De „dispersie" is bij de normale volwassenen sterker dan bij de volwassene crimineelen. Hoewel hun onderscheidingsvermogen ten opzichte der te beoordeelen delicten minder groot is dan van andere volwassenen en zelfs van de normale jeugd van 17 en 18 jaar; zoo staan zij toch nog iets hooger dan de crimineele jongens en meisjes van 17 en 18 jaar. Evenwel kan men ook bij deze volwassen misdadigers nog het staan blijven op minder ontwikkelingstrap, het „infantiele type" dus, waarnemen.

2. Ook wat betreft de rangorde der delicten is er een belangrijk verschil te zien tusschen de normale volwassenen en de volwassen crimineelen. De delicten M en B worden weliswaar door de beide groepen als het zwaarst en het lichtst aangemerkt en zijn dus ook hier in de volgorde gebleven, maar de overige delicten nemen bij de crimineel volwassenen een geheel andere plaats in de rij in als bij de normale volwassenen.

3. Zooals reeds boven werd opgemerkt houdt de curve van de volwassen crimineelen het midden tusschen die der normale volwassenen en de crimineele jeugd. Men mag daaruit in het algemeen besluiten, dat de crimineele jeugd nog een verdere ontwikkeling ten opzichte van het beoordeelen der delicten zal doormaken, maar dat de crimineelen ook als zij volwassen zijn geworden, nimmer het niveau der normalen zullen bereiken.

Bespreking van de verschillende delicten met betrekking tot hun wisselende plaats in de rangorde.

a) Uit de curven van de normale jongens en meisjes ziet men dat delict D (wreedheid uit winstbejag) bij de ouderen een hoogere plaats gaat innemen in de rangorde; met het ouder worden in de puberteitsleeftijd wordt dus dit delict zwaarder beoordeeld en verkrijgt ten slotte definitief een plaats onder de zwaarste delicten.

Wat de crimineele jeugd betreft, zoo vindt men voor de jongens van het rijksopvoedingsgesticht de beoordeeling van D integendeel dalende. Dit wijkt echter zoodanig of van wat men in de andere groepen der crimineele jeugd vindt, dat zich de vraag voordoet of de jongste groep dezer jongens (13 in getal) niet te klein is geweest en bij een omvangrijker groep van 13 en 14 jarigen een lager rangcijfer voor D zou worden gevonden. Bij de tuchtschooljongens vindt men bij D wel een weinig naar boven gaan van de lijn voor de ouderen, maar de hoogte waarop D staat, bij de normale jongens en meisjes van den oudsten groep, wordt bij deze crimineelen niet bereikt. Zeer groot is het verschil van D wat aangaat de plaats in de rangorde bij de normale oudste meisjes en de meisjes van het Rijksopvoedingsgesticht. Evenwel blijft het van dit standpunt bezien opvallen, dat bij volwassen crimineelen de wreedheid in D uitgedrukt zoo buitengewoon ernstig wordt beoordeeld.

b) Delict G (onvoorzichtigheid, ongehoorzamheid) wordt bij de normale kinderen in de puberteitsleeftijd met het ouder worden steeds lichter beoordeeld; dit krijgt op de curven een steeds lagere plaats in de rangorde. Uit de curve ziet men, dat G door de oudere jongens van het Rijksopvoedingsgesticht wel op lager niveau is gekomen, maar de plaats die het delict heeft bij de normale oudste jongens, wordt niet bereikt; een zoo sterk naar beneden gaan van de lijn als bij de normale jongens in de puberteitsjaren vindt men niet.
Voor de tuchtschooljongens vindt men geen G zelfs op een

hoogere plaats in de rangorde voor de oudere jongens dan voor de beide andere groepen.

Uit de curve normale meisjes en meisjes van het Rijksopvoedingsgesticht kan men zien, dat G door de normale oudste meisjes zeer veel lichter beoordeeld wordt dan door de crimineele. De plaats, die G dus gekregen heeft tijdens de puberteitsleeftijd in de rangorde der delicten bij de normale meisjes wordt dus door de crimineele meisjes niet bereikt. Bij delict G vindt men dus het verschijnsel, dat, zonder uitzondering bijnormale individuen, regelmatig bij het ouder worden de beoordeeling minder ernstig wordt geveld. Bij crimineelen, zoowel kinderen als volwassenen, blijft dit vergrijp een veel belangrijker plaats innemen en is bij volwassen misdadigers op betrekkelijk hoog niveau gefixeerd; en is dus als „infantiel type" van delictbeoordeeling in alle opzichten aan te merken.

c) Beschouwingen over eigendomsdelicten V, P, R en B.

Delict V wordt door de normale jeugd met het ouder worden lichter beoordeeld; voor de oudste normale jongens komt V zelfs op een vrij laag niveau. Voor de crimineelen zien wij V bij de jongens van het rijksopvoedingsgesticht bij het ouder worden zwaarder beoordeeld worden; dus juist het tegenovergestelde. De curve tuchtschooljongens geeft heel wat anders te zien; voor de groep 15 en 16 jarigen een sterke daling (deze groep van 18 is, zooals reeds werd opgemerkt, wellicht wat te klein om een juist oordeel over de plaats van V hier mogelijk te maken); voor de oudste groep weder een naar boven gaan, maar toch is V bij de normale oudste jongens ook op lager niveau dan voor deze groep crimineelen. De curve normale meisjes en meisjes van het rijksopvoedingsgesticht geeft voor V een hoogere plaats in de rangorde der delicten bij de normale meisjes van 17 en 18 jaar dan voor de meisjes van het R. O. G. Evenwel de regelmatige daling in de lijn voor V tijdens de puberteit voor de normale jeugd; vindt men bij de crimineelen niet. De wisselingen in plaats geven ons geen recht aan de beordeeling van delict V een bepaald karakter toe te kennen.

Delict B wordt door de normale jeugd licht beoordeeld en deze beoordeefing wordt in de puberteitsjaren eene nog lichtere. Door de jongens van het R. O. G. wordt B door den oudsten groep het zwaarst beoordeeld; op de curve ziet men de lijn voor B naar boven gaan; voor de tuchtschooljongens gaat de lijn wel iets omlaag, maar het niveau waarop B staat voor de oudste normale jeugd wordt door de crimineelen niet bereikt. De curve der oudste normale meisjes en meisjes van het R. O. G. laat ook terstond de zeer veel lagere plaats

voor B zien in de rangorde bij de normalen; dus de zeer veel lichtere beoordeeling door dien groep. Over het algemeen schijnt het delict op ouderen leeftijd steeds milder te worden beoordeeld.

Delict R vindt men in de curve voor de normale jeugd voor de drie groepen op ongeveer gelijk niveau; dus weinig verandering in de beoordeeling van dit delict bij het ouder worden in de puberteit; de lijn gaat iets naar boven bij de curve van de normale meisjes. De jongste groep jongens van het R. O. G. plaats R op tamelijk laag niveau; dit stijgt voor de beide oudere groepen; voor de oudste groepen normale jeugd en crimineelen is R ongeveer op hetzelfde niveau; dus een ongeveer gelijke beoordeeling van R. Derhalve geeft de beoordeeling van dit delict nauwelijks aanleiding er een typeerende hoedanigheid aan toe te kennen.

Hetzelfde geldt in wel haast nog meerdere mate voor de beoordeeling van **delict P.** Bij de normale jeugd gaat P voor de ouderen iets naar boven; dus een iets zwaardere beoordeeling door de oudere dan door de jongere groepen. Voor de crimineele jongens van het R. O. G. en van de tuchtschool ziet men voor de jongens van het R. O. G. een ongeveer even zware beoordeeling van P. door de drie groepen en bij de oudere groepen van tuchtschooljongens een geringe daling van de lijn op de curve, dus een weinig lichtere beoordeeling. Dus ook voor deze beide groepen crimineelen geen verandering in de beoordeeling van het delict tijdens de puberteit als bij de normale jeugd. De meisjes van het R. O. G. geven evenwel iets zwaardere beoordeeling van P dan de normale meisjes van 17 en 18 jaar.

d. Aggressieve delicten M en St.

Delict M wordt in alle groepen van p. p. als het zwaarste delict beschouwd. In dit opzicht is er eenstemmigheid in het oordeel van alle groepen onderling. Evenwel is dit lang niet zoo merkwaardig als het feit, dat het in alle groepen niet de 100% bereikt en daaruit dus blijkt, dat er binnen de groepen niet altijd die eenstemmigheid bereikt wordt. In dat opzicht onderscheiden zich de normale groepen van de crimineelen in sterke mate; in alle crimineele groepen is het delict M, hoewel het steeds als ernstigste vergrijp werd beoordeeld, toch minder zwaar geacht (90 tot 95%) dan het bij normale groepen wordt beoordeeld (95 tot 100%).
Daarbij ziet men ook duidelijk de stijging in de oudere leeftijdsgroepen en mag men een betrekkelijk lage plaats van dit delict M als „infantiel" bestempelen.

Voor **delict St** ziet men een daling der lijn bij de normale jeugd; alleen de groep oudste normale jongens maakt daarop een uitzondering. Van de crimineele jeugd wordt ook dit delict door de jongens van het R. O. G. door de oudere groepen steeds lichter beoordeeld. De groep tuchtschooljongens van 15 en 16 jaar (een wel wat kleine groep zoo als reeds werd opgemerkt) geeft een veel zwaardere beoordeeling van St dan de jongste groep; een snel stijgende lijn op de curve, gevolgd door een sterke daling van de lijn naar den oudsten groep. De normale meisjes van 17 en 18 jaar beoordeelen dit delict ook zeer veel lichter dan de meisjes van het R. O. G; op de curve ziet men een tamelijk snel naar beneden gaan der lijn. Betreffende de beoordeeling van het delict St. kan men dus zeggen, dat dit met het toenemen der jaren in alle groepen een minder ernstige beoordeeling ten deel valt (uitgezonderd bij de groep normale jongens) en dat men dus uit de plaats, die dit delict in de rangorde inneemt geen verdere besluiten kan trekken.

De boven megedeelde resultaten zijn afgeleid uit de bestudeering der verkregen getallen en curven. Daarbij is derhalve geen rekening gehouden met de subjectieve opvatting der pr. p. zelf.

Het is evenwel zeer stellig van belang om te trachten na te gaan of inderdaad die subjectieve uitingen der onderzochten zelf aanleiding geven tot de door ons boven uit een gezette meeningen. In het bijzonder schijnt het wenschelijk vast te stellen, dat de delictsbeoordeeling der normalen van een ander gehalte is als dat der crimineelen in het algemeen en dat het onderscheidingsvermogen bij dezen laatsten groep inderdaad minder ontwikkeld mag geacht worden. Vooral ook of uit de mededeelingen der pr. p. in het bijzonder uit hun eigen motiveering van hun oordeel, blijkt dat het door ons geconstateerde verschijnsel der „dispersie" ook daarin is terug te vinden en zoodoende dus een bewijs kan worden gevonden voor de meening dat men in waarheid spreken mag van een ontwikkeling der moreele gevoelens. Bovendien of onze opvattingen aangaande de beoordeeling der pr. p. van enkele bijzondere delicten overeenstemt met de subjectieve meening der pr. p. zelf.

Daar het niet mogelijk was alle voor deze studie onderzochte personen naar hun eigen meening te vragen over de door hen gegeven beoordeeling; hebben wij ons moeten bepalen tot die groepen, waarbij het ons zelf gegeven was persoonlijk op te te teekenen wat de pr. p. mededeelden. Zoo werden protokollen gemaakt van den groep van 60 normale meisjes en van de 85 jongens uit de Tuchtschool. Onmiddellijk nadat deze pr. p. de delicten hadden gerangschikt, werd hun gevraagd waarom zijn die rangschikking zóó hadden gekozen. Hun woordelijke meedeelingen daaromtrent mogen hier volgen.

Groep normale Meisjes van 13 en 14 jaar.

I.

B. Dit is het minst erg, omdat hij ergen honger had en in zijn onschuld nam hij een broodje weg; ook had hij den heelen dag niets gehad; de schuld der moeder is grooter. Geheel onschuldig was hij niet, want hij wachtte, tot er niemand in den winkel was.

St. Dit is erger dan het voorgaande, omdat deze jongen ouder is dan No. 1. Het is niet zoo erg, want het was in toorn, en wat je in toorn doet, kan je niets aan doen. Je moet wel zorgen niet zoo kwaad te worden. Dat die vader steeds dronken thuis kwam, droeg er wel toe bij om kwaad te worden. De vader sloeg niet alleen hem, maar ook zijn moeder. Dit was weer een reden te meer om kwaad te worden.

G. Dit is erger, want hier is ongehoorzaamheid bij. Die jongen kon niets aan den doodelijken afloop doen, maar wel aan de ongehoorzaamheid, want vader had streng verboden aan de geweren te komen.

P. Dit volgt nu, want hij steelt het geld feitelijk van zijn baas om aan zijn snoeplust te voldoen en iedereen weet, dat je niet mag steelen. Hij voelt het ook, dat het niet mag.

D. Je mag zoo maar niet een dier mishandelen om er geld mee te verdienen; hij had wat anders moeten doen om aan geld te komen. Een dier mishandelen is erg; het heeft ook gevoel.

R. 't Was gemeen van dien jongen om op die manier een fiets te stelen en dan met de fiets er van door gaan is heel erg.

V. Dit is weer veel erger, omdat het bedrag veel grooter is en hij het vertrouwen van zijn patroons misbruikt.

M. Dit is het ergst, omdat het een groot bedrag is en hij wacht op een gelegenheid (toen hij bukte) om den ouden man zoo erg te slaan.

II.

G. Het was den jongen wel verboden met de geweren van zijn vader te spelen. Toen hij het dus deed, beging hij maar een eenvoudige ongehoorzaamheid; deze werd alleen erg zwaar gestraft; maar de jongen was niet van plan om den anderen te dooden. 't Was een kleine ongehoorzaamheid, die zoo erg slecht afliep.

B. Die kleine jongen nam alleen maar een paar broodjes weg, omdat hij ergen honger had. Het is en blijft wel altijd een diefstal, maar anders was het kind misschien ziek geworden. Hij was pas 10 jaar oud. Zijn moeder had voor eten moeten zorgen; het is dus goed te begrijpen, dat die jongen het deed; 't is een kleine diefstal, die toch erger is dan ongehoorzaamheid.

P. Dat die jongen het geld, dat hem gegeven was om het pakje te verzenden van zijn baas stal, was wel erg. Maar die jongen was wel erg snoeplustig, zoodat hij niet aan de bekoring kon weerstaan. Niettemin wist hij toch heel goed, dat het een diefstal was en hij zich het geld toeeigende, dat hem niet toebehoorde. In zooverre is het toch wel erg.

St. Die jongen deed het in zijn drift. De stiefvader echter was een dronkaard, die zijn vrouw en kind mishandelde. Het huisgezin leed er

erg onder en vooral de moeder zag er slecht uit. Die jongen wilde zijn moeder helpen, dat was goed. Zijn drift is dus goed te begrijpen, maar dat hij een moord deed in zijn drift is niet te begrijpen, maar dat hij een moord deed in zijn drift is wel erg; het was ook niet zijn eigen vader. Men moet zijn ouders eeren en mag hen niet mishandelen of dooden.

D. Dat die kermisman het dier zoo wreed mishandelde is zeer laf. Hij wist, dat het dier niets tegen doen kon en echt gemeen om zoo zijn kost te gaan verdienen.

R. Van dien jongen was het gemeen om van zoo'n kleineren jongen de fiets te stelen. Het was ook in een stille straat, dus hij wist, dat hij niets te duchten had. Hij legde het ook op een sluwe wijze aan om dien jongen te bestelen en zeide hem iets te willen leeren.

M. Om lui te zijn en dan op slechte wijze aan geld te komen is wel erg. Het was zeer slecht om een horloge te stelen en den ouden heer zoo te slaan. Hij deed ook net of hij iets wilde koopen en maakt van de gelegenheid gebruik, om, toen de oude man iets zoekt, hem door een slag bewusteloos te maken en dan met eenige horloges er van door te gaan.

V. Deze jongen maakte van het vertrouwen van zijn meester gebruik om van hem duizend gulden te stelen en veranderde zoo maar duizend in tweeduizend gulden. Hij beging dus een zeer groote diefstal.

III.

B. Dit is 't minst erg, want de jongen heeft ergen honger en steelt ook maar een paar broodjes, waardoor de bakker weinig schade lijdt.

P. Dit is erger, want het is wel een kleine diefstal, maar de jongen had in 't geheel geen geld noodig om te snoepen.

G. Dit is eigenlijk alleen maar een kleine ongehoorzaamheid, want vader had verboden er mee te spelen en zij wisten niet, dat het geladen was. Het is dus geen vrijwillige moord.

St. Dit is wel een moord, maar het geschiedde in een oogenblik van woede en daarbij deed de stiefvader veel kwaad en was het van den eenen kant wel gelukkig dat hij dood was.

R. Dit is erger, want het gebeurde in 't volle bewustzijn en geheel vrijwillig en hij deed het ook op een valsche manier.

V. Dit is nog erger, want hij brengt zijn patroon, die hem goed vertrouwde en de bank groote schade toe.

D. Dat is ook erg, want een dier heeft even goed gevoel als een mensch en kan zich niet verweren en het dier zal altijd nog wel pijn hebben na die mishandeling.

M. Dit is het ergste, want de jongen had best met werken zijn kost kunnen verdienen; hij stal veel en sloeg den ouden man op een laaghartige wijze; wat nog zooveel te erger is, omdat het een oude man was en wij daarvoor altijd eerbied moeten hebben en het had best doodelijk kunnen zijn.

IV.

B. Is het minst erg, omdat de jongen niets te eten had en zijn moeder kwam maar steeds niet terug; hij wilde wat eten en liep dus de straat op om het daar te vinden. Hij komt voorbij en winkel; wacht tot er niemand in is en neemt uit een mand een paar broodjes en eet ze direct op. Niemand heeft het gezien en de bakker kan wel een paar broodjes missen. Ik vind het niet erg; had hij de halve mand leeg gehaald, dan was het veel erger; doch slechts 2 of 3 dat is niet erg.

P. Dit is erger, want hier neemt hij geen geld weg om zijn honger te stillen, maar uit snoepzucht. De menschenvoor wie het pakje is, moeten

ook nog port betalen en daardoor kan het misschien gebeuren, dat die eigenaar van de zaak er misschien een van zijn beste klanten door verliest en dit enkel en alleen om de snoepzucht van een jongen.

G. Dit is weer erger. De jager immers had zijn zoon streng verboden aan de geweren te komen. Als hij nu eens niet in de kamer is en zijn zoon met zijn vriendje wel em omdat ze zeggen, wel ze zijn toch niet geladen; dus niemand kan zien, dat we er aan geweest zijn en ze gaan er toch mee spelen; is dat een heel groote ongehoorzaamheid. Maar nu is het geweer wel geladen; de jongens spelen oorlog en willen elkaar doodschieten; de eene jongen schiet het eerst af en de andere jongen valt dood neer. Dit is dus ten gevolge van ongehoorzaamheid, wat op zich zelf al heel erg is en dus nu is het nog veel erger.

R. Dit geval vind ik erg. De jongen staat de fiets aan den anderen jongen af om van hem te zien, hoe hij 't best kan leeren fietsen. Die jongen fietst eerst wat op en neer om te laten zien, dat men op hem kan vertrouwen, doch als hij op het einde van de straat is, zodaat de eigenaar van de fiets hem niet meer kan zien, rijdt hij weg en komt niet meer terug. Dit is dus misbruik maken van iemands vertrouwen, want in een gewichtige zaak nog veel erger had kunnen zijn, maar nu het een mooie fiets is, is 't toch ook heel erg.

V. Dit is ook weer misbruik maken van vertrouwen, maar in een veel grootere zaak en daarbij worden twee personen bedrogen, nl. de eigenaar van het stuk en de bank. Als hij het geld heeft, zegt hij zijn betrekking op en gaat naar Amerika.

St. Iemand in een oogenblik van woede dooden is zeer erg, maar nu die vader steeds dronken thuis komt is het wel te begrijpen, dat die jongen woedend wordt en niet langer duldt, dat men hem en zijn moeder mishandelt, maar een vaader dooden is en blijft een van de ergste dingen, al is het dan ook in woede.

D. Het dier zoo pijnigen, om er geld meer te verdienen, is heel erg en hij bedriegt de menschen. Ik vind het vooral zoo erg, omdat zoo'n beest, dat men mishandelt niets kan doen om zich te verdedigen.

M. Dit van alles het ergste. Om op een oogenblik, dat de oude man zich bukt om nog meer horloges te laten zien, hem dan een slag op zijn hoofd te geven, daarna de horloges te stelen en weg te loopen, vind ik iets verschrikkelijks. De oude man kan niets doen; die jongen maakte dus misbruik van vertrouwen en begaat daarbij nog iets wat gelijk staat met een moord.

V.

B. De jongen had razende honger en zijn moeder was niet thuis. Nu nam hij een paar broodjes weg, die zeer goedkoop zijn, de waarde was misschien maar 10 centen.

P. De jongen hield de vijftig centen om te versnoepen. Ik vind 't niet zoo erg, want hoogst waarschijnlijk kwam het toch uit en dan zoude jongen het geld wel terug hebben moeten geven en het is dan ook niet zooveel 50 centen.

D. Dit mag niet, maar een man, die op de kermis staat om geld te verdienen, is er niet voor zijn plezier. Ik vind het daarom niet zoo erg en hij had dan ook één kat genomen, het beest leefde ook nog. Als het gestorven was, dan was het veel erger, maar nu was het een beetje mishandeld.

G. De vader had de jongens al vaak verboden aan de geweren te komen. De eene jongen had een kwade bedoeling en riep „Ik schiet je dood!" De jongen was twaalf jaar en vind ik het wel een dwaze gedachte

van zoo'n jongen. Ze wisten echter niet, dat het geweer geladen was. Spelenderwijze trekken ze het geweer af en de jongen valt dood. Zij zijn ongehoorzaam geweest aan den jager.

R. Een jongen van 16 jaar is natuurlijk sterker dan een kleineren jongen. En om nu een fiets te vragen om het hem te leeren met de bedoeling je krijgt hem niet meer terug, nu de fietsen zoo duur zijn, is een leelijke streek van dien grooteren jongen; hij doet alles in een straat, waar niemand het ziet. Hij heeft voor minstens 150 gulden gestolen. 't Is een aardig bedrag voor een jongen van 16 jaar.

M. Als de jongen niet zoo lui was geweest en gewerkt had, had hij het geld kunnen verdienen. Nu kwam hij langs een winkel en zag er een ouden man en daarom durfde hij nog beter. De goudsmid liet hem wat horloges zien, doet zelfs nog meer moeite, hij bukt om hem nog andere horloges te laten zien en op dat oogenblik slaat hij den man met en ijzer op het hoofd. De man zakt na den slag in een; hij had wel dood kunnen zijn. Hij heeft dus den man erg mishandelt en bestolen.

St. De stiefvader dronk en als hij dronken huis kwam, mishandelde hij sijn vrouw. Nu denk ik, dat de jongen wel meer van zijn moeder hield, want zijn vader was maar een stiefvader. Ik kan mij voorstellen, dat hij voor zijn moeder op komt en niet kan hebben, dat die mishandeld wordt. In een onbewaakt oogenblik neemt de jongen in zijn woede den stiefvader bij de keel en wurgt hem. Gekke ideen voor een jongen van 16 jaar. De stiefvader kwam altijd dronken thuis; dat was vervelend voor hem en de man had 't met een beetje wil wel af kunnen leeren.

V. De knecht heeft ideen, die naar ik vind bij een knecht niet hooren om naar Amerika te gaan. En om dan 1000 gulden te stelen om de reis te maken, vind ik wel gek. En nu per schip naar Amerika te gaan, vind ik heel erg en dan f 1000.— te stellen voor zoo'n jongen van 18 jaar.

VI.

B. De brooddiefstal was niet zo erg; het was niet van groote waarde

D. De man mishandelde het dier niet met opzet, maar hij deed het voor de grap.

P. De waarde was maar 50 centen, maar dit is toch meer waard als een broodje. De jongen stal het broodje, omdat hij honger had, maar men kan wel buiten snoepen.

R. De jongen van 16 jaar was erg laf, omdat hij het deed in een stille straat en niemand het zag en als hij ziet, dat zijn kameraad hem niet kan zien, gaat hij stil een andere straat in.

G. De jongens wisten heel goed, dat het hun verboden was om niet met de geweren te spelen, ze deden het toch en het liep verkeerd af.

V. Dit was erg, omdat de jongen, die het geld moest halen geen kleine jongen meer was en wel degelijk moest weten, wat hij deed en verder ging het over een groote som.

M. Heel erg, omdat hij iets van groote waarde stal en hij deed het op zoo'n listige manier. Hij viel den ouden man zoo laf aan, nam de horloges daarna mede en ging er mee weg.

St. Dit was heel erg, omdat de stiefvader als hij dronken thuis kwam hem en zijn moeder zoo mishandelte, maar daarentegen had de jongen volstrekt niet het recht om zoo zijn stiefvader aan te vallen en zelfs te dooden.

VII.

B. De jongen had ergen honger en dan waren het nog maar een paar broodjes, daar had de bakker niet veel schade bij.

P. De jongen was pas twaalf jaar en het was maar een kleinigheid van vijftig centen, maar zoo'n vroege gedachte tot stelen is ook niet goed.

D. Je kunt wel zeggen, 't is maar een dier, maar dat heeft ook gevoel net als een mensch en dan zoo'n erge mishandeling door een grooten man.

R. Het was maar een jongen van veertien jaar, die aan het fietsen was en daar durfte hij hem wel bij te stelen en als het een groote jongen geweest was al licht niet.

G. De jongens waren van meening, dat de geweren niet geladen waren, maar hij was erg ongehoorzaam geweest en daarbij komt nog een moord.

V. Hij had duizend gulden gestolen, door en cijfer te veranderen en de moord zoo juist was onwillkeurig gebeurd.

M. Het was een jongen van zestien jaar en wist dus goed wat voor kwaad het was. Daarbij komt nog, dat het een oude man was en de diefstal van de horloges.

St. Moord van een vader is het ergste wat er bestaat en als iemand dronken is, heeft hij zijn positieven niet meer zoo goed bij elkaar.

VIII.

P. Niet erg, omdat het maar 50 centen was; hij was nog jong en snoepte graag.

B. Niet erg, omdat hij ergen honger had.

R. Wat erger, omdat hij een nieuwen fiets steelt.

G. Hun vader had het streng verboden en zij deden het toch; de gevolgen waren erg.

St. Is erg, omdat hij zijn stiefvader zoo maar wurgde; hij had beter gedaan om de politie te roepen.

D. Erg, omdat hij die katjes zoo erg pijnigde.

V. Ook erg, omdat hij duizend gulden van zijn patroon stellt, dadelijk zijn bestrekking uitgaat en vlucht naar Amerika.

M. 't Ergst, omdat hij den ouden heer bijna dood slaat, tenminste deze is bewusteloos en dan nog horloges stellt.

IX.

B. Een jongen van tien jaar beseft niet het kwaad wat hij doet en hij had ergen honger en stal brood. De waarde is niet groot en de bakker lijdt niet veel schade.

G. De jongens hadden wel een ongehoorzaamheid begaan, maar ze wisten ook niet, dat de jager het geweer geladen had weggehangen. Als het moedwil was geweest, dan was het voor den jagersjongen heel wat erger geweest.

P. De jongen pleegde diefstal door het pakje ongefrankeerd weg te zenden, maar het is een kleine zaak en hij zal er wel niet aan gedacht hebben, dat zijn baas daar misschien onaangenaamheden mee zou krijgen.

D. Een kat is toch maar een redeloos dier, na een paar dagen is zij dat weer vergeten. En dan die man moest toch ook geld verdienen.

St. De stiefvater sloeg hem steeds als hij dronken was en het huisgezien verarmde. Ik kan mij goed voorstellen, dat zoo'n jongen in zijn woede den stiefvater den keel toeknijpt. Wel had de jongen zich niet moeten laten meesleepen door de woede, maar de schuld was grootendeels bij den stiefvader.

R. Het was wel een gemeene streek van dien jongen, maar de kleinere jongen had ook een beetje beter op zijn fiets moeten letten. De ouders van den 16jarigen jongen waren misschien wel arm, zoodat die jongen het misschien wel voor zijn ouders heeft gedaan. 't Was toch een groote diefstal.

V. Een jongen van achttien jaar moet weten wat hij doet en een stuk van duizend gulden is veel waard. Zijn baas heeft hij bedrogen en deze krijgt natuurlijk de beschuldiging, dat hij het heeft gedaan en hij licht ook de bank nog op.

M. Deze jongen was te lui om te werken en om nu eenig geld te bezitten, heeft hij en diefstahl en moord gepleegd, zoodat het dus dubbel erg is, vooral omdat het zijn eigen schuld is, dat hij geen geld had.

X.

B. Dit is niet erg, want een jongen, die vergaat van den honger, mag gerust een broodje wegnemen.

P. Dit is af te keuren; toch is 't nog niet zoo erg, omdat 't slechts diefstal in een kleine zaak is en van den jongen van 12 jaar is het ook in hoofdzaak onbedachtzaamheid en lichtzinnigheid.

G. Dit is erger, het was een groote ongehoorzaamheid; vader had streng verboden, als was de 12jarige jongen zich natuurlijk niet bewust hoe gevaarlijk het spel was.

St. Is erger, omdat de jongen reeds 16 jaar is en dus beter weet wat hij doet, het is en blijft een moord; de jongen deed het in woede en had wel wat gelijk, omdat zijn moeder en hij zoo geslagen werden en het huisgezin zoo verarmd was.

R. Dit is weder erger; het is een groote diefstal geheel uit vrijen wil en na rijp overleg gebeurd. De oudere jongen maakt misbruik van vertrouwen en weet dat hij sterker is dan den 14jarigen jongen en hij deed het in een stillestraat.

V. Dit is erger, want de diefstal is veel grooter en tevens was het zeer laf en groot misbruik van vertrouwen, dat de patroon hem gaf. Eenigszinsis hij te verontschuldigen om zijn jeugd, ook was hij overmeesterd door zijn zucht naar reizen.

D. Dit is erg: 1. was het een man die het deed. 2. was het om er geld mee te verdienen. 3. 't was zeer laf een machteloos dier zoo wreed te mishandelen. Dieren hebben ook gevoel.

M. Dit is het ergste; het was oneindig laf en wreed een ouden man, die machteloos was te mishandelen en bovendien was het groote diefstal. Bovendien was hij nog zeer lui en deed hij het alleen uit zucht om aan geld te komen.

XI.

P. Het was nog maar een kleine jongen en zijn baas had er niets geen last van, niemand had er nadeel van.

B. Het was heel natuurlijk van dien jongen, als hij zoo'n ergen honger had. Bovendien is 't een kleine diefstal.

R. Het was natuurlijk gemeen van dien jongen, om dien kleinen jongen te bedriegen.

G. Dat waren nog kleine jongens. 't Was wel een groote ongehoorzaamheid maargeen moord. Het geweer van dit keer toevallig geladen, en dat wisten de jongens niet.

St. Die jongen had wel gelijk; zijn stiefvader was altijd dronken als hij thuis kwam. Die jongen verdedigte zijn moeder, maar hij had zijn vader natuurlijk niet mogen dooden.

D. Dat was erg slecht van dien man. 't Is erg gemeen.

V. Dit is heel erg. Eigenlijk een dubbele misdaad. Duizend gulden is veel.

M. Dit is ook een dubbele misdaad. Een oude weerlooze man te mishandelen is heel erg en die horloges stelen is ook een groote diefstal.

XII.

B. Ik vind dit het minst erg, omdat het maar een jongen van tien jaar is en omdat hij zoo'n honger had. Ook was de bekoring erg groot.

P. Dit vind ik erger, omdat die jongen 2 jaar ouder was en omdat hij 't geld stal en dat versnoepte.

D. Dit vind ik veel erger, omdat een groot mensch die kat mishandelde. Die kat moet vreeselijke pijn gehad hebben.

G. Dit vind ik erger, omdat de vader het hun zoo erg streng verboden had.

R. Dit vind ik erger, omdat het iets groots was, wat de jongen stal. 't Was ook erg onverstandig van dien anderen knaap om hem die fiets even te leenen.

M. Deze daad is erger, omdat hij dien ouden man zoo hard sloeg en omdat hij zooveel horloges stal.

V. Deze misdaad is nog erger, omdat hij van 't vertrouwen van zijn patroon misbruik maakte. Ook is duizend gulden zeer veel geld. Dus een groote diefstal.

St. Deze daad vind ik het ergste, omdat het een moord was, die de jongen deed. Toch kan ik mij begrijpen, dat de jongen woudend werd, omdat de stiefvader zijn moeder mishandelde. Doch dit was geen reden om zijn vader te vermoorden.

XIII.

B. Dit is het minst, omdat zijn moeder hem brood moest geven en als die moeder teruggekomen was, had hij het ook niet gedaan.

P. Dit is erger dan het vorige, want die jongen had honger en behoefte aan voedsel, terwijl de andere ook wel stal maar dit deed om maar te kunnen snoepen.

R. Dit is veel erger, want dat is een groote diefstal en die andere maar kleine.

D. Dit is echt valsch om een dier zoo'n pijn te doen. Het was maar goed, dat de politie het gezien heeft.

G. Dit is niet zoo erg als dieren mishandeling, want de jongens de den 't per ongeluk en die man met opzet. En zij waren overtuigd, dat de geweren niet geladen waren.

V. Dit is veel erger, want vervalschen is streng verboden. Hij had maar wat harder moeten werken of zuiniger moeten zijn. Dan had hij het geld kunnen oversparen. 't Is ook nog een groote diefstal en dat kan dien patroon groot nadeel berokkend hebben.

St. Die jongen mocht zich niet aan zijn stiefvader vergrijpen en die moeder moest haar kinderen ook aansporen om hun vader te eeren en mocht die jongen zich niet door zijn drift laten meeslepen.

M. Dit is 't ergste van alles, omdat die jongens niet zoo lui had moeten zijn en had kunnen werken. Het is erg, omdat die oude man zich toch niet kon verweren en hij zoo geslagen werd; en alleen om aan geld te komen.

XIV.

B. De brooddiefstal is het minst erg, omdat daarbij het minste geld wordt gestolen en 't gebeurde uit honger.

P. Dit is ook niet zoo erg, maar 50 centen is toch meer waard als een broodje.

G.St. Het derde is niet zoo erg als het vierde, omdat bij het derde de jongens nog maar twaalf jaar zijn en dus niet zoo goed wisten, wat zij deden, maar bij het vierde is de jongen als 16 jaar en weet wel, dat als hij iemand de keel dicht knijpt dit den dood kan veroorzaken.

D. Dit is erger dan het vierde, omdat dit met opzet is gebeurd en het vierde in woede.

D. Dit is een diefstal van groote waarde.

V. Hierbij heefd een vervalsching en nog een groote diefstal plaats.

M. Hier wordt een oude man zoo erg mishandeld en nog veel gestolen. Jemand mishandelen is erger dan stukken vervalschen.

XV.

B. De jongen deed het niet uit hebzucht, maar hij deed het, omdat hij honger had.

P. Deze jongen dacht, dat 't toch niets hinderen zou of hij het pakje gefrankeerd of ongefrankeerd zou verzenden. Daaromhield hij de 50 centen voor zich en stuurde 't ongefrankeerd.

G. 't Was van de jongens erg ongehoorzaam om toch met de geweren te spelen, maar ze konden niet weten, dat ze nu juist geladen waren.

D. Deze man deed het om zijn kost te verdienen, maar hij had evengoed wat anders minder wreed kunnen doen of zelf de handen uit de mouw steken.

St. Die jongen kon het niet langer hebben, dat de stiefvader zijn moeder en hem zoo mishandelde. Hij had zich niet door zijn drift moeten laten beheerschen.

R. De 16jarige jongen was natuurlijk afgunstig op dien anderen jongen, omdat hij geen fiets had; toch was 't zeer slecht om de fiets te stelen.

V. 't Vervalschen was al heel slecht en om duizend gulden in eens te stelen is wel veel.

M. Deze jongen was zeer luid en stal maar om aan den kost te komen. Om niet gezien te worden door den ouden man als hij de horloges stal, mihandelde hij he zoo erg.

XVI.

B. De jongen nam een paar broodjes en die zijn niet van veel waarde.

P. 't Waren niet zooveel centen en van 50 cents werd de baas niet arm.

D. Dierenmishandeling ist strafbaar voor de wet.

R. De jongen laat eerst een goede meening aan den anderen jongen, maar nu heeft nij zijn goeden naam verloren en de sculd op zich, dat hij een dief is.

G. Ten eerste hebben de jongens ongehoorzaamheid begaan, maar ze hadden 't niet zoo gemeend en de jagersjongen zette hem er toe aan 't geweer af te trekken.

V. De jongen heeft het papier vervalscht en f 1000 gestolen.

St. De vader gaf aanleiding tot den moord, maar de jongen heeft een vadermoord gedaan.

M. De jongen heeft een moord gedaan en heeft ook gestolen.

XVII.

B. Dit is niet erg, omdat de jongen zoo'n honger had, weinig waarde.

P. Dit is diefstal van 50 centen en het geld wordt versnoept.

R. Dit is lang niet zoo erg als het vervaischen van de stukken, omdat hij er eerst nog valsch bij deed; de fiets ist toch ook van veel waarde en hij stal de fiets ook nog van een kleineren jongen.

V. Hij vervalschte de stukken en ging met duizend gulden naar Amerika en kwam niet meer terug.

D. Dit is niet zoo erg als met geweren spelen en wel omdat de jager het streng verboden had. Zij deden het toch en zoo kwam het, dat de vriend van den jagersjongen dood neerviel. 't Is toch ook wel erg wreed om zoo'n dier zoo te pijnigen en dan zoo geld te verdienen.

G. Is niet zoo erg als zware mishandeling van een ouden man, omdat hij met opzet den ouden man een slag op het hoofd gaf, die bewusteloos werd en toen gauw wat horloges mee nam.

M. Dit is niet zoo erg als het dooden van den stiefvader in enn oogenblik van woede, omdat de man, die hij doodde zijn eigen vader was en hij mocht het den vader ook niet zoo kwalijk nemen, omdat hij dronken was en dus niet meer wist wat hij deed.

St. Dit is vader moord en dus erg, men moet steeds eerbied voor zijn ouders hebben.

XVIII.

G. De jongens wisten niet, dat ze geladen waren, omdat de vader anders 't geweer nooit geladen ophing.

B. Ik vind dit erger, want die jongen wist, dat als hij brood wegnam dat hij stal. Terwijl de jongens met degeweren het met spelen deden.

St. De jongen doodde zijn stiefvader wel in woede, maar hij had niet zoover mogen gaan, dat hij direct stierf. In de twee eerste gevallen waren de eersten ongehoorzaam, te tweede stal, maar deze jongen begaat een moord en wel van zijn stiefvader.

B. De andere jongens deden het nog uit woede of andere oorzaak, maar dit kind had best een beetje wil en karakter kunnen toonen en niet geld direct mogen versnoepen. Hij bedroog zijn meester.

R. Deze jongen steelt willens en wetens die fiets. Hij is reeds 16 jaar en weet beter dan de jongen vaan 12 jaar, die 50 cents versnoepte.

D. Deze man mishandelde het dier omgeld te verdienen. Dit is erger dan het stelen van de fiets, omdat die man heelemaal niet heeft nagegaan wat een vreeselijk lijden dat dier heefd gehad. De jongen van het vorige gevel deed het, omdat hij graag een fiets wilde hebben en heeft er misschien verder nit bij gedacht.

V. Dit is erger dan al het vorige, want hij vervalscht het bewijs en daarna hount hij nog *f* 1000.— achter.

M. Maar dat is zeker het ergste van alles. De jongen hier voor had nog deze goede eigenschap, dat hij vooruit wilde komen in de wereld, terwijl deze langs de straat liep en hui was en hij dien ouden heer het leven zeker heeft verkort.

XIX.

B. De jongen was arm, had honger, ik vind het niet erg.

P. Deze jongen bedriegt zijn meester en versnoept het geld, dit is erger dan iemand, die door honger gedreven brood steelt.

G. 't is niet zoo erg, de geweren waren anders nooit geladen; hij dacht echter niet aan de waarschuwing van zijn vader.

St. Het is erg, hij mocht zich niet aan zijn vader vergrijpen; hoewel de moeder erg mishandeld werd.

D. Hij deed geheel bewust het dier veel pijn en wilde daar nog geld mee verdienen.

R. De jongen deed het listig en stal de fiets van een kleineren jongen. De waarde van zoo'n fiets is ook nog al veel.

V. Er zijn hier twe dingen gebeurd nl. vervalschen en diefstal en wel van een groot bedrag.

M. Hij wilde gaan stelen en zag er niet tegen opom den ouden man desnoods te dooden en stal voor veel waarde.

XX.

B. Een brood wegennemen, als men honger heeft, is niet erg.

R. De waarde is grooter. Verder is het nied erg; de jongen was wel aloersch op den anderen, die zoo'n mooie fiets had.

D. 't is wel erg, maar 't is toch nog maar een dier.

G. Dit is erger, omdat er een mensch bij gedood is, ook al is het onbewust gebeurd.

P. Dit is misbruik maken van vertrouwen en diefstal, hoewel weinig gestolen is; dit was overlegd werk.

St. Dit is een moord; hij mocht zich niet aan zijn vader vergrijpen. De jongen werd door den vader wel zeer kwaad gemaakt.

V. Hij was al 18 jaar oud en moest geen misbruik van vertrouwen gemaakt hebben.

M. Hij sloeg den ouden man om de kunnen stelen; dit alles gebeurde met opzet. 't is een zwaar misdrijf; de oude man kon in dit geval niets tot zijn verweer doen.

Groep van normale Meisjes van 15 en 16 jaar.

I.

B. De jongen moest zoo lang op zijn moeder wachten, die misschien brood zou meebrengen en hij had ergen honger. De jongen was pas 10 jaar, nam een paar broodjes weg, dit was weinig schade voor den bakker.

P. De jongen was pas 12 jaar en de diefstal maar 50 centen.

G. De jongen had niet de bedoeling zijn vriend te dooden, het was slechts spel, maar toch erg ongehoorzaam; vader had het verboden.

R. De jongen van 16 jaar kwam met de bedoeling om te stelen op den anderen jongen af. Hij wist dus goed wat hij ging doen. Hij bedroog dien anderen jongen door erst een paar mal op en neer te fietsen, om dus allen argwaan op te heffen en dat pas weg te fietsen.

St. De jongen deed wel is waar een grooten moord en nog wel van zijn stiefvader, maar het was in een oogenblik van woede en de stiefvader was er wel wat zelf de oorzaak van door de moeder te slaan; de jongen wilde dat niet toelaten.

V. Dit is vrij erg, de jongen was al 18 jaar en de meester vertrouwde hem, ook was het een groote som en de jongen in het volle bewustzijn van zijn daad.

D. Dit is afschuwelijk, beesten kunnen zich niet verdedigen. 't is nog erger omdat hij zoo geld ging verdienen.

M. De jongen was luit en had maar moeten werken; hij sloeg eerst den ouden man bewusteloos om onopgemerkt te kunnen stelen.

II.

B. De jongen had honger en mocht dus wel de broodjes nemen; de waarde was niet groot.

P. De jongen was pas twaalf jaar, maar hijmocht toch geen misbruik van vertrouwen maken. De ontvanger van het pakje moest nog port betalen.

G. Die jongens waren pas 12 jaar. Ze wilden soldaatje spelen en wisten niet dat dit zoo erge gevolgen zou hebben. Ze waren toch erg ongehoorzaam, want vader had het streng verboden.

R. Diefstal is altijd erg, vooral als de waarde nog al groot is. Voor een jongen, die zoo iets van een om gekregen heeft, is dat een heele schat. En dan bedriegt die jongen van 16 jaar den 14 jarigen nog.

St. 't was zijn stiefvader en hij zag altijd, dat zijn eigen moeder geslagen werd. Die woede kwam voort uit liefde tot zijn moeder en de walging die hij tegen zijn vader had, vanwege den drank. Hij had zijn woede moeten beteugelen.

D. Hij had dat dier erg mishandeld en daarbij nog, dat hij er geld mee verdiende. 't is ook laf dieren te pijnigen, omdat deze zich niet kunnen verdedigen.

V. De jongen was 18 jaar en wist dus goed wat hij deed. Daarbij was hij al lang bij zijn patroon werkzaam en vertrouwde hem aldus, dat hij hem een bewijs geeft van duizend gulden te halen. Hij misbruikt dat

vertrouwen en steelt duizend gulden. Besteedde hij het geld nog goed, maar hij verrijkt er zich zelf mee.

M. Was die heer dood, dan was het moord en diefstal. Een ouden man durfde hij wel zoo te slaan, misschien zou hij het een jongen man niet gedaan hebben. De jongen zwierf steeds rond, dus zal 't geld ook nog wel verkeerd besteed hebben.

III.

B. Hij deed het uit nood, hij had honger en de broodjes zijn niet veel waard.

G. Ze wisten goed, dat ze niet aan de geweren mochten komen, maar omdat ze nooitgeladen waren, dachten zij niet dat het zoo zou afloopen. 't was erg ongehoorzaam, maar de jongen is niet met opzet gedood.

P. Ik vind het niet erg; 't was maar 50 centen; hij heeft wel wat gestolen.

R. Die jongen was 16 jaar en is het nog al erg. Een fiets heeft veel waarde en hij deed het zoo listig.

D. Dit is ook erg, hij mocht dat dier niet zoo pijnigen. Die kat heeft ook gevoel net als een mensch en dan verdient hij er nog geld mee.

St. De stiefvader sloeg de moeder en den jongen, dat mag niet en hij sloeg alles stuk in huis; de jongen wurgde zijn vader in woede; hij had dat niet mogen doen, maar hij heeft zeker niet nagedacht.

V. Dit is ook heel erg, maar de patroon had hem het bewijs maar niet moeten geven; hij had het zelf maar moeten halen. Die jongen heeft natuurlijk erg gezondigd, want hij had geen recht om het te vervalschen. 't Was ook hebzucht, want hij kon in Amerika veel geld verdienen dacht hij.

M. Dit is het ergste, want die jongen had moeten gaan werken en dan mishandelde hij dien man zoo erg. Hij had hem wel dood kunnen slaan en stal de horloges, die veel waarde hadden.

IV.

B. De jongen was pas 10 jaar en had ergen honger. Hij nam de broodjes, at ze terstond op; dus hij deed het wel uit ergen honger.

P. De jongen deed het vrijwillig, maar het was maar 50 centen, dus is het niet erg.

G. Dit zijn jongens van 12 jaar, die gaarne spelen. De vader had het streng verboden, het was waaghalzerij van dien jongen, maar hij dacht ook het is stellig niet geladen. 't Was wel geladen, dit was roekeloos van den vader.

R. Deze jongen van 16 jaar deed het opzettelijk. Om geen argwaan op te wekken; rijdt hij eerst een paar maal op en neer en verdrijnt daar na met de fiets. Deze jongen is een geslepen dief en heeft alles overlegd.

D. Dit is ook zeer erg, om een drukke klandizie te krijgen ging die man tot dien ergen daad over, 't zal wel niet uit armoede geweest zijn, het dier zal erge pijn gehad hebben.

St. 't Was verkeerd zooveel te drinken. 't Was wel mooi van dien jongen om zijn moeder te helpen, maar hij dacht er niet aan, dat 't zeer verkeerd was om zijn stiefvader te wurgen.

V. Deze jongen genoot sinds lang 't vertrouwen van zijn meester en zal 't wel goed gehad hebben. Hij stal een greote som geld en ging zonder reden uit zijn betrekking; ik vind zeer erg.

M. Deze jongen zwierf steeds rond. De jongen vroege vele horloges en sloeg op een bepaald oogenblik den ouden heer op het hoofd en stal vele horloges. Deze jonge jongen deed al een moord en diefstal tegelijk zonder reden. Dit is de ergste daad.

V.

B. De jongen deed het, omdat hij honger had en daar hij reeds zoo lang op zijn moeder gewacht had.

G. Dit is maar een ongehoorzaamheid. De schuld lag ook niet alleen bij dien kleinen jongen; wat zijn vader had er beter voor moeten zorgen, dat het geweer ontladen werd.

P. Dit is erger, omdat het een kleine diefstal is en daarenboven bedroog hij zijn meester ook nog om het ongefrankeerd weg te zenden.

V. Dit is wel een groot bedrag, dat gestolen werd, maar daar het een groote zaak was, zou men er geen erg verlies van hebben. De jongen deed het ook niet om iets voor zich zelf te koopen, of voor een slecht doel, maar om naar Amerika de gaan, waar hij wilde gaan werken.

R. Dit is erger, daar de fiets wel het eenige eigendom van beteekenis was voor dien jongen van 14 jaar is het nog erger, daar de andere jongen ook nog ouder is en de jongste kon er dus niets aan doen.

St. Dit kan men niet zoo zeer een moord noemen, daar de jongen het in een vlaag van woede deed en trouwens deed hij het ook om zijn moeder te helpen. Als hij geweten had, dat dit den dood veroorzaakt zou hebben, had hij het wel niet gedaan, maar het is toch en moord.

D. De man toont een vreed karakter te hebben. Al is het ook maar een dier, dit heeft ne zoo goed gevoel als een mensch.

M. Dit is het ergste, daar hij te lui zijnde om zijn geld te verdienen zich verleiden liet om door middel van een moord aan geld te komen. Hij is ook laf, omdat hij juist een ouden man zoo slaat.

VI.

B. De jongen had ergen honger en kreeg den geheelen dag niets te eten, dan mocht hij gerust een paar broodjes stelen.

G. Daar de jongens niet wisten, dat 't geweer geladen was en er wat mede wilden spelen hebben zij er geen kwaad mede gedaan; wel was 't ongehoorzaam, omdat zij niet aan de geweren mochten komen.

St. De jongen deed het in drift, daar hij voor zijn moeder op wilde komen en heeft hij daarmede zijn eigen moeder of zich zelf gespaard.

D. Dit is wel zeker erg, want die man deed dat om er geld mee te verdienen.

P. Die jongen deed dat enkel om te snoepen en henft hij er dus wel degelijk mede misdaan.

R. Die jongen stond eerst lang te kijken en dacht de fiets te stelen, vandaar dat hij dat middel gebruikte.

V. Die man heeft erg misdaan, omdat vervalsching erg is en hij daarbij die duizend gulden te veel niet had mogen hebben.

M. Dit is het ergste. Hij was lui en kwam door diefstal aan geld. Hij sloeg den ouden heer zoo erg om de horloges te kunnen stelen; de juwelier had wel dood kunnen zijn.

VII.

B. De jongen had honger; het was dus om den honger te stillen, dat hij stal.

G. De jagersjongen was wel erg ongehoorzaam, maar hij dacht het geweer is niet geladen, omdat ze steeds ontladen werden.

St. De jongen doodde zijn stiefvader uit liefde tot zijn moeder, die hij telkens mishandeld zag. Hij doodde den vader in woede en niet met opzet.

P. Voor een armen kleinen jongen is 50 centen een groote schat en toen hij die dus achterhield, wist hij heel goed, dat hij er groot kwaamd mee deed.

R. Van dien jongen van 16 jaar was het overlegd werk. Verder was hij veel grooter en sterker enzag de kleine jongen tegen hem op en had blijkbaar ook vertrouwen in hem.

D. Dit vind ik erg, want om geld te verdienen een weerloos dier zoo te mishandelen en daarbij nog alle menschen zoo bedriegen is een laagheid.

V. Dit is wel erg, omdat duizend gulden vooral voor een armen knecht veel geld is. De knecht kwam hier niet vooruit en kon in Amerika veel geld verdienen. De gedachte om te vervalschen kwam plotseling bij hem op. Hij deed het dus wel zonder nadenken.

M. De jongen van 16 jaar wachtte op een goede gelegenheid om den ouden man zoo te slaan. Hij was erg lui en dacht de horloges te verkoopen om dan verder weer te luieren.

VIII.

B. Die jongen had ergen honger; 'l is dus niet erg.

G. Het was een ongehoorzaamheid, maar daar zij dachten, dat de geweren ontladen waren, was het niet de bedoeling om zijn vriend te dooden.

P. Zijn meester gaf dien jongen 50 centen mede om te frankeeren, maar hij zond het ongefrankeerd weg en versnoepte 't later. Door zijn snoeplust deed hij het.

St. De jongen hat dien stiefvader niet mogen dooden, maar omdat de moeder zoo mishandeld werd, was 't niet erg. Hij hielp zijn moeder uit liefde en in een staat van woede. Het was ook niet zijn eigen vader.

R. Het was overlegd werk. Hij reed eerst de straat op en neer en de kleine jongen dacht natuurlijk, dat hij zoo zijn fiets weer terug zou krijgen.

D. Het was erg omdat dier zoo te pijnigen. Hij verdiende er geld mee en bedrog met het zoogenaamde wonderdier de menschen.

V. Die knecht wilde gaarne naar Amerika Het is dus niet erg, dat hij duizend gulden stal. Het was wel veel geld.

M. Dit zijn 2 daden nl. moord en diefstal. Hij zou den man vel dood willen hebben om zijn diefstal niet uit de laten komen. Hij had anders toen de oude man zich bukte de horloges weg kunnen nemen er hard mee wegloopen.

IX.

B. Dit is niet erg, omdat hij zoo'n honger had.

P. Dit is leelijk, het was oneerlijk. Hij misbruikte het vertrouwen van zijn meester.

G. 't Was zeer ongehoorzaam. Ze deden het onbewust en dus is het niet zoo erg; ze dachten de geweren zijn ontladen.

R. Een lage streek om die fiets van een kleineren jongen te stelen. De dief was veel grooter en sterker. Er was niets van waar wat hij zei, dus 't was ook een leugenaar.

St. Dit is een moord, dus erg, mar hij deed het in woede, dus wist 't niet wat hij deed en tevens was het ook uit liefde voor zijn moeder, die altijd door den dronkaard geslagen werd.

D. Het is zeer gemeen dieren te pijnigen en daar dan geld mee te verdienen. 't Was geen wonderdier, dus hij bedroog ook de menschen. Die man heeft geen hart.

V. Hij maakte misbruik van vertrouwen en vervalschte het stuk. Wel is waar was zijn plan steeds om naar Amerika te gaan, maar dan had hij het geld voor de reis maar moeten verdienen en niet zien te krijgen door diefstal.

M. Dit was mishandeling en diefstal. Dien ouden man zoo te slaan om te stelen is erg. Hij had moeten gaan werken, dan zou hij niet in die verleiding zijn gekomen.

X.

B. Dit is niet erg, want op eerlijke manier kon hij geen brood krijgen en hij had zoo'n honger.

P. Dit kwam uit snoepzucht voort. Hij bedroog zijn baas en liet de menschen, die het moeten ontvangen port betalen.

G. Het waren kleine jongens, maar door hun onvoorzichtigheid wordt er een doodgeschoten.

St. Deze doodde zijn stiefvader om zijn moeder te helpen en hij werd zelf ook mishandeld. Hij had echter in zijn drift niet zoo ver mogen gaan.

D. Dit werd gedaan door een man, die zeer goed geweten zal hebben, dat men om geld te verdienen, niet zoo ver mag gaan.

R. Een jongen van 16 jaar kan zeer goed weten, dat men niet uit hebzucht iemand van een fiets mag berooven, vooral daar deze vaak veel waard zijn.

V. Door deze duizend gulden te stelen, deed hij een wel rijk man een groot nadeel, maar hij deed het om in de wereld vooruit te komen.

M. Dit is het ergste, omdat de oude man zoo geslagen werd en wel veel gestolen werd. Het was de luiheid, die hem hier toebracht. Hij had op een eerlijke manier zijn brood kunnen verdienen.

XI.

B. Een jongen van 10 jaar heeft nog niet het begrip van stelen; hij denkt alleen ik heb honger dus mag een broodje wegnemen, dit is niet erg.

P. Een jongen van 10 jaar heeft nog niet zooveel begrip van zoo iets; 't is erger dan het vorige, omdat hij het met opzet deed en om te snoepen.

G. Niet erg, want hij dacht, dat het niet geladen was, dus het is niet met volle kennis en vrijen wil gebeurd.

D. Een man heeft de kat op schandelijke wijze geplaagd; 't is een wreed karakter; van een jongen was het niet zoo erg geweest; die had het misschien uit aardigheid gedaan. Hier was het om geld te verdienen.

R. Dit is echt gemeen, hij is al 16 jaar. Hij heeft het ook wetens en willens gedaan.

St. Die stiefvader was een dronkaard; waar de jongen eigenlijk niets mee te maken had en hij had ook niet het recht hem te dooden. 't Was nog maar een jongen, die niet wist wat hij deed.

M. Dit is erg, want het zijn twee misdrijven; de diefstal is het ergste, want de horloges hebben nog al waarde.

V. Dit is een zwaar misdrijf, omdat het wel duizend gulden is. Hij gaat er van profiteeren in den vreemde en maakt het op; is misschien nog te lui om in een betrekking te gaan.

XII.

B. Dit vind ik het minste, omdat de jongen den heelen dag niets gegeten had en nog maar tien jaar was.

P. Dit is erger, hij had het geld niet noodig; 't was alleen maar om te snoepen. Het bedrag is echter klein en de jongen pas 12 jaar.

G. De jongens waren pas 12 jaar; dus kenden nog niet voldoende de gevaarlijkheid van geweren. De vader had het dikwijls verboden. De jegersjongen wist dus wel, dat het gevaarlijk was. Hij was ongehoorzaam en doodde zijn vriend. Dit is erger dan het vorige, omdat er iemand bij gedood is, maar er staat tegenover, dat de andere misdrijven met opzet geschiedden, terwijl dit louter ongeluk is.

R. De jongen is 16 jaar, moet dus weten wat hij doet. Hij profiteert van de goedgeloovigheid ven een kleineren jongen. Hij steelt de fiets, die nog al waarde heeft. Het gebeurt met opzet. Hij had dit vooruit bedacht; had al lang staan kijken.

D. De man martelt met opzet een dier om geld te verdienen. Het is een laf karakter, omdat een dier weerloos is. De man was volwassen, dus weet goed, wat hij doet.

St. De jongen is 16 jaar en heeft voor vader een dronkaard; deze mishandelt zijn moeder; de jongen is daar woedend over. Als hij weer dronken thuis komt en de moeder mishandelt, komt de lang opgekropte woede los; hij vliegt zijn vader naar de keel en wurgt hem. Later zal de jongen wel spijt gehad hebben en was het wel niet zijn bedoeling. Hij doodde zijn vader; 't was dus een vader-moord.

V. Een jongen van 18 jaar moet weten wat hij doet. Hij steelt met opzet en wel veel geld, niet omdat het noodig is, maar omdat hij lust heeft om de wereld tegaan zijn. Dan vervalscht hij de stukken en bedriegt zijn patroon.

M. De jongen is te lui om te werken en steelt daarom. Dan slaat hij den ouden heer erg, alles met voorbedachten rade Deze kan daardoor erg ziek worden of dood gaan. Daarom is 't heel erg.

XIII.

B. De jongen had den geheelen dag niets gegeten. Dus is het te verontschuldigen en wegens den honger en omdat de waarde klein is.

P. Hij had zijn snoeplust moeten bedwingen. 't Was oneerlijk, daar het geld van een vreemde was.

D. De man deed dit wel om zijn brood te verdienen, doch daarom mag hij geen dieren kwellen. Hij kon wel op een andere manier zijn brood verdienen.

G. De jongens wilden zich vermaken, ze waren zeer ongehoorzaam, ze hadden natuurlijk niet gedacht, dat het geweer nog geladen was.

St. De schuld was aan den vader, doordat hij het heele gezin ongelukkig maakte; de jongen had zich niet zoo driftig mogen maken en 't was zijn vader.

R. De jongen had dit heelemaal niet mogen doen. Daarbij was de waarde groot.

V. Hij waszeer oneerlijk, en daarbij bedroog hij de menschen.

M. Hij mocht niet stelen en zeker geen oude menschen zoo mishandelen; dit is het ergste van alles.

XIV.

B. De jongen had honger en nam daarom een paar broodjes weg.

G. Dit is nu het minste, omdat die jongens soldaatje spelen wilden, maar niet met de bedoeling om elkaar dood te schieten.

D. Hij mishandelt een dier, dat is toch niet zoo erg als een mensch te mishandelen..

P. 't Is toch stelen al is het ook maar 50 centen.

St. Deze handeling geschiedt wel in woede, wat eenigszins te verontschuldigen is, maar hij begaat toch een moord.

R. 't is gemeen om dien kleinen jongen op zoo'n manier van zijn fiets te berooven.

V. Dit is weder erger, omdat het twee misdrijven zijn; hij vervalscht de stukken en steelt dan nog duizend gulden.

M. Dit is het ergste, omdat hij een grijsaard half dood slaat, misschien heelemaal wat dan een moord is en dan nog horloges steelt.

XV.

B. Jemand, die geheel uitgehongerd is, mag wel een broodje wegnemen. In tijd van nood mag men alles doen om zijn honger te stillen.

G. Het was wel erg ongehoorzaam, en daaruit ziet men hoe erg ongehoorzaamheid kan gestraft worden; ze wisten niet dat de geweren geladen waren; het is onbewust gebeurd, buiten hun schuld.

P. Hij misbruikt het vertrouwen van zijn baas. Een jongen van 12 jaar heft zijn volle verstand en weet heel goed, dat hij niet bedriegen mag, om zijn snoeplust bot te vieren. Ook is het diefstal van 50 cent.

R. Op een valsche manier, met het voorwendsel, om iemand behulpzaam te willen zijn, maakt hij zich meester van een fiets. 't Is een groot verschil om een fiets van f 100.— te stelen, als om 50 centen achter te houden, maar dit laatste is gedaan door een jongen, die weer vier jaar jonger was. Die jongen van 16 jaar is ook wel begonnen met kleinigheden weg te nemen. De jongen deed het met alle bewustheid.

St. Een vadermoord is heel erg. De jongen was zeer geprikkeld door het slechte gedrag van den stiefvader; hij hield veel van zijn moeder en toen hij in woede niet recht wist wat hij deed, doodde hij zijn vader. Hij had wel van een kant gelijk, want nu hield de ellende op, maar een moord is toch steeds erg.

D. Een volwassen man laat moedwillig een beest de ergste pijnen lijden; hij was zich geheel bewust van zijn dood. Een beest heeft zoo goed gevoel als een mensch.

V. Die jongen heeft het vertrouwen in hem gesteld misbruikt, om door een verandering, de bank onrechtmatig duizend gulden meer te laten betalen dan op het bedrag stond, en dan zoo'n diefstal van een jongen van 18 jaar, die zich van al zijn doen en laten goed bewust is.

M. Het ergste is het, om iemand geheel bewust bijna van het leven te berooven is al erg, en dan nog zooveel horloges van waarde te stelen is vreeselijk.

XVI.

B. Het was maar een kind van 10 jaar; denk daar niet verder over en werd door den honger ertoe gedreven.

D. De man moest zijn brood verdienen, met iets buitengewoons op de kermis voor te stellen, waardoor hij het publiek lokt.

P. Het was een loopjongen, thuis wellicht niet gewend om met geld om te gaan, maar is erger omdat snoepen niet noodzakelijk is, maar de uitstalling heeft hem er misschien toe verleid.

G. Dit is niet zoo erg als rijwieldiefstal, daar het kleine jongens waren en het van dien jager erg roekeloos was, geladen geweren aan den wand te hangen, en dan de jongens alleen in dat vertrek te laten spelen.

R. Dit is erger, omdat die jongen veel ouder is, en dan om een jongen die veel jonger is te bestelen, is erg. De waarde van een fiets is ook nog al groot.

St. Dit is erger, er wordt een mensch gedood, maar die jongen was misschien bang voor het leven van zijn moeder en dus is het wel wat te verontschuldigen.

V. Dit gebeurde met opzet uit louter eigenbelang om eens de wereld te gaan zien, het vorige was nog om de moeder te redden en die jongen was al 18 jaar oud.

M. Dit is het ergste omdat er veel gestolen werd en bijna een moord werd gedaan. Bij het overige was het maar alleen om geld te doen en wilde hij er nog maar wat mee doen, maar deze jongen deed toch niets als luieren.

XVII.

B. De jongen had ergen honger en nam een broodje weg; hij wist niet hoe het anders aan te leggen. Stelen is verkeerd maar was door nood gedwongen.

D. Die man heeft het dier leelijk mishandeld, en verdiende straf; hij bedriegt ook de menschen. De man is volwassen, dus weet goed wat hij doen en laten moeten.

P. De jongen heeft zijn meester bestolen.

R. De jongen van zestien jaar heeft gebruik gemaakt van de onwetendheid van een kleineren, door zoo met zijn fiets weg te rijden. De fiets was nieuw dus wel f 100.— waard. Het vorige was slechts 50 centen.

G. 't Was erg ongehoorzaam; dit werd erg gestraft, omdat de een den ander dood schoot.

St. Die jongen mocht zijn drift niet zoo uiten. Al was het niet zijn eigen vader, toch moest hij er eerbied voor hebben. Hij had kalm moeten blijven en het zijn vader eens moeten zeggen, als hij niet dronken was.

V. Die jongen heeft erg gestolen en wel met vol overleg. Hij was van plan naar Amerika te gaan, maar had geen geld. Hij had dus wel al langer naar middelen uitgezien.

M. Hij steelt en mishandelt een ouden man op zoo lage manier en juist neemt hij den ouden man, die zich niet kan verdedigen.

XVIII.

B. Uit honger steelt hij een broodje; hij zou dit in andere omstandigheden niet gedaan hebben.

P. Hij bedriegt zijn meester en versnoept het geld; dus om de snoeplust te bevredigen.

D. Het was niet mooi om een dier zoo te mishandelen, maar hij deed het om zijn brood ermee te verdienen.

G. 't Was erg ongehoorzaam, maar ze waren overtuigd, dat de geweren niet geladen waren en voorzagen dennoot ottigen uitslag niet.

St. Dit was wel en drift, maar de jongen had het niet mogen doen, want het was toch altijd zijn stiefvader. Het is erger dan het vorige, omdat het daar bij het spelen gebeurde.

R. Dit gebeurde met sluw overleg. Ook was het laag om het te stelen van zoo'n kleinen jongen. Laagheid en hebzucht bracht hem tot dit misdrijf.

V. De jongen maakte misbruik van vertrouwen. Het ging over een groot bedrag en het geld was maar om te reizen.

M. De jongen was erg lui; hij had op andere wijze zijn kost moeten verdienen, en mishandelde erg den ouden man, die zich niet kon verweren.

XIX.

B. Die jongen had zoo'n ergen honger, en had daar wel ziek van kunnen worden.

P. Dit is wel lelijk omdat die jongen zoo snoeplustig is, maar het is maar een klein bedrag en daarom is het niet zoo erg.

G. De jongens waren ongehoorzaam, maar daar de vader de geweren altijd ging ontladen, konden zij er niets aan doen.

D. Het is erger dan het voorgaande, want het is een hulpeloos dier mishandelen, maar hij deed het om er geld mee te verdienen, en anders kon hij wel van honger omkomen.

R. 't Is erger omdat hij den jongen bedriegt, door eerst eenige malen in de straat op en neer te flietsen en om hem dan te bestelen.

St. Dit is erger, omdat hij den stiefvader vermoordde, maar daar deze hem en zijn moeder mishandelde en alles stuk sloeg, is het niet zoo erg.

D. Hij maakte misbruik van vertrouwen van zijn patroon; hij vervalschte de stukken en ging er met duizend gulden vandoor, maar hij deed het om in Amerika geld te verdienen, en wie weet of hij niet van plan was, het later terug te geven.

M. Hij vermoordde een ouden man, omdat hij te lui was om te werken en steelt dan horloges, om op een gemakkelijke manier aan geld te komen.

XX.

B. Dit gebeurt alleen omdat de jongen honger heeft.

P. Dit is een soort kwajongensstreek; hij kan de verleiding niet weerstaan.

St. Het is de verdediging van de moeder tegen den vader en in een opwelling van drift gedaan.

G. Dit is een ongehoorzaam en tevens een erge onvoorzichtigheid.

V. Het is een zekere ondernemingsgeest die in dien man was. Hij wilde het gaarne wat verder brengen in de wereld en zag er zonder deze daad te doen, geen kans toe.

R. Dit is laf, vooral door iets weg te nemen van een kleineren jongen die daar nog geen begrip van heeft.

M. Dit is een dubbele daad, die strafbaar is voor het gerecht, want het is bijna een moord, en diefstal.

D. Dit is wel het ergste, omdat daarmee geld verdient wordt en dan een dier zoo te pijnigen.

Groep normale meisjes van 17 en 18 jaar.

I.

B. Dit is het minst. De jongen is pas 10 jaar, dus nog niet zoo goed doordrongen van het kwaad dat hij doet en daarbij heeft hij honger.

G. De jongens dachten, dat de geweren niet geladen waren en dus geen kwaad konden doen. 't Is een groote ongehoorzaamheid en roekeloosheid.

P. Dit is veel erger, want een jongen van 12 jaar weet toch heel goed wat hij doeten voor een loopjongen van 12 jaar is 5P cent toch ook al heel veel. Hij heeft het absoluut niet noodig. Hij begaat een dubbele oneerlijkheid, want de geadresseerde moet ook nog eens port betalen.

D. Men zou kunnen zeggen, de man heeft geldgebrek en wilde zoo zijn brood verdienen, maar 't is toch een slecht karakter en een man moet toch weten wat hij doet.

R. Dit is erg voor een jongen van 16 jaar en dan nog wel op zoo'n manier een fiets te stelen.

St. Dit is erger maar 't is niet gezegd dat de jongen in zijn woede goed wist hoe erg het was wat hij deed. De stiefvader gaf er aanleiding toe; de moeder was hem dierbaar. Misschien dacht hij er niet aan om hem te dooden maar alleen maar om hem voor een tijd onschadelijk te maken.

M. Het was niet uit gebrek, maar hij was te lui om te werken en wist niet hoe aan geld te komen. De mishandeling van den ouden man is ook erg, maar daarvoor is nog een verontschuldiging; hij wilde niet ontdekt worden en sloeg daarom den ouden man zoo erg. Daarbij weet men niet of hij weinig of veel stal.

V. Hiervoor is geen enkele rede ter verontschuldiging te vinden en *f* 1000.— is veel; een man die stukken vervalscht en *f* 1000.— steelt is tot grooter dingen in staat en zal voor zware misdaden niet terugschrikken.

II.

B. Dit is niet erg, want de jongen was pas 10 jaar en had zoo'n honger. Hij nam het niet om te stelen, maar omdat hij honger had.

P. De jongen doet hiermee wel onrecht; hij steelt n. 1,50 cent en is de oorzaak dat die andere mijnheer nog port moet betalen.

G. De jongen was ongehoorzaam en dit werd met den dood gestraft. Hij had zich dit dus zelf ook te verwijten.

D. De man heeft het beest erg mishandeld.

R. Dit kan men van een 16 jarigen jongen niet als een kleinigheid beschwouwen, vooral niet in dezen tijd, daar fietsen zeer duur zijn en den diefstal hierdoor ook weer grooter wordt.

V. Dit is een diefstal van duizend gulden en gebeurt door een jongen die al achttien jaar is.

St. De staat van woede maakt het minder erg, maar het is toch een moord en het was gebeurt door een jongen van zestien jaar.

M. De jongen deed het met vrijen wil en kennis en sloeg tevens den ouden man zoo erg; deze were bewusteloos en dit maakte het stelen gemakkelijk.

III.

B. Heel natuurlijk dat niet uit nood gedreven een paar broodjes nam om zijn honger te stillen.

G. Wel erg ongehoorzaam, maar zij was nog te jong en te zorgeloos om het gevaar te beseffen, dat het spelen met geweren altijd gevaar oplevert, vooral daar ze altijd ontladen werden.

V. Natuurlijk was het slecht om zijn patroon te bestelen, bij wien hij al zoo lang in dienst was, maar men moet hier wel de grootte van de verzoeking in aanmerking nemen, toen hij een arme jongen die graag wilde reizen en geld in Amerika wilde verdienen, op een schijnbaar zoo eenvoudige wijze geld in handen kon krijgen om den overtocht te betalen.

P. Het feit op zich zelf is niet zoo heel erg, maar wel de gevolgen. Immers als hij zooiets oneerlijks doet om zijn snoeplust te bevredigen op 12 jarigen leeftijd wat moet hij dan later wel doen? Snoepen is ook af te keuren.

R. Dit is eerst bedriegen en daarna stelen. Dat is dus gemeen van een jongen van 16 jaren en moest erg gestraft worden.

St. Dit is doodslag, dus een erge zaak. Wel had de stiefvader in dronken schap reeds vaak hem en zijn vader mishandeld. Hij heeft het in woede gedaan, dus niet met voorbedachten rade en wel ook niet met de bedoeling om hem te dooden.

D. Dit is wreed en afschuwelijk en daarbij komt ook nog bedrog plegen tegenover het volk.

M. Dit is het ergste omdat hij te lui was om te werken en ging stelen. Hij mishandeld den ouden man bovendien en ook met voorbedachten rade, met opzet. 't Was meer toeval, dat hij dien ouden man niet doodgeslagen heeft.

IV.

D. Niet zoo erg omdat de man het niet deed uit lust tot plagen maar alleen om geld te verdienen.

G. Dit is alleen gebeurd door ongehoorzaamheid. De zucht tot dit spel kwam misschien bij de jongens op door de avontuurlijke verhalen, die kinderen van dien leeftijd altijd boeien.

B. Deze diefstal is niet zoo erg, omdat alleen de honger die hem kwelde de jongen hiertoe bracht; van zucht tot stelen is hier geen sprake.

St. De jongen had een afkeer van dronkenschap en de liefde tot zijn moeder, die altijd mishandeld werd, deed hem woedend worden. Een moord onder zulke omstandigheden kan niet kwalijk genomen worden.

P. Erg omdat bij dezen kleinen jongen reeds geen kracht genoeg was om zijn snoeplust te bedwingen en daarom oneerlijk is.

R. Erg omdat de jongen na goed overleg deze diefstal pleegt en ook later zich dit natuurlijk dikwijls zal herhalen.

V. De patroon vertrouwde den jongen te veel. Lust om de wereld in te gaan bracht hem er toe; de diefstal is echter erg omdat hij eerst na lang besluit er toe kwam en zelf niet voelde hoe slecht het was.

M. Erg omdat de jongen na goed overleg tot zulk een daad komt. De zucht tot stelen zat er bij den jongen reeds zoo diep in, dat hij zelfs niet aarzelde om zoo'n lage misdaad te plegen.

V.

B. De jongen kan nog niets verdienen en dan zou iedere jongen wel een broodje wegnemen.

P. Dit is niet erg; het kind was nog jong en dan erg snoeplustig; ik vind het geen misdaad.

G. Dit is maar een groote ongehoorzaamheid. Hadden ze geweten dat de geweren geladen waren, dan hadden zij het wel niet gedaan.

R. Dit is ook niet erg, want het is maar een fiets en de jongen was pas 16 jaar, misschien erg lichtzinnig en had er later wel spijt van.

St. Dit is ook minder erg, omdat de jongen van 16 jaar het in drift gedaan heeft en het was toch maar een slechte vader.

V. Is ook niet zoo erg, omdat de jongen zoo'n groot verlangen had om naar Amerika te gaan en daar geld te gaan verdienen en zijn patroon toch wel rijk was. Er gaat ook geen menschenleven mee verloren.

D. Dit is erg gemeen, want het was een vilwassen man die heel goed wist wat voor een marteling dit is voor zulke dieren.

M. Dit is het ergste, omdat de jongen te lui was om te werken en nij had ook zeer goed de horloges kunnen stelen zonder die oude man zoo te slaan.

VI.

B. Dit is niet erg, hij had zoo'n honger. Als je in nood steelt, is het geen misdaad.

G. Is niet zoo erg; het zijn kinderen, die niet wisten dat het geladen was em 't werd ook niet met opzet gedaan. Onwetend zondigt men niet.

D. Dit is niet zoo erg, daar 't een tentoonstelling was en de man er geld mee wilde verdienen.

P. Dit is nog al erg, daar het voor een jongen van 12 jaar al veel te vroeg is en 50 centen veel zijn. 't Was snoeplust. Als je zoo vroeg al begint met stelen, wordt je later een grooten dief.

St. Dit is erg, maar daar 't uit liefde tot zijn moeder was, verandert dit wel de misdaad. Het gebeurde is een oogenblik van wanhoop, woede of drift. De jongen was ook nog jong.

R. Dit is wel erg, een fiets is nog al wat waard, en 't een heele durf is om zoo iets op 14jarigen leeftijd te doen.

V. Hij vervalschte het stuk, maar hij had steeds verlangen om naar Amerika te gaan; hij kon zich niet bedwingen. Ik vind wel dat het een zwak karakter is.

M. Dit is zeer erg. De jongen was zeer lui. Het is tevens een moordaanslag geweest en diefstal. En dat reeds van een jongen van 16 jaar.

VII.

B. De jongen was pas 10 jaar en had zoo'n ergen honger en steelt niet veel.

G. Niettegenstaande het strenge verbod van den vader namen zij de geweren toch van den wand en speelden er mede.

P. Dit is ernstiger dan 't voorgaande, omdat hier opzettelijk diefstal en bedrog wordt gepleegd.

R. Erg, omdat hier de jongen zijn zelfverdediging en de verdediging van zijn moeder te verdrijft en den stiefvader doodt in zijn woede.

D. Dit is een daad die getuigt van een laag karakter en gepleegd door een man, dus door iemand waarvan verwacht wordt, dat zijn karaktervorming voltooid is.

V. Dit is zeer erg, omdat iemand van 18 jaar, die het vertrouwen van zijn patroon heeft, misbruik er van maakt en in een oogenblik bijgebrek aan zelfbeheersching zich schuldig maakt aan vervalsching en diefstal.

M. Zeer ernstig, de jongen is te lui om te werken; hij bedriegt den man, doet als of hij een horloge wil koopen, daarna mishandelt hij den ouden heer en pleegt een groote diefstal en dit alles met overleg.

VIII.

B. Was niet erg, de jongen had geweten.

P. Dit was diefstal, maar van niet veel, maar hij gebruikte het geld ook nog voor een erkeerd doel.

G. Dit was onvoorzichtigheid; de vader had het streng verboden.

St. De jongen was van plan zijn moeder te helpen, toch deed hij een moord.

R. Dit is erger, omdat de eene jongen het van den kleinere afneemt, die zich niet kon verdedigen.

V. Door deze diefstal verloor hij zijn vertrouwen, maar hij gebruikte het geld voor een goed doel, om in Amerika geld te gaan verdienen.

D. Dit dier kan zich niet verdedigen. Door deze kat te laten zien wekte hij ook de ergernis op van het publiek.

M. Dit is het ergste misdrijf, omdat deze jongen den man zoo sloeg, dat hij van niets meer wist en daarom goed de horloges kon stelen.

IX.

B. Het was de schuld van de moeder dat hij ging stelen. De waarde is niet groot en als hij iederen dag niet genoeg eten kreeg, zou hij eindelijk geheel verzwakken.

P. Het geld behoorde hem niet toe, hij moest het pakje er mee betalen en bedroog ook nog zijn meester.

D. Het dier heeft wel erge pijn gehad en hij bedroog ook nog de menschen.

G. De jager had hun streng verboden aan de geweren te komen; het is dus ongehoorzaamheid met erge gevolgen.

R. De jongen heeft al van te voren het plan beraamd om de fiets te stelen, is dus erg gemeen.

V. Hij bedreigt den patroon en den bankier. Verder gaat hij er met het gestolene vandoor; dit was overlegd werk.

St. Hij doodt eigenlijk maan aan halve vader; dit was een dronkaard en had dus veel schuld. De jongen wist niet wat hij deed; had er late wel spijt van. 't Is toch een moord.

M. Dit is het ergste; het was geheel overlegd werk. Hij steelt horloges en slaat den ouden man zoo erg.

X.

B. De jongen is nog jong, weet niet wat hij doet en de bakker zal er niet armer van worden.

P. Hij had dat niet mogen doen, want die jongen heeft misbruik gemaakt van het vertrouwen door zijn heer in hem gesteld. Het is een kind en 50 cents is voor dien heer niet veel.

R. De jongen van 14 jaar was blij met zijn fiets en de ander van 16 jaar steelt op sluwe wijze zijn fiets. Dit was valsch, en zat niet veel goeds in den jongen van 15 jaar.

D. Een man heeft dit gedaan, dus iemand die moet weten wat hij doet; een dier kan zich niet verweren.

St. Het is altijd doodslag, wat verontschuldiging er ook zijn moge.

V. Hij weet goed wat hij deed en is geen kind meer. Hij nadeeld zijn patroon en schokt het vertrouwen.

M. De jongen is al 16 jaar en daarbij zeer luia hij had moeten gaan werken. Verder is hier diefstal en zware mishandeling van een ouden man, die zich op dat oogenblik niet kon verweren.

XI.

B. Dit is niet erg, hij had zoo'n honger.

P. Ik kan mij begrijpen dat het 't deed vooral omdat het zoo goed als zeker niet aan het licht zou komen.

G. Het gevolg was wel erg, maar 't is in onwetendheid gebeurd.

R. Een fiets was voor dien kleinen jongen een heel bezit en hij was machteloos tegenover dien grooten jongen.

St. De moord is wel erg, maar 't zal wel niet de bedoeling van den zoon geweest zijn; 't gebeurde in woede.

V. Hij misbruikt het vertrouwen dat zijn patroon in hem heeft gesteld en 't was veel geld.

D. Deze wijze van doen is zoo laag, dat er geen woorden voor te vinden zijn.

M. Hij deinsde voor een moord niet terug om zijn plan te volvoeren en was zeer lui.

XII.

B. De jongen had erge honger; hij werd verleid toen hij de mand met broodjes zag en nam er een paar weg.

G. De jager had zijn zoon streng verboden de geweren aan te raken. t' Was dus ongehoorzaamheid en wel met een noodlottig gevolg. Daar hij echter niet wist dat het geweer geladen was, kan hij niet van moord beschuldigd worden.

St. De jongen was door de mishandelingen van den stiefvader tot het uiterste gebracht. Hij wilde zijn moeder helpen en in woede doodde hij den man. Zeer waarschijnlijk begreep hij pas wat er gebeurt was, toen zijn stiefvader dood was.

P. Dit was uit snoeplust; hij had het geld niet noodig, want hij verdiende geld. Hij was ook goed bij zijn positieven toen hij het deed.

D. Hij had op een andere manier geld moeten verdienen en behoefde het dier niet zoo toe te takelen.

R. Het was valsch een niets vermoedenden jongen zoo te bedriegen en met zijn fiets weg te gaan en zijn vriendelijkheid zoo te beloonen.

V. De patroon vertrouwde den jongen volkomen. De jongen misbruikte dat vertrouwen en ontstal hem *f* 1000.—, wat misschien een heel verlies voor den man was.

M. De luiheid van den jongen was erg. Hij werkte niet, dus had bijna altijd geldgebrek. Om nu aan geld te komen deed hij een misdaad

in plaats van te werken. De oude man kon zich niet verdedigen, dit maakt het erger. Daarna ging hij ook nog stelen.

XIII.

B. De jongen had wel erge honger en een paar broodjes beteekent niet veel.

E. De jongens waren vrienden, dus er was geen boos opzet in het spel. Zij wisten ook dat de geweren altijd ontladen werden. De vader was ook wel wat schuldig. De jongen had niet ongehoorzaam moeten zijn, maar hij heeft de gevolgen niet voorzien.

P. Deze diefstal vind ik niet zoo erg, omdat het een klein bedrag was, maar dat de jongen het geld versnoepte, dat verandert weer de zaak. Had hij het geld gehouden om zijn honger te stillen of aan zijn arme ouders gegeven, dan was 't veel minder erg geweest.

St. De jongen deed het om zijn moeder te helpen. De Vader kwam steeds dronken thuis en de jongen werd woedend; hij voorzag de gevolgen wel niet in zijn woede, anders was hij wel niet zoo ver gegaan.

R. Vooral omdat een fiets nog al waarde heeft en omdat de jongen zoo laf is deze van een kleineren jongen te nemen, die niets vermoedt, vind ik het nog al erg.

D. Vooral om het lage wreede karakter van dien man, vind ik het heel erg en dan zoo zijn kost te verdienen.

V. Deze jongen maakt misbruik van vertrouwen. Ook is het bedrag van den diefstal zoo groot.

M. Hij slaat een ouden man met een stuk ijzer op het hoofd; de man vermoedde geen kwaad en het had den door kunnen veroorzaken en er werd nog al vell gestolen.

XIV.

B. De jongen had ergen honger, kreeg niets, dus moest wel wat wegnemen; hij durfde wel niet te bedelen.

G. Het was wel verboden aan de geweren te komen, maar ze waren nog klein en het was ook erg dom om die geweren zoo te laten hangen. Als jongens soldaatje spelen, hooren er ook geweren bij en liefst echte. Ze dachten dat het geweer niet geladen was.

P. Kinderen houden veel van snoepen. Hij dacht er misschien ook niet aan dat het oneerlijk was.

St. De jongen hield misschien veel van zijn moeder en kon het niet aanzien, dat deze mishandeld werd. Hij was van driftigen aard daarom wat het niet zoo erg.

D. Het is erg om een dier dat niets kan doen te mishandelen, maar het dier heeft er misschien geen pijn van gehad.

R. Hij steelt de fiets van een jongen, die niets terug kan doen, dat is gemeen.

V. De jongen misbruikt het vertrouwen van zijn patroon; hij maakte zich schuldig aan diefstal en gaat er met het geld van door.

M. De jongen was te lui om te werken hij weet wel dat die oude heer geen kwaad vermoedt en gaat de winkel binnen en slaat hem op een onverwacht oogenblik, dat is erg laf. De oude man kon niet om hulp roepen en dus wist men ook niet wie het gedaan had.

XV.

B. De jongen was nog zoo jong, dus zag het verkeerde van zijn handeling nog niet in. Hij had moeten vragen en niet weg moeten nemen.

G. De jongens waren nog echte kinderen, dus erg ongehoorzaam nu en dan. Het feit, dat ze wisten, dat hun vader ze steeds ontlaadde, voor ze aan den muur te hangen, verontschuldigt hen ook wat, want ze voorzagen de gevolgen niet.

P. Ook deze jongen was nog jong, toch vind ik het erger dan de andere misdaden, want uit kleine dieven groeien groote dieven. Hij had ook zijn snoeplust moeten bedwingen en zijn baas niet moeten bedrijgen.

St. De jongen was reeds 16 jaar, dus moest beter het kwaad van zijn handelwijze inzien. Hij had zijn drift moeten inhouden. 't Was echter ook zelgverdediging en bescherming van zijn moeder.

R. 1e was de rijwieldief ouder dan de eigenaar, zoodat deze niet tegen hem opgewassen was en zijn onvoorzichtigheid van het geven van de fiets niet kon helpen. 2e wist hij hem op gemeene wijze de fiets afhandig te maken. Een fiets heeft ook nog al veel waarde.

V. Deze jongen was al 18 jaar en had dus goed voor den kost kunnen werken. Hij misbruikte het vertrouwen van zijn patroon. Verder was het een groote som die hij stal.

D. 't Is een laag karakter om een dier zoo te mishandelen. De man had wel voor zijn kost kunnen werken.

M. De jongen was te lui om te werken. De oude man was weerloos en op niets bedacht. Het was een lage daad, ook de waarde van het gestolene was nog al groot.

XVI.

B. Het kind was pas 10 jaar; het had ergen honger en de bakker had er geen nadeel van.

P. De jongen was al 12 jaar dus wist wel dat het niet mocht. Hij was een arme loopjongen en 50 centen is niet veel, maar 't was leelijk, dat hij het geld versnoepte.

G. De jongens waren ongehoorzaam, maar voorzagen de gevolgen niet. Ze waren 12 jaar dus wisten wel dat het gevaarlijk was, maar dachten daarover niet verder na.

St. Het was een moord op zijn stiefvader. Deze was er zelf schuld aan door zijn dronkenschap en de jongen deed het in zijn woede en om zijn moeder te helpen.

R. De jongen was 16 jaar, dus wist wel dat hij het niet doen mocht, bovendien deed hij het bij een jongen, die niet tegen hem opgewassen was en dan nog op zoo lage manier.

V. Dit is misbruik maken van vertrouwen en vervalsching van stukken en diefstal. Ter verontschuldiging kan dienen, dat hij het deed om fortuin te maken in Amerika.

D. Dit is een laag karakter, het dier kon niets doen en om dan zoo aan geld te komen. Hij heeft zijn straf ten volle verdiend.

M. Hij was lui, dus zelf de schuld aan zijn geldgebrek. Hij stal bij een ouden en weerloozen man, dien hij had kunnen dooden door dien slag. Bovendien stal hij veel waarde.

XVII.

B. Ik vind het niet erg, dat zoo'n kleine baas met een hongerige maag en paar broodjes wegneemt en niemand had er schade van.

G. Het ongeluk komt voort uit ongehoorzaamheid, de jager had zijn zoon dikwijls verboden aan de geweren te komen. Het blijkt duidelijk dat ze niet aan gevaar dachten, want ze rippen tegen elkander „Ik schiet je dood" en „het geweer is toch niet geladen".

P. Voor een jongen van 12 jaar is 50 cent een heele schat en die dus te stelen vind ik wel erg, vooral daar hij ze versnoepte. Had hij ze gebruikt om brood te koopen, dan was het niet zoo erg geweest.

D. Een zeer lage daad die ons duidelijk het lage karakter van dien man toont. Het was niet noodig een dier zoo te mishandelen; hij had best op andere manier zijn brood kunnen verdienen.

R. Dit is heel erg; de 16jarige jongen heeft met voorbedachten rade gehandeld, waarom moest hij anders eerst zoo lang blijven kijken en dan nog eenige malen de straat op en neer rijden en eindelijk pas als de ander hem niet ziet zich uit de voeten maken? Een fiets is een groot bezit voor een jongen en daarom vind ik dit wel degelijk een groote diefstal.

St. Ik vind dit erg, omdat die man toch altijd zijn vader blijft, al is het dan maar een stiefvader en die jongen dus toch onderdanig moet zijn. De drift van dien jongen is best te begrijpen, als men het gedrag van den stiefvader kent. Hij dacht er wel aan dat het met zijn eigen vader thuis zooveel beter was en dit maakte hem nog meer in woede. Hij had toch zijn stiefvader niet mogen dooden; want een menschenleven heeft toch te veel waarde; ik vind dit erg.

V. De knecht maakt misbruik van vertrouwen van zijn meester en ontstal hem 1000 gulden, een groote som voor dien knecht. Dat hij het voor zoo'n onnoodig doel gebruikt, verzwaart de diefstal nog. Eveneens zijn verregaande brutaliteit om nog de andere 1000 gulden bij zijn patroon te brengen en nog eenigen tijd in betrekking te blijven.

M. Dit is een groote misdaad; alles werkt verzwarend. Zijn jeugd maar hij is niet zoo jong meer, dat men kan zeggen, hij wist niet wat hij deed, zijn luiheid, dan dat hij juist deed of hij een horloge wilde koopen, die leeftijd van goudsmid, die zich niet kon verweren; dat hij den ouden man liet bukken om hem des te beter te kunnen treffen.

XVIII.

B. Dit is niet erg omdat de jongen er door honger toe gedreven werd de broodjes weg te nemen.

G. 't Was meer onnadenkendheid. Hadden ze er aan gedacht, wat het gevolg van hun spelletje zou zijn, dan hadden ze het wellicht niet gedaan. De ongehoorzaamheid is erg af te keuren.

St. De jongen had rede zich woedend te maken; had zich moeten beheerschen en naar een ander middel zoeken om zijn stiefvader het drinken al te leeren.

P. De jongen laadt door zijn handeling de verdenking op zijn meester, dat deze pakjes ongefrankeerd verzendt, dus de menschen afzet. Bovendien gebruikte hij het geld maar om te snoepen.

R. Vooral de slinksche, sluwe manier van den jongen is af te keuren en 't is ook zeer laakbaar, omdat de diefstal hier nogal groot is.

V. Het jongemensch had het geld niet noodig; bovendien bracht hij zijn patroon in verlegenheid wanneer deze zich later bij de bank zou beklagen, dat op 't bewijs ƒ 2000.— stond, terwijl hij maar ƒ 1000.— gehad had.

D. Dit is een zeer groote wreedheid en dan op die manier zijn brood te verdienen.

M. Dit is het ergste van de misdaden, omdat de jonge kerel sterker is dan de oude man en zich deze dus niet kon verweeren. Verder was alles overlegd werk.

XIX.

B. De jongen had honger dit was reeds voldoende reden. De omstandigheden waarin het ventje verkeerde waren treurig, zoodat het haast de eenige manier was om eten te komen en dat hij er niets kwaads mee wilde blijkt hieruit, dat hij ze terstond opat.

G. Dit was een ongehoorzaamheid; ze zagen het niet in. De schuld was meer bij den jager, die zoo onvoorzichtig was een geladen geweer aan den wand te hangen.

P. Het is nog een kleine jongen, die gaarne wilde snoepen en er anders niet aan kon komen. Voor een loopjongen is echter 50 cent heel wat.

R. De jongen is 16 jaar en ziet op zoo'n oneerlijke manier aan de fiets van den kleinere te komen, door dezen te misleiden. Hij doet alles in een stille straat en zoo gemeen mogelijk. De fiets was voor den jongen een groot bezit en die had hij nog wel pas van zijn oom gekregen en nu zal hij er misschien nooit meer een krijgen.

St. Het is en blijft een moord, maar er is veel wat de zaak vergoeilijkt. De stiefvader brengt ongeluk over het gezin, doordat hij zoo vaak dronken thuis kwam. De jongen wilde hem niet dooden, maar wilde dat hij met dat vernielen zou ophouden; hij deet het ook in woede.

V. De jongen genoot als knecht in die zaak veel vertrouwen; daarom werd hij gezonden het geld te halen, maar hij schond dat vertrouwen, wat erg was voor een jongen van 18 jaar.

D. Een volwassen man doet het, dus het is een laag karakter. De man kon best op andere wijze probeeren om geld te verdienen; dan dat hij daar niets doende bij zoo'n vent stond en ieder bedroog. Het was een zee onbetrouwbaar man, die zich wreekte op dieren, maar voor menschen misschien wel erg bang was, als men hem wat wilde doen.

M. Hij was te lui om te werken en zou het geld ook wel verkeerd besteden; hij is dus al diep gevallen.

Hij bedreigt den ouden man en geeft voor horloges te willen koopen en op een onverwacht oogenblik slaat hij den ouden man bewusteloos en steelt wat horloges. Hij is zeer bedreven in zijn manier van stelen voor een jongen van 16 jaar en heeft wel een zeer laag karakter.

XX.

G. Dit is het minste, omdat het onvrijwillig gebeurd is een spel waarin men met geweren speelt en dan waren ze 12 jaar. Ze waren echter ongehoorzaam.

B. Dit gebeurde uit armoede, maar uit het heimelijk binnengaan van den winkel en ook dat hij de broodjes dadelijk opat, kan men zien da hij een kwaad geweten had.

P. Een slecht teeken, dat een jongen van 12 jaarreeds aan geld zie te komen om te snoepen. Het is echter maar 50 cent.

V. Zijn verlangen om naar Amerika te gaan, verontschuldigt hem eenigszins, maar erg laag is het, dat hij misbruik maakt van het vertrouwen van zijn patroon.

R. Hij berooft een jongen die jonger is dan hij van een geschenk, van veel waarde en dan nog op sluwe manier.

St. Ik vind den jongen te verontschuldigen. 1e het was niet zijn eigen vader. 2e was hij steeds dronken en mishandelde hij zijn moeder, waarvan hij veel hield en het huisgezin verarmde. 3e gebeurde het in woede en had hij geen groote eerbied meer voor zijn stiefvader. Het blijft toch een groote misdaad, een moord op een mensch die met zijn moeder getrouwd was.

D. De mishandeling is schandelijk; men moet geen hart hebben om zooiets te kunnen doen. 't Is geen mishandeling van een mensch, dus daarom niet het ergste.

M. Dat was mishandeling van een ouden heer, die misschien groote gevolgen had en met opzet en niet in woede is het gebeurd. Verder groote diefstal die hij pleegde, omdat hij te lui was om op een eerlijke wijze aan den kost te komen.

Groep tuchtschooljongens van 13 en 14 jaar.

I.

D. Dat is nooit zoo erg als stelen.

G. Dat was een ongeluk; zij wisten niet dat het geweer geladen was.

B. 't Is diefstal, maar toch maar twee broodjes.

P. Dat was niet erg; 't is maar weinig geld.

R. Erg, omdat het een dure fiets is die hij steelt.

St. Erg, dat is een moord; dat mag nooit.

M. Heel erg; hij slaat den ouden man zoo erg met een ijzer op het hoofd en steelt veel.

V. Dat is wel het ergst van alles, omdat het wel duizend gulden zijn.

II.

P. 't Is niet erg, omdat het zoo weinig geld is.

B. Omdat die jongen zoo'n honger had is het niet erg; hij moest een huis binnen gaan.

D. Is niet zoo erg, want het is maar een dier.

G. Dat mochten die jongens niet doen; zij waren gewaarschuwd; het is zeer gevaarlijk.

R. Dat is slecht; hij bedriegt zoo'n kleinen jongen en een fiets is veel waard.

V. Heel erg; hij licht zijn patroon op en wel voor duizend gulden.

M. Hij steelt veel en slaat den ouden man bijna dood.

St. Erg, zijn vader te vermoorden; die moet alles verdienen.

III.

D. Dat is het minst erg; 't is maar een dier.

B. De jongen had zoo'n honger en dus is het niet erg.

R. Die jongen wilde gaarne een fiets hebben en stal er daarom een hij kon er toch nooit een koopen.

G. Erg, zij wisten wel niet dat het geweer geladen was, maar er werd iemand gedood.

M. De jongen had geen geld en wilde geld hebben, maar 't is toch wel erg.

P. Leelijk om geld achter te houden om te snoepen.

St. Vadermoord is erg, maar hij was zoo geplaagd door den stiefvader.

V. Dit is het ergste; hij liet zich wijsmaken dat in Amerika zooveel te verdienen was en stal daarom veel geld.

IV.

B. Dat is niet erg, want hij had zoo'n honger.

D. 't Is laag, want zoo'n dier kan niets doen, maar het is toch maar een dier.

G. Vader had het verboden aan de geweren te komen, zij hadden wel niet gedacht, dat het zoo gevaarlijk was.

R. 't Is niet mooi om van zoo'n kleinen jongen een fiets te stelen.

P. 't Geld van zijn baas stelen en versnoepen is leelijk.

St. Dat was wel de schuld van den stiefvader, maar het is toch een moord op zijn vader, dus al heel erg.

V. 't Is erg, hij steelt wel duizend gulden en vervalscht de stukken.

M. De jongen had zooveel geld niet noodig en dan die oude man zoo te slaan. Dat is al heel laag.

V.

B. 't Is maar een broodje, is niet erg.

D. 't Is maar een dier, maar men mag ze niet kwaad doen.

P. 't Is niet mooi, de ontvanger moet nog betalen en hij versnoept het achtergehouden geld.

R. Dat is erger; hij bedriegt dien kleinen jongen en steelt een fiets.

M. Dien ouden man zoo te slaan en bedriegen en veel stelen is erg.

G. 't Was hu eigen schuld; zij hadden van de geweren af moeten blijven; de vader had ze gewaarschuwd.

St. Men mag zijn vader geen kwaad doen, al is hij nog zoo slecht.

V. Hij vervalscht eerst een stuk, steelt dan voel geld waarmede hij naar Amerika gaat en stiekum.

VI.

P. Het is niet erg, omdat hij maar weinig geld is.

D. Dat is wel erger; omdat hij het dier pijnigt; dat mag niet.

B. Is niet erg, maar het mag niet; hij moest ook nog het huis binnen gaan.

G. Dat is spelend gebeurd; zij wisten niet, dat er zooiets zou gebeuren.

R. Hij bedriegt den kleinen jongen en steelt veel waarde.

M. Hij steelt en mishandeld iemand erg; dat is leelijk.

V. Hij vervalscht en steelt wel duizend gulden.

St. 't Is wel heel erg om zijn vader te vermoorden, maar hij hielp er zijn moeder mede.

VII.

D. Dat is niet zoo erg, als diefstal, 't is wel niet mooi.

B. 't Is niet erg, want zoo'n broodje is niet veel waard.

P. Dat is erger want vijftig centen is al meer waard als een broodje en hij versnoept het geld en niet uit honger.

R. Dat is weer erger; een fiets is veel waard en bedriegt dien kleinen jongen.

St. 't Is niet zoo erg, omdat de stiefvader zoo slecht was, maar het is een moord, en dat is toch erg.

M. 't Is erg zoo'n ouden man zoo te slaan en veel te stelen.

G. Vreeselijk, omdat de jager gewaarschuwd hat en zij het toch deden.

V. 't Is ook al heel erg, want hij vervalscht en steelt een groot bedrag.

VIII.

B. Die jongen had honger het is dus niet erg.

G. Dat is niet zoo erg; ze waren ongehoorzaam maar het toch een ongeluk.

R. Gemeen om een kleinen jongen te bedriegen en een fiets te stelen.

P. De waarde van het gestolenen is veel minder, maar het is zoo leelijk om het geld te versnoepen.

St. Dat is slecht, men mag zijn vader nooit kwaad doen, maar de stiefvader had ook veel schuld.

V. Dat is heel slecht; hij steelt en bedriegt zijn patroon.

D. Dat is het ergste; 't is nog veel erger dan stelen.

IX.

B. 't Was heel weinig en hij had zoo'n honger.

P. Gemeen om geld achter te houden; 't was echter maar weinig geld.

G. Het is niet goed; het was verboden, maar het is toch een ongeluk.

R. Dat is erg, omdat een fiets veel waarde is.

St. Een moord is altijd erg, maar de stiefvader had veel schuld.

V. Dat is gemeen, het is oplichterij en diefstal tegelijk.

D. Gemeen om een weerloos dier zoo te pijnigen.

M. Heel erg; het is een groote diefstal en bijna is de oude man vermoord.

X.

D. Dat is het minst, omdat diefstal veel erger is.

B. Dat is niet erg, omdat hij zoo'n honger had en een broodje niet veel waard is.

P. Dat is erger, omdat het vijftig cent is en hij bedriegt zijn baas.

G. Die kleine jongens konden er niets aan doen, maar het is toch nog al erg, omdat er iemand gedood is.

R. Dat is erg, omdat een fiets veel waarde heeft en hij dien jongen bedriegt.

V. Dat is bedrog en diefstal en van wel duizend gulden.

St. 't Is een moord is altijd heel erg; de stiefvader is echter ook slecht.

M. 't Ergst omdat hij dien ouden man zoo slaat en dan steelt; dat is overlegd werk.

XI.

B. Hij had zoo'n honger en het was niet veel.

St. Dat was wel goed gedaan door den jager; de stiefvader was heel slecht en het gezin leed er onder.

G. Dat is niet zoo erg; zij wisten niet datde geweren geladen waren, dat was een ongeluk.

D. Nog al erg, omdat die man een weerloos dier zoo pijnigt.

P. Erg, omdat hij het geld niet achter hield uit armoede, maar alleen om te snoepen.

R. Erg, omdat hij dien kleinen jongen zoo leelijk beet neemt en veel steelt.

M. Heel gemeen, om dien ouden man zoo te bedriegen, zoo erg te slaan en dan nog veel te stelen.

V. Dat is het ergste van allen; hij steelt wel duizend gulden.

XII.

B. Hij had ergen honger en een paar broodjes is niet veel.

D. Is niet zoo erg, was maar een dier.

G. Ze haden niet aan de geweren moeten komen, maar het is toch maar een ongeluk en dus niet zoo heel erg.

R. Hij steelt een fiets en bedriegt een kleinen jongen.

P. Hij houdt het geld achter en versnoept het; het was dus bedrog en diefstal en niet uit armoede.

St. Die man had beter moeten oppassen, hij deed het gezin veel schade, maar zijn vader dooden is heel erg.

V. Hij vervalscht en steelt een groot bedrag; dat is heel erg.

M. Dat is het ergste van allen, hij steelt veel dingen van waarde en slaat den ouden man bijna dood.

XIII.

B. 't Is niet erg, hij had zoo'n honger en 't is niet veel.

P. Dat is ook niet erg, 't was maar vijftig centen.

G. 't Is geheel per ongeluk gebeurd; zij wisten niet, dat de geweren geladen waren.

R. Dat is erger, omdat hij dien kleinen jongen zoo bedriegt en veel steelt.

D. Een weerloos dier zoo pijnigen; het is gemeen.

V. Gemeen om een stuk te vervalschen; dan zijn baas te bedriegen en dan zooveel te stelen.

M. Heel erg om dien ouden man zoo te slaan en dan te stelen.

St. Dat is 't ergst; 't is een vadermoord dat mag nooit; ook al is hij noog zoo slecht.

XIV.

P. Dat was niet zoo erg; de jongen was arm en wilde wel eens snoepen.

B. Dat is ook niet erg; de jongen had zoo'n honger.

D. Men mag een dier geen kwaad doen; maar het is toch maar en dier.

R. Gemeen om een kleinen jongen te bedriegen en de fiets te stelen.

G. Er werd iemand gedood, dus erg; 't was niet met opzet.

St. Men mag zijn vader niet aangrijpen; ook al is hij nog zoo slecht; hij verdient den kost voor het gezien.

V. Het is al heel erg; hij bedriegt zijn baas en steelt veel geld.

M. Dat is het ergste; zoo'n ouden man die niets kan doen zoo te slaan en dan te stelen.

XV.

B. De broodjes kosten niet zoo veel en de jongen had honger.

G. Niet zoo erg is dat, zij wisten niet, dat de geweren geladen waren; dus was het een ongeluk.

P. Dat is leelijk; dat mag niet geld achter houden, als is het maar vijftig centen en dan versnoepen, het was niet uit honger.

R. Dat is erger, omdat een fiets meer waarde heeft.

V. Ook al heel leelijk is dat, het geld kwam hem niet toe en het is een groot bedrag.

D. Leelijk om een dier zoo te pijnigen, kan niets terug doen.

St. Dat is leelijk, men mag zijn vader geen kwaad doen, die moet alles verdienen; de vader had ook schuld.

M. Dat is zeer erg, om den ouden man zoo te slaan en dan horloges die veel waard zijn te stelen.

XVI.

B. Dat is niet veel een paar broodjes; hij had honger.

D. Een dier pijnigen mag niet, maar het is maar een dier.

R. Dat is erg, een fiets is veel waard.

P. Dat is van minder waarde, maar hij bedriegt zijn baas en dat is erg.

V. Dat is zeer erg, omdat het een groot bedrag is wel duizend gulden en hij bedriegt zijn baas.

G. Het is al heel erg omdat er iemand gedood wordt, 't was wel een ongeluk, niet met opzet.

St. Erg van dien jongen om zijn vader te dooden; zijn vader was echter heel slecht voor het gezin.

M. Zoo'n man dood te slaan om te stelen is heel gemeen, dat is het ergste van allen.

XVII.

D. Dat is niet erg; er wordt niet veel straf voor gegeven.

P. Dat is niet zoo erg, omdat het maar vijftig cent is.

B. Dat is niet zoo erg; het was maar een broodje, maar hij moest daarvoor een huis binnengaan.

V. Erg, men mag een stuk niet vervalschen; dat is bedrog en hij steelt veel geld.

R. Dat is nog erger; hij bedriegt dien kleinen jongen en zou wel zwaar gestraft worden daarvoor.

St. Het is heel erg, men mag zijn vader niet dooden; het wordt zwaar gestraft; de vader was heel slecht.

G. Heel erg; kinderen moeten niet aan geweren komen; zij wisten wel niet dat het zoo gevaarlijk was.

M. Zeer erg om een ouden man bijna dood te slaan om dan veel te kunnen stelen; hij had moeten werken.

XVIII.

B. Dit is het minste, omdat een broodje niet veel waard is en hi zoo'n honger had.

P. Dit is wel wat erger; hij mocht het geld niet versnoepen.

G. Erg onvoorzichtig; hij schiet zijn vriend dood, niet met opzet.

St. De vader was wel erg slecht voor het gezin, maar die jongen mocht hem toch niet dooden.

R. Hij bedriegt dien kleinen jongen en steelt een fiets, die veel waarde heeft.

D. Erg om een dier zoo te snijden en de menschen te bedriegen.

V. Dat is heel erg; hij steelt wel duizend gulden en bedriegt zijn patroon.

M. Dat is het ergst om een ouden man zoo te slaan en dan te stelen; hij had moeten gaan werken.

XIX.

B. Hij had zoo'n ergen honger; een broodje is weinig.

P. Dat is ook niet erg; 't was maar 50 cent, maar stelen mag nooit.

G. De jongens wisten 't niet; 't was maar een ongeluk.

R. Is nog al erg gemeen om dien kleinen jongen zoo te bedriegen en dan zoo'n dure fiets te stelen.

D. Gemeen om een weerloos dier zoo te pijnigen en het publiek te bedriegen.

V. 't Is een groot bedrag, dat hij steelt en hij bedriegt zijn baas.

St. Dat mag nooit, 't is een moord, maar hij deed het om zijn moeder te helpen; de vader was wel slecht.

M. Is het ergste om dien man zoo op het hoofd te slaan en dan zooveel te stelen.

XX.

G. Zij wisten niet, dat ze geladen waren.

B. De jongen had honger en wist niet wat te doen.

D. Men mag een dier niet mishandelen.

P. Dat is slecht; hij mocht niet snoepen, het was niet noodig.

R. Slecht, men mag niet stelen.

M. Men mag een ouden man niet zoo slaan en dan nog stelen.

V. Slecht, dit zijn twee dingen; vervalsching en diefstal.

St. Slecht, men mag geen moord doen; hij had den stiefvader moeten zeggen dat hij zoo niet doen mocht.

XXI.

B. Die jongen had honger, het is niet erg.

St. Is niet erg; die jongen en zijn moeder werden altijd zoo geslagen.

G. De jongen kon er niets aan doen; wist niet dat die geweren geladen waren; is niet erg.

D. Erg als men een dier pijnigt; zoo'n kat met dien staarten bestaat niet; een mensch kan geen pijn lijden dus een dier voelt het ook wel.

P. Dat is diefstal; is erg omdat hij geld achterhoudt en versnoept, de baas wist het niet.

R. Is erg, die kleine jongen was blij en wilde fietsen; de groote ging met de fiets weg; akelig voor den kleinen jongen.

V. Erg; hij vervalscht het stuk en steelt.

M. 't Ergst; 't is een halve moord en dan nog horloges stelen.

XXII.

B. Hij had zoo'n honger dus het is niet zoo erg.

G. Zij wisten niet dat het geladen was dus 't is een ongeluk.

St. De jongen was boos op zijn vader, die altijd dronken was en doodde hem; 't mag niet.

P. Gemeen om dat geld achter te houden en te versnoepen.

D. Ook lelijk zoo'n arme kat te mishandelen en hij bedriegt de menschen.

R. Ook gemeen, hij durft de fiets wel te stelen van een kleinen jongen en hij deed het zoo sluw.

M. Ook erg, om dien ouden bijna dood te slaan en dan nog zooveel waarde te stelen.

V. Is het ergst, omdat hij het vertrouwen had van zijn baas; hij vervalschte het stuk, stal duizend gulden en ging er mee weg.

XXIII.

P. Dat is niet erg, omdat het maar 50 cent is.

G. Is niet erg, omdat de jager de geweren beter had moeten opbergen, dan was het nooit gebeurd.

B. Hij had ergen honger; is dus niet erg.

D. Hij pijnigt zoo'n arm dier; dat is gemeen.

R. Hij is sluw te werk gegaan tegenover een kleinen jongen.

St. Dat is wel erg; hij mag zijn vader niet dooden; ook al was die nog zoo slecht, die verdient toch de kost voor je.

M. Dat is erg, om dien ouden man zoo te slaan; hij had hem wel dood kunnen slaan en dan nog stelen; hij had moeten werken.

V. Hij had maar geld moeten sparen om naar Amerika te gaan, maar geen stuk moeten vervalschen en dan stelen een groot bedrag.

XXIV.

D. Dat is niet zoo erg, dat doet men wel meer, maar zoo'n dier voelt het toch ook.

P. Dat is geen diefstal; het is meer bedrog en het was maar weinig geld.

B. Dat is erger, omdat hij het huis binnengaat en brood steelt; dat is meer inbraak.

R. Dat is weer meer waard, een fiets en dus is het erger.

V. Dat is niet mooi; het is vervalschen en diefstal. Hij bedriegt de menschen.

M. Dat is haast iemand dooden en er bij stelen; erg.

G. Het was verboden; ze deden het toch er werd er een gedood.

St. Dat was zijn vader dooden, dat mag nooit, ook al his hij nog zoo slecht. Moord is altijd veel erger dan diefstal.

XXV.

G. Dat was maar spelen van die jongens; zij wisten niet, dat het geweer geladen was.

B. Dat was niet erg; het was maar een broodje; hij had zoo'n honger.

P Dat is weer wat erger; het is diefstal, toch maar 50 centen.

D. Dat is erg omdat het dier veel pijn gedaan werd en hij de menschen er meer bedriegt.

St. Erg, hij had zijn vader niet mogen dooden, maar ook de stiefvader had veel schuld.

R. Hij deed het zoo sluw en ging met een fiets weg, die veel waarde had.

M. Dat is heel erg; hij sloeg den ouden man bijna dood en stal voor een groot bedrag.

V. Is het ergst, omdat hij vervalscht en dan met het gestolen geld er van door gaat en wel met duizend gulden.

XXVI.

P. Dat is niet erg; het is maar 50 cent.

G. Ze konden niet weten dat het geladen was; 't was een ongeluk.

R. Hij behoefde niet ergens binnen te gaan; 't gebeurde op straat.

B. Dat is erger, omdat hij het huis binnenging om te stelen.

D. Zoo'n beest dat weerloos is zoo te pijnigen is slecht.

V. Dat is slecht het zijn twee dingen, n. 1. vervalschen en stelen.

St. 't Is wel erg; hij mag zijn vader niet dooden, ook al slaat die hem en de moeder nog zoo.

M. 't Is het ergst, om zoo'n ouden man zoo te slaan en dan nog veel te stelen.

XXVII.

D. Dat is 't minst, 't is een dier van niet veel waarde.

B. Dit is erger omdat er voor een bepaalde waarde gestolen wordt.

R. Is slecht omdat hij er zoo sluw mee weg gaat en de waarde van een fiets is groot.

G. Zij waren aan 't spelen en bij ongeluk werd er een gedood; zij konden niet weten, dat het geweer geladen was.

St. Is wel erg, omdat hij zijn stiefvader gedood heeft.

P. Is ook erg, omdat hij het achtergehouden geld versnoept; 't was niet veel, maar 50 centen.

M. Is erg, omdat hij den ouden man zoo slaat en veel steelt.

V. Hij vervalscht een stuk en steelt nog wel duizend gulden; dat is het ergste.

XXVIII.

B. Is het minst omdat hij zoo'n honger had.

P. Die jongen wou snoepen; dat was niet noodig, maar 't was toch maar 50 centen.

G. De vader had het wel verboden, maar zij deden het toch, maar toch niet moedwillig gebeurde dat ongeluk.

R. Dat is heel erg; het is zoo sluw aangelegd.

V. Dat was zeer slecht, omdat hij vervalscht en veel stal.

D. Een dier de huid zoo in te snijden dat is erg.

St. In zijn woede doodt hij zijn stiefvader, omdat men een mensch niet mag dooden is het toch erg.

M. Dat is het ergste van alles; 't is alles met voorbedachten rade dat stelen en die erge mishandeling.

XXIX.

D. Dit is het minste, omdat het niet zoo erg is als stelen.

B. Dit is erger omdat het stelen is.

G. Dat is erger, er is iemand gedood; 't was een ongeluk.

St. Dat is ook nog al erg, omdat hij zijn vader vermoord; wel wordt zijn moeder zijn vader mishandelt.

P. Dat is misbruik van vertrouwen maken en stelen.

R. 't Is nog al erg, omdat een fiets veel waard is.

M. Dit is erger dan het vorige, omdat het gestolen bedrag grooter is en de man zoo erg mishandeld wordt.

V. Dit is het ergste omdat er twee dingen gebeurd zijn n. 1. vervalschen en vooral omdat er veel gestolen is.

XXX.

B. Hij deed het uit honger, dit is niet erg.

G. De kinderen wisten niet beter; ze hadden nog geen verstand.

P. Dat is niet mooi, omdat hij het geld van zijn baas achter houdt en bedriegdt en het dan nog versnoept; 't was maar 50 cent.

D. De man deed het voor zijn brood; had misschien een groot gezin; dieren mishandelen is leelijk.

R. Dit is een groote diefstal; hij bedriegt den kleinen jongen, dat is zoo gemeen.

V. Hij verandert het stuk; steelt veel en bedriegt zijn patroon.

St. De jongen verwondt zijn vader; al is zijn vader nog zoo slecht, dat mag nooit. Hij wilde zijn moeder helpen.

M. Erg, hij slaat den ouden man zoo erg; hij steelt veel en bedriegt dien ouden man.

XXXI.

B. Dat is weinig; het was maar een broodje.

D. Hij deed het dier wel pijn, maar het is maar een dier; hij moest er zijn brood mee verdienen.

R. Is ook niet goed; hij bedriegt dien kleinen jongen.

P. Hij betaalt het pakje niet en versnoept het achtergehouden geld, dat is leelijk.

St. Dat is erg, het is een moord; hij is een moordenaar; zijn vader was een slechte man.

G. Slecht, want de vader had het verboden en ze deden het toch; er werd iemand gedood.

V. Is erg gemeen, omdat hij zijn baas bedriegt, steelt en dan stil er var door gaat naar Amerika.

M. Dat is het ergste; hij slaat den ouderman haast dood en steelt voor een groot bedrag.

XXXII.

B. Die jongen had honger; 't is niet erg.

D. Dat is niet goed, men mag een dier geen pijn doen.

R. Is slecht; hij bedriegt dien jongen zoo erg.

V. Dat is erger, omdat er meer geld is en omdat hij het alleen maar doet om te reizen.

P. De baas had hem geld meegegeven om het pakje te frankeeren; hij houdt het geld en versnoept het; dat is leelijk snoepen.

St. 't Was wel goed dat hij zijn vader doodde, omdat die veel kwaad deed, maar 't is toch een moord.

M. Hij slaat den ouden man zo erg en steelt dan de horloges, dat is heel gemeen.

G. Dat is het ergste; een kind mag daar niet aankomen, dat weet het toch, zij waren zeer ongehoorzaam.

XXXIII.

B. 't Was maar en broodje; hij had honger.

D. Hij mocht het dier geen pijn doen, maar het was hier om geld te verdienen, dus was het niet zoo erg.

P. Dat is leelijk, hij bedriegt zijn baas en snoept: hij bedriegt ook den ontvanger van het pakje.

R. Dat is leelijk; hij doet of hij het fietsen wil leeren aan een kleinen jongen en gaat er dan mee vandoor; het was overlegd werk.

St. Leelijk, omdat die man altijd dronken was, maar hij had toch zijn vader niet mogen dooden.

G. Ze waren gewaarschuwd; ze luisterden niet; er werd iemand gedood.

M. Erg gemeen, hij slaat hem en steelt de horloges en alles met veel overleg.

V. De man vertrouwde hem en hij ont stal zijn patroon duizend gulden, dat was vervalsching en diefstal; dat is heel erg.

XXXIV.

G. Zij wisten er niets van; dat was alleen hun ongeluk.

B. Dat is niet erg; de jongen had zoo'n honger.

P. 't Was niet veel geld, dus is het niet erg, maar snoepen is altijd leelijk.

D. Erg om een dier zoo te pijnigen, hij bedriegt ook de menschen.

V. 't Is erg, want zoo kan zijn baas wel veel schulden krijgen, 't was vooraf overlegd.

R. Dat is erg, overlegd werk; hij bedriegt zoo'n kleinen jongen.

St. 't Is al heel erg; 't was de schuld van den vader omdat hij zich steeds zoo misdroeg, maar en mag toch zijn vader niet dooden.

M. Erg om dien ouden man zoo te slaan en dan nog veel te stelen, hij had moeten werken.

XXXV.

B. Dat is niet erg, hoogstens voor twintig centen.

P. Dat is erger, de waarde is hier vijftig centen.

D. Een dier zoo te snijden, hij werd gestraft, dat was ook goed.

R. 't Is erg om een fiets van zoo'n kleinen jongen te stelen en dan alleen zoo gemeen overlegd.

St. 't Is erg, de man deed wel veel kwaad en dronk erg, hij deed het in woede; de jongen wist niet wat hij deed.

G. Was meer een ongeluk; zij wisten niet dat het geweer geladen was; toch is er iemand bij gedood; dat was wel erg.

V. Erg, omdat het wel duizend gulden is; hij pleegt vervalsching en diefstal.

M. Dat is het ergste; hij slaat den ouden man bijna dood en steelt voor een groote waarde.

XXXVI.

B. Dat is uit nood gebeurd; is niets.

G. De jongens meenden het zoo niet; 't was alleen een ongeluk.

D. Is wel erg, maar stelen is altijd erger.

P. Dat is geld achter houden, dat is stelen en dan versnoept hij nog het geld.

R. Men brengt zoo iemand veel schade toe en dan zoo gemeen alles overlegd om dien kleinen jongen te bedriegen.

V. Dat is erger dan het vorige, omdat het veel meer geld is anders is 't hetzelfde.

St. Er was wel rede voor; hij deed het in woede; 't was wel niet zoo bedoeld; hij mocht zijn vader niet dooden; 't is heel erg.

M. Voor een paar horloges iemand zoo slaan is al heel erg; zoo'n ouden man kan niets doen.

XXXVII.

B. Is niets, omdat hij zoo'n honger had.

P. Dat was stelen, al was het maar weinig; 't was niet noodig.

G. Dat was onvoorzichtig; kleine kinderen moeten daar niet aankomen.

R. Gemeene streek om zoo'n kleinen zoo te bedriegen en zijn fiets te stelen.

V. Ook gemeen om zijn patroon zoo te bedriegen, 't is vervalscht en diefstal.

M. Erg gemeen om dien ouden man zoo te slaan om horloges te kunnen stelen.

St. Dat is erger, die stiefvader wist niet wat hij deed, als hij dronken was; de jongen had daaraan moeten denken.

D. Is het ergst, omdat zoo'n dier niets terug kan doen en dan de menschen zoo te bedriegen.

XXXVIII.

B. Dat was niet erg, omdat hij zoo'n honger had.

D. Hij bedriegt de menschen, dat is erg.

P. Slecht, omdat hij het geld van zijn baas versnoept; 't was echter niet veel.

R. Een rijwiel zoo gemeen van iemand te stelen, is erg.

V. Hij vervalscht en steelt een groot bedrag.

G. De jongens mochten er niet aankomen, er werd iemand bij gedood.

M. Zoo'n ouden man zoo te slaan en veel te stelen, dat is erg.

St. Dat is het ergste; de stiefvader was wel heel slecht, mar men mag zijn vader niet dooden.

XXXIX.

P. 't Was maar vijftig cent; 't is niet erg.

D. 't Was maar een dier, maar het is toch gemeen.

B. Dat is slecht om een brood weg te nemen, de bakker heeft zijn brood om te verkoopen.

V. Dat is slecht, want dan moet de patroon later nog de schade vergoeden bij de bank.

M. Zoo'n ouden man zoo te slaan is heel slecht.

G. De jager had 'te ten strengste verboden en het was geheel eigen schuld.

R. Slecht om op zoo'n gemeene wijze een fiets te stelen.

St. Dat is het ergste, zoo'n man is wel erg slecht, maar men mag zijn vader niet dooden.

XL.

D. Die man moest zoo zijn kost verdienen en dus is 't niet erg.

B. Dat is gebeurd uit honger en dus niet erg.

P. Dat is maar weinig geld; dus niet erg.

G. De eene jongen werd doodgeschoten; de jongens wisten niet wat zij deden.

M. Leelijk om dien ouden man zoo te slaan en dan veel te stelen.

R. Erg gemeen om hem zoo de fiets afhandig te maken.

St. Was niet erg, omdat de stiefvader altijd dronken was, maar zijn vader mag men nooit dooden.

M. Dat is 't ergste, omdat hij een groot bedrag steelt en zijn patroon, die hem toch zoo goed vertrouwt, leelijk bedriegt.

XLI.

D. Is wel erg, maar 't was toch maar een dier.

B. Is niet erg, want hij had wel honger.

P. Is erger, omdat het achter gehouden geld versnoept.

R. Erg gemeen om zoo een fiets van een kleinen jongen te stelen.

St. De stiefvader was wel slecht, maar men mag toch zijn vader niet dooden.

G. Dat is erg; ze waren door den jager gewaarschuwd; er werd een jongen gedood.

V. Is erg; er werd veel geld gestolen en vervalscht.

M. Dat is 't ergste, den ouden man zoo te slaan en dan nog veel te stelen.

Groep tuchtschooljongens van 15 en 16 jaar.

I.

B. Hij deed het uit honger.

R. De jongen stal de fiets om geld te hebben; hij kon de fiets verkoopen en had misschien wel geld noodig.

P. Gemeen om het geld van je baas te versnoepen en een ander port te laten betalen; dat is erger dan de rijwieldiefstal.

G. Dat is zoo gevaarlijk voor kinderen; zij meenden, dat zij er wel mee mochten speien en er gebeurt zoo'n groot ongeluk.

V. Gemeen om een patroon zoo te bedriegen; hij had het vertrouwen van zijn meester en bestal hem voor duizend gulden, dat is heel veel.

M. De jonge was lui, kon misschien geen werk krijgen en ging daarom stelen en sloeg een oude man, is heel erg.

D. Erg om een dier zoo te pijnigen, dat niets kan doen.

St. De stiefvader dronk en sloeg zijn vrouw en kinderen en dan is 't niet zoo erg, dat de jongen hem wurgde. 't Is toch een moord en wel door zoo'n jonge jongen, dat is heel erg.

II.

G. Zij wisten niet, dat het zoo gevaarlijk was; 't was een ongeluk.

B. Hij had honger, kon zich niet bedwingen en stal, 't mag toch niet; want het is diefstal.

P. Hij steelt het geld en versnoept het; het is niet mooi; hij kon zijn snoeplust niet bedwingen.

R. De jongen gaf de goeder trouw de fiets en de ander ging er mee van door; zoo'n fiets is veel waard.

D. Is slecht, als men zoo geld wil verdienen, zoo'n dier is er niet voor om te mishandelen.

V. Dat is dubbel; vervalsching en diefstal en wel van veel geld.

St. De man kwam steeds dronken thuis, maar de jongen mocht zijn stijfvader niet vermoorden; vadermoord.

M. De oude man zoo te slaan en dan te stelen is heel erg; hij deed alles met voorbedachten rade en stal veel.

III.

B. Hij door honger geplaagd, dus moest het wel doen.

R. Is niet zoo erg, omdat je er niet zooveel geld voor krijgt.

P. De jongen was snoeplustig, kon dat niet bedwingen, dat zijn dus twee dingen, diefstal en snoeplust.

V. Is veel erger, het is wel duizend gulden en hij ging er mee van door om zijn straf te ontloopen.

D. Hij heeft dat dier zooveel pijn gedaan, dat mag niet; hij werd dan ook door de politie gestraft.

G. Hij dacht, dat het geweer niet geladen was en schoot bij ongeluk iemand dood. Hij was gewaarschuwd door zijn vader en is voor zijn levenlang een moordenaar.

M. Dat is erge mishandeling en veel stelen. Hij had maar moeten stelen zonder mishandeling van dien ouden man.

St. De jongen deed het in drift, vader was steeds drenken en sloeg hem en zijn moeder, maar 't is toch een moord. Iemand die zijn vader vermoordt is heel slecht.

IV.

B. Hij had honger, maar mag toch niet stelen.

G. 't Is niet mooi iemand dood te schieten. De vader had ze gewaarschuwd, maar 't was toch een ongeluk.

V. Hij heeft duizend gulden gestolen en gaat er mee weg, dat is slecht.

D. Een dier zoo te pijnigen is wel erg.

R. Een fiets zoo te stelen is niet mooir; hij steelt de fiets van een kleinen jongen.

P. Geld versnoepen is leelijk en dan wel van achter gehouden geld.

M. Die oude man zoo te slaan en dan te stelen is leelijk.

St. Die man te dooden is leelijk; hij plaagde zijn moeder wel, maar hij mocht zijn stiefvader toch niet dooden; dit is erger dan M, omdat hierbij een mensch gedood is.

V.

B. De jongen had geen eten; 't is niets.

P. Is van weinig beteekenis; 't was maar vijftig cent; die jongen kan zijn snoeplust niet bedwingen.

D. Dat is zeer laag, maar hij moest er zijn brood mee verdienen.

V. Zijn baas vertrouwde hem zoo en dat misbruikt hij, hij bedriegt zijn baas, dat is erg. Hij wilde naar Amerika en werd er toe gedreven.

G. Dat is treurig, hij schoot een ander dood; zij waren gewaarschuwd. Zij wisten niet, dat de geweren geladen waren en hadden dus geen schuld; er werd iemand gedood.

R. Dat is slecht, hij bedriegt dien jongen, gaat met de fiets weg en verkoopt die.

St. De man was diep onglukkig; als men zoo aan den drank verslaafd is, je moet je vader eeren, al is hij nog zoo slecht.

M. Hij sloeg den ouden man bijna dood en stal veel, dat is heel erg.

VI.

G. Ze waren wel gewaarschuwd; zij wisten niet dat het geladen was.

B. De jongen had zoo'n honger, maar 't is toch diefstal en dus erger.

P. Dat is ook erg, om voor vijftig cent een dief te wezen, daar kan men toch haast niets mee doen.

V. Weer erger, omdat hij vervalscht en steelt.

D. Heel laag, omdat zoo'n dier weerloos is.

R. Erg om van een ander een fiets mee te nemen. Hij nam de fiets van een kleinen jongen; van een grooten jongen had hij nied gedurfd.

M. Dat is gemeen, hij slaat den ouden man en steelt veel.

St. Dat is het ergst, omdat hij zijn vader doodt; dat mag niet, ook al misdraagt hij zich nog zoo.

VII.

G. De jongen was wel niet gehoorzaam; 't was een ongeluk; zij dachten niet dat de geweren geladen waren.

P. De jongen was nog maar twaalf jaar; dus wist nog niet wat hij deed.

B. 't Is diefstal, maar niet zoo erg, omdat hij honger had. Hij moest het huis binnen gaan en dus is het ook inbraak.

D. Erg om een weerloos dier zoo te mishandelen.

R. Erg, omdat hij op zoo gemeene wijze de fiets steelt en deze heeft veel waarde.

V. Dat is heel erg, hij bedriegt en steelt veel; wel voor een bedrag van duizend gulden.

M. 't Is erg, omdat hij dien ouden man zoo slaat, die niets kan doen.

St. Dat is het ergste, omdat het een vadermoord is.

VIII.

G. Dat was onvoorzichtigheid. Hij heeft niet om zijn vader gegeven.

P. Dat is niet zoo erg, omdat hij niet wist waarom hij 't deed.

R. De jongen wou zeker ook graag een fiets hebben; 't was niet mooi, het is toch diefstal.

B. Hij had moeten vragen. Er was zeker geen brood in huis; 't is niet mooi, 't is brooddiefstal.

V. Dit is diefstal en oplichterij, want hij bedroog zijn baas.

D. Die maan deed het om geld te hebben; 't is mishandlen van een dier. Er zijn opschriften waarop staat „Behandel het dier met zachtheid". Hij had dus beter moeten weten.

St. Dat is erg; de stiefvader gaf een slecht voorbeeld aan zijn kinderen. De jongen deed het in drift; 't is een moord.

M. Dit is het ergste om zooveel te stelen en dan dien ouden man zoo erg te slaan.

IX.

B. Is niet erg, omdat hij honger had.

P. Dat is niet erg, 't is maar vijftig cent, 's was om te snoepen.

R. Dit is stelen van een fiets, die veel waard is, hij bedriegt den anderen jongen.

G. Er wordt iemand bij gedood en daarom is 't erger dan een diefstal. Zij wisten niet dat het geweer geladen was; 't is een ongeluk.

V. Is heel erg diefstal en vervalsching. Hij stal om naar Amerika te gaan, dat mag toch niet.

D. Dat is een dier pijnigen en dan daar nog geld mee verdienen.

St. Hel is heel erg om een stiefvader te dooden; 't was toch wel zijn eigen schuld; hij dronk altijd.

M. Dat is het ergst om den ouden man zoo te slaan en dan veel horloges te stelen.

X.

P. Dat is niet erg, het was maar weinig geld; het kan wel erger worden als men zoo begint.

B. 't Is een diefstal, maar niet erg als men honger heeft.

R. De fiets is veel waard en hij bedriegt dien jongen.

St. 't Is wel een beetje erg, maar hij sloeg zijn moeder zoo, dat was ook heel slecht.

G. Dat is niet mooi; 't was gevaarlijk, er kunnen steeds patronen in het geweer zijn; zij luisterden niet naar den vader.

V. Dat is bedrog en diefstal. Hij bedriegt ook de bank, waar hij het geld haalt; 't is misbruik van vertrouwen.

D. Is heel erg, een dier mag men niet zoo pijnigen net zoo min als een mensch; ik houd veel van dieren.

M. Is het ergst, omdat hij den ouden man zoo slaat en dan nog horloges steelt; de horloges zijn veel waard.

XI.

B. Dat is niet erg, dat hij een broodje wegnam.

G. Ze waren nog jong, hadden geen verstand van een geweer; 't was wel verboden, maar ze wilden zoo gaarne spelen.

P. 's Is al heel erg om geld achter te houden en te versnoepen; het was niet veel.

D. Slecht om een dier te pijnigen en dan daarvoor twee andere katten te pijnigen.

St. Zijn stiefvader dronk wel erg en sloeg, maar men mag toch geen moord begaan.

R. Slecht om van een kind een fiets te stelen; hij het zoo stiekem.

V. Heel erg, als men al zoo lang bij een baas is om hem dan te bedriegen en wel voor duizend gulden.

M. De jongen wou geld hebben en ging een winkel binnen, liet alles zien, sloeg den ouden man erg en stal de horloges, dat is heel erg.

XII.

P. Dat was nog maar een kind van twaalf jaar en weet niet wat 't doet, en dus is het niets.

B. Door honger er toe gebracht, dat is niet erg.

V. Hij licht zijn baas op voor veel geld en gaat er mee van door; dat is gemeen.

G. Vreedelijk; de vader had het nog wel verboden, zij deden het toch; ze waren nog wel jong.

D. Is heel erg; de man deed 't wel om er meer te verdienen.

R. Gemeen van dien grooten jongen om op zoo slechte manier de fiets van hem te stelen.

St. Ook heel erg, hij moest in ieder geval gehoorzaam zijn aan zijn vader en mocht hem niet dooden.

M. Zeer erg; hij doet of hij wat wil koopen en slaat dan den ouden man zoo erg op het hoofd un alleen om te stelen.

XIII.

D. Een dier mishandelen is niet zoo erg, een mensch mishandelen is veel erger.

B. Dat is niet erg, omdat hij zoo'n honger had.

P. Slecht; hij versnoept geld van zijn baas; was niet noodig.

V. Dat is erg, omdat hij zijn baas bedriegt en steelt.

St. Dat was wel erg voor 't gezijn. De jongen had zijn vader terug moeten houden, maar niet moeten dooden.

M. Dat was erg om zoo te slaan en dan nog te stelen.

R. Erg voor dien kleinen jongen, die zoo erg blij met zijn fiets was en heel gemeen van dien grooten jongen.

G. Dat is het ergste, omdat er een jong mensch gedood wordt; dat is al heel erg.

XIV.

P. Omdat het maar weinig geld is, is het niet erg en hij was noch zoo jong.

B. Uit honger is 't gedaan, is niet erg, maar hij moest in een huis gaan.

D. Gemeen om een dier zoo te pijnigen, maar 't was toch maar een dier.

G. Zij wisten niet, dat het geweer geladen was; ze waren wel door den vader gewaarschuwd.

R. Dat is ook gemeen; hij wilde hem leeren fietsen en gaat er mee weg.

V. Dat was diefstal van veel geld en vervalschen, dat is erg.

St. Dat mocht die jongen niet doen; 't was erg, men mag zijn ouders nooit kwaamd doen.

M. Gemeen, om dien ouden man te slaan en te stelen.

XV.

B. De jongen had honger; 't is dus niet erg.

P. Dat is niet erg, omdat het niet veel is, wel erg om te versnoepen.

G. Dat was ongehoorzaamheid; de vader had het verboden; er werd iemand bij gedood en dus nog al erg is het.

R. Valsch om van dien kleinen jongen een fiets te stelen, die ook nog al waarde heeft.

D. Heel gemeen om een weerloos dier zoo te snijden.

V. Niet mooi; omdat hij het stuk vervalscht en veel geld steelt.

M. Veel erger om zoo'n ouden man zoo te slaan en dan nog die horloges te stelen.

St. Dat is het ergste, want 't was toch zijn vader, die hij doodde; dat mag men nooit doen, dat is een vadermoord.

XVI.

B. Dat is niet zoo erg als geld stelen; hij had honger.

P. Dat is niet zoo erg; 't was maar 50 cent, maar hij versnoepte het geld.

R. Dat was niet noodig om een fiets te stelen, en zoo'n fiets is ook veel waard.

D. Heel erg een dier zoo te snijden; dat is een schandaal.

V. Dat had hij niet moeten doen; 't werd later ontdekt en dan nog wel zijn patroon benadeeld voor duizend gulden.

G. De vader had 't geweer moeten ontladen, dat was een verzuim. De jongens hadden er af moeten blijven; er werd iemand bij gedood; dus is het erg.

M. Heel erg; hij had moeten gaan werken en niet stelen.

St. Dit is het ergste om zijn vader te vermoorden; wel dronk de vader heel erg.

M. Heel erg; hij had moeten gaan werken en niet stelen.

St. Dit is het ergste om zijn vader te vermoorden; wel dronk de vader heel erg.

XVII.

B. Dit was uit honger; hij zou anders sterven.

G. Het was een ongeluk; dus is het niet zoo erg.

P. Dat zijn jongensstreken, maar het was toch gemeen.

V. Leelijk, want hij steelt veel geld, wel duizend gulden.

R. Gemeen om zoo een fiets te stelen en die is veel waard.

M. Heel slechts, hij steelt en slaat den ouden man erg.

D. Dat is al heel erg, want hij is in staat om een mensch ook zoo te mishandelen.

St. Die jongen deed wel zijn plicht, hielp zijn moeder, maar het is vadermoord en dat is heel erg.

XVIII.

D. Dat is niet zoo erg als stelen; stelen is erger zonder dan dieren mishandeling.

B. Dat is wel diefstal, dus mag mooit; hij had zoo'n honger.

P. Gemeen van dien jongen; hij bedriegt zijn baas en versnoept het geld, het was niet veel.

R. Dat is weer erger, omdat een fiets zooveel waard is; hoe meer je steelt hoe erger is het kwaad.

V. Eerst vervalschen, dan zijn baas bedriegen en dan nog wel duizend gulden stelen, dat is erg.

G. Men mag elkaar niet dooden; zij dachten niet, dat het geweer geladen was, maar het is toch erg; er wordt iemand gedood.

St. Gemeen, die jongen mocht zijn vader niet dooden, hoewel de vader een zeer slecht gedrag had.

M. Dat is 't ergst, hij zou den ouden man bijna doodslaan om te stelen en steelt heel veel.

Groep tuchtschooljongens van 17 en 18 jaar.

I.

B. Die jongen had honger, had het wel noodig.

G. Zij wisten niet, dat de geweren geladen waren; dus is 't niet erg.

P. De jongen is nog jong; hij kon de verleiding niet weerstaan en daarom is het niet erg.

St. Is nog niet zoo erg; hij trok partij voor zijn moeder; ik zou dat ook doen; hij wist niet wat hij deed.

R. De jongen bedriegt en steelt de fiets van een kleinen jongen, die er niets aan kan doen.

V. Dat is heel erg; hij bedriegt zijn meester en steelt wel duizend gulden.

D. Dieren pijn doen is erg en hij bedroog de menschen. Ik mishandel niet graag dieren.

M. Hij slaat den ouden man onder valsche voorwendsels, hij vraagt horloges te zien en steelt veel.

II.

B. Hij had honger, nam een brood weg, dat is niet erg.

R. Dat is erger dan brooddiefstal; hij kon er wel buiten.

G. Dat is een ongeluk, die jongen kon daar niets aan doen; er is toch iemand gedood.

St. Dat is niet zoo erg, dan had hij de moeder maar niet zoo moeten slaan, men mag toch iemand niet dooden.

P. Vijftig cent stelen is niet mooi, daar kon hij zich toch niet meer redden.

M. Er om dien ouden man zoo te slaan en dan nog te stelen.

D. Dit is het ergst, omdat hij een dier pijnigt om zijn brood mee te verdienen. Was hij maar gaan werken. Dieren nebben ook gevoel, een mensch kan zich nog verweren, maar zoo'n dier niet.

V. Steelt een groot bedrag en bedriegt zijn goeden baas.

III.

G. Zij wisten niet, dat het geladen was; de vader had de geweren moeten ontladen.

St. Men mag geen misbruik maken van sterken drank. De jongen had gelijk; hij wilde zijn moeder helpen.

P. De baas had veel vertrouwen in hem en dit werd door hem misbruikt; hij was nog jong.

B. Hij had honger en stal brood, hij had den bakker moeten vragen en niet moeten stelen. De bakker had het wel gegeven.

D. Een dier heeft geen verstand en mag men niet pijnigen; hij moet zwaar gestraft worden.

R. Hij had de fiets niet moeten stelen van den jongen; de andere jongen was zoo goed hem te laten fietsen.

M. Hij had moeten werken en niet stelen en hij sloeg den ouden man nog zoo erg.

V. Hij maakte misbruik van vertrouwen; hij had zijn baas het geld ter leen moeten vragen. Hij vervalschte het stuk, stal duizend gulden en ging er mee van door, dat is het ergste.

IV.

B. Hij was door honger gedwongen het te doen.

G. Hij wist niet, dat er ongelukken zouden komen.

D. Dat is diefstal door mishandeling. Hij ontvangt geld op onrechtvaardige wijze.

St. Dit is erg, maar in driftgebeurd; dus niet zoo erg als een anderen moord. Hij wist niet wat hij deed.

P. Dat is ook diefstal, hij mocht dat geld niet houden en dan nog versnoepen.

R. Dat is erger; de jongen mocht dat niet doen, hij heeft een kleine jongen bestolen en bedrogen.

V. Dat was vervalsching, diefstal en bedrog, dus drie erge dingen en was zijn baas wel rijk?

M. Hij wist toch wel, dat hij den ouden man niet zoo mocht slaan en stal veel waarde. Hij slaat hem op een onverwacht oogenblik; hij had hem wel dood kunnen slaan.

V.

P. Dat is niet erg; een kleine diefstal.

B. Dat is ook een kleine diefstal; de jongen moest toch wat te eten hebben.

D. Is niet mooi een dier zoo pijn te doen.

G. Is erger, omdat een mensch werd gedood en dat is altijd erg; 't was een ongeluk.

R. Is erg om dien jongen zoo te bedriegen en dan met de fiets weg te gaan, die veel waarde heeft.

St. Daarbij is een mensch gedood en dat is erg; de stiefvader dronk veel en de moeder werd mishandeld.

V. Dat is heel erg; 't is wel duizend gulden en dan stil naar Amerika te gaan.

M. Dat is het ergste, dat is een groote diefstal en bijna een moord.

VI.

D. Dat is niet erg.

B. De jongen had zoo'n honger, is dus niet erg.

P. Hij ging zoo geld stelen, dat is erger.

R. Is erg, omdat hij een fiets steelt, dat mag niet.

St. Hij mocht den stiefvader niet wurgen, dat is erg.

M. Hij stal horloges en sloeg den ouden man, dat is gemeen.

G. Dat is slecht, 't was met doodelijken afloop; 't was gevaarlijk werk. Ze dachten, dat het geweer niet geladen was.

V. Dit zijn twee erge dingen, dat is het ergste.

VII.

B. Hij had honger.

D. 't Is niet mooi.

St. Niet mooi, 't is toch een moord.

P. 't Is niet mooi, hij steelt.

G. 't Is niet mooi, 't was verboden.

V. Is niet mooi, 't was vervalsching.

R. Hij mag niet stelen.

M. Is niet mooi, een ouden man zoo te slaan.

VIII.

P. Dat is jongenswerk, hij was nog maar 12 jaar.

B. Niet erg, omdat hij honger had.

St. 't Was maar een vreemde vader, die zijn moeder mishandelde en daarom is het niet erg.

R. Niet erg, want er zijn fietsen genoeg.

V. Dit is erg; het zijn twee dingen nl. vervalsching en diefstal.

D. Is erg, want een dier kan niets tegen doen, het is laag.

G. Dat is heel erg, omdat men de geweren goed had moeten opbergen voor de kinderen. 't Is geen kinderspeelgoed. Er werd ook iemand gedood. De waarschuwing van den vader was niet noodig geweest als men ze zoo niet aan den wand had gehangen.

M. Dat is het ergste, omdat die oude man zoo mishandeld werd en niets kon doen en dan nog zooveel te stelen.

IX.

B. Is niet erg, de jongen had honger.

D. Niet erg, omdat het maar een dier is.

P. Is erger, hij moet zijn plicht doen voor zijn baas. Hij dacht, ik kan dat geld wel gebruiken. Hij had 't terug moeten geven aan zijn baas.

R. Daar kan ik niets van zeggen, een fiets is veel waard.

G. 't Is erg; die jongen was misschien niet goed bij het hoofd; 't spel had hem zoover gebracht; zij deden onverstandig met de geweren.

St. De man was steeds dronken; deed 't gezin te kort; 't is dus niet erg, dat hij hem wurgde; hij wist niet wat hij deed. Toch erg om zijn vader te dooden.

V. Dat is erg, men mag geen valsche handteekening doen; hij heeft 't geld voor zich gehouden.

M. Dat is erg, de jongen was zoo lui en wou geld hebben. Hij dacht, ik zal stelen, dan kan ik weer uitgaan en hij sloeg den ouden man erg. Hij dacht het komt niet uit en stal een massa horloges.

X.

P. 't Is zoo weinig 50 cent; 't is niet erg.

B. De jongen had honger, zijn moeder was niet thuis, dat is niet erg; 't is brooddiefstal.

D. 't Is maar een dier; maar toch laf en daarmede de mensch bedriegen.

R. Dit is erger, de waarde is grooter ee hij bedriegt dien jongen.

G. Dat is onvoorzichtigheid, 't is een moord, doch niet opzettelijk.

V. Is erger, er staat op vervalsching veel straf en is diefstal van veel geld.

St. Hij gaf zich over aan zijn zenuwen, maar doodde zijn vader.

M. Dat is het ergste, om dien ouden man zoo te slaan en te stelen.

XI.

B. De jongen had zoo'n honger; 't is niet erg, zijn moeder was niet thuis.

G. Dat is niet erg, omdat zij het niet voorzien hebben.

P. 't Geld van den baas stelen en een arm mensch port laten betalen is leelijk. 't Is niet veel geld.

D. Een dier heeft ook gevoel; het beest heeft veel geleden.

R. Dien jongen zoo te bedriegen en dan een fiets te stelen van een kleinen jongen, dat is gemeen.

St. De jongen had dat niet mogen doen; hij had de politie moeten waarschuwen en dan zijn stiefvader dooden is nogal erg.

M. Hij was te lui om te werken en stal veel, mishandelde den ouden man; zij moeten hem maar flink straffen.

V. Dat is het ergste. Hij had zijn baas geld ter leen moeten vragen, die had het wel gegeven; vervalschen van een stuk is ook slecht en dan duizend gulden stelen. Ik vind dit nog erger dan die moorden.

XII.

B. Het minst, omdat het weinig waarde is.

P. Is erger, het is 50 cent, dus meer waarde.

G. De jongen had het niet geweten; 't was dus een ongeluk, maar er is toch iemand gedood.

R. Is erg, omdat hij die nieuwe fiets steelt, die veel geld waard is.

D. 't Was wel een dier, maar die mag men toch niet zoo'n pijn doen; dat is erg.

V. Is erg, omdat hij vervalscht en wel duizend gulden steelt; maar toch niet zoo erg als een moord met opzet.

St. Dat is niet zoo erg, omdat die man altijd dronken was en dan zijn moeder zoo sloeg. De stiefvader moest echter geld verdienen voor 't gezin en hem dan te dooden is erg.

M. Dit zijn twee dingen; diefstal van veel waarde en dan zoo'n ouden man zoo te slaan.

XIII.

B. Dat was gedreven door honger, is niet erg.

R. De kleine jongen vertrouwde hem en hij stal zijn fiets.

P. De baas dacht, ik kan die jongen vertrouwen; die jongen was niet eerlijk en stal 50 cent. Dit is erger dan een rijwieldiefstal, want er komt snoeplust bij.

V. Dat is niet zoo erg, omdat hij wist, dat de bank geld genoeg had, hij wou de bank oplichten.

D. Erg, want het was een dier; een kat is nuttig.

G. Ze dachten, dat de geweren niet geladen waren; is wel erg, want er werd er een gedood.

St. 't Is erg, de stiefvader was steeds dronken en sloeg de moeder. De jongen wurgde den stiefvader. Dit was erg, want die man wist niet wat hij in zijn dronkenschap deed.

M. Dit is 't ergste; mishandeling van den ouden man en diefstal van een groot bedrag.

XIV.

B. Dit is het minst, hij had honger.

D. De man heeft het zeker gedaan om mee te verdienen, stelen was toch veel erger, want daar heeft een ander schade van.

P. Ook niet mooi om het geld van zijn baas achter te houden; dat is zoo goed als diefstal en dan nog versnoepen.

R. Bedriegerij, omdat hij dien jongen zegt „ik zal 't je leeren" en er dan mee weg gaat, gemeen.

V. Groot bedrag gestolen; hij houdt wel duizend gulden van zijn baas en wil er mee van door gaan.

G. Zeer onvoorzichtig en ongehoorzaam; er werd iemand daardoor gedood.

M. Gemeene mishandeling; hij deed of hij wat wilde koopen, sloege den ouden man erg en stal de horloges.

St. Erg om zijn vader te dooden, hoewel de vader steeds dronken was. Hij had hem moeten vasthouden als hij zoo kwaad was en niet moeten wurgen.

XV.

B. Door honger gedreven, anders was het niet gebeurd.

P. De jongen had het niet noodig te doen; hij versnoepte het geld, dat is leelijk.

R. Dat is slim aangelegd. Hij dacht bij zich zelf „ik zal zien, dat ik er met je fiets van door ga". Dat is slim en slecht; hij zal later wel meer gaan stelen.

V. Dat is je baas oplichten; hij heeft veel gestolen du twee dingen, dat is erger dan diefstal alleen.

D. De man heeft geen ontzag voor een beest; zoo'n man moest men ook eens pijnigen. Een dier is net zoo goed als een mensch.

G. Dat is erg; het is onvoorzichtigheid en ongehoorzaamheid en dan met doodelijken afloop.

St. Niet zoo heel erg, omdat het den man zijn eigen schuld is, hij sloeg zijn vrouw; maar toch wel erg, omdat het een moord is.

M. Mishandeling en diefstal. Hij had dien ouden man wel dood kunnen slaan en alleen om te stelen.

XVI.

B. Dit gebeurde uit honger; hij had moeten wachten tot zijn moeder thuis kwam.

G. Ongehoorzaamheid; gevolg dood van den jongen, maar niet moedwillig is het gebeurd.

D. Niet mooi om een dier zoo te pijnigen.

P. De jongen steelt 50 cent en versnoept die; hij wilde aan zijn snoeplust voldoen.

V. Hij wilde maar reizen en staal daarom duizend gulden; hij had niet moeten toegeven aan het verlangen om de wereld te gaan zien met gestolen geld. Hij maakte misbruik van vertrouwen. 't Was ook brutaal, want de bank had kunnen telefoneeren naar den patroon, of 't in orde was en dan was hij op heeter daad betrapt.

R. Misbruik van vertrouwen; hij was ouder dan de jongen van de fiets; 't was gemeen.

St. Erg, omdat het een moord is; omdat zijn stiefvader zoo slecht was, mocht hij hem toch niet wurgen.

M. Dien ouden man zoo te mishandelen en dan stelen, is erg. Hij is lui en komt daarom zoo ver; hij had moeten werken.

XVII.

B. Die jongen had honger en was het dus maar 't best een broodje weg te nemen; dat is niet erg.

St. De vader kwam altijd dronken thuis en de jongen deed alles in zijn drift; het is niet zoo slim.

P. Slecht van dien jongen, er was toch voor betaald; hij versnoepte het geld, 't was maar 50 cent.

D. Slecht om een kat zoo te pijnigen; zoo'n man moest men eens flink straffen.

R. Dat was ook niet mooi; hij bedriegt dien jongen, dat is slecht.

G. De jongens konden het niet weten, maar zij waren toch gewaarschuwd; erger is toch een mensch bij gedood.

V. Dat is ook zeer slecht; hij maakt misbruik van vertrouwen, vervalsching en diefstal.

M. Zeer slecht; hij bedriegt dien ouden man en slaat hem erg; had hem wel dood kunnen slaan en steelt veel horloges.

XVIII.

B. Dat was wegens den honger en dus niet erg.

P. Dat is niet erg; 50 cent is niet veel.

R. Een fiets is meer waard; hij bedriegt den jongen ook nog zoogemeen.

D. Is erger, dat is een eigen mishandeling een hij bedriegt de menschen ook nog.

G. Is erg, omdat zij niet hoorden naar den vader en de jongen gedood werd. Zij wisten wel niet dat de geweren geladen waren, maar hadden eraf moeten blijven.

St. Dit is erg, men mag zijn vader niet dooden. De stiefvader dronk veel en sloeg ze.

V. Er is wel duizend gulden gestolen en hij pleegt groot bedrog.

M. Dit is 't ergste, omdat hij dien man zoo erg sloeg en dan steelt; hij deed net of hij wat wilde koopen; dat was gemeen.

XIX.

B. Dat is niet erg, hij had honger; ik zou 't ook doen.

G. Dat was een ongeluk; de jongen had niet aan de geweren moeten komen; vader hat het verboden.

P. Dat is niet zooals het behoort; hij versnoept het geld; hij had het geld terug moeten geven aan zijn baas.

St. De jongen had en stiefvader niet mogen dooden; hij had hem wel de deur uit moeten gooien.

R. Is laag; hij steelt een dure fiets.

V. Dat is leelijk; hij steelt veel geld; 't is niet hetzelfde als of men geld bij iemand uit huis haalt.

D. Gemeen om een arm dier zoo te mishandelen en de menschen te bedriegen.

M. Hij heeft den ouden man zoo erg geslagen en dan de horloges gestolen.

XX.

B. Uit honger is het; een broodje is niet veel waard.

P. Het is weinig geld, hij versnoept het ook nog.

R. Dat is meer waard, dus erger hij bedriegt dien jongen.

V. Dat is veel erger, omdat hij duizend gulden steelt en daarmee stiekem naar Amerika gaat.

M. Erg om dien ouden man zoo te slaan; dat is erger dan duizend gulden stelen; het leven van een mensch is meer waard.

St. Dit is erger, hij doodt zijn vader. De vader sloeg hem en zijn moeder wel, maar de jongen had toch ongelijk.

G. Erg, omdat een mensch doodgeschoten wordt.

D. Dat is het ergste, omdat zoo'n dier niets kan doen; een mensch kan zich nog verweren. De goudsmid kon zich ook wel niet verweren, maar was niet dood; dan was dat het ergste geweest.

XXI.

B. Dat is uit honger, dus niet erg.

G. Dat was een ongeluk, wel ongehoorzaam, maar jongens spelen graag.

St. De jongen was zeer driftig en het stond hem tegen, dat de vader zoo verkeerd deed. Hij wist in woede niet wat hij deed.

P. 't Was snoepen; hij nam 't geld van zijn baas, waarmee hij het pakje moet frankeeren.

R. Hij wilde de fiets zoogenaamd leenen; 't was gemeen om er zoo mee weg te gaan.

V. De jongen had lust in avonturen; hij had geen geld en nam het van zijn baas; later kwam het uit, dat hij wel duizend gulden gestolen had.

D. Erg wreed en dat alleen om wat geld te verdienen; hij had op andere manier zijn kost moeten verdienen.

M. Dat is nog erger. Deu ouden man zoo erg te slaan en die jongen was zoo lui en dacht zoo aan geld te komen. Hij had hem wel kunnen vermoorden.

XXII.

D. Het is geen onteerende zaak een dier te pijnigen.

B. Dat diefstal es daarom erger.

P. Er komt meer sluwheid bij en diefstal van iets grooter bedrag.

G. Een ongeluk, er is toch iemand gedood.

R. Dat is een diefstal, die zwaar gestraft wordt en een fiets is veel waard.

V. Er komt meer sluwheid bij; het is gemeene vervalsching en diefstal.

St. Dat is een moord; mag nooit.

M. Voor wat geld iemand dood te slaan is al heel erg en hij steelt wel een groot bedrag.

XXIII.

G. Een ongeluk; zij wisten niet dat het geweer geladen was.

St. Hij deed het in drift en wist dus niet wat hij deed.

B. Dat deed hij uit honger; 't is erger, omdat het diefstal is met overleg.

P. Dat is stelen en wel met veel overleg.

D. Heel erg, omdat zoo'n dier pijn heeft gehad.

R. Dat is overlegd werk en dus wel erg en een fiets is veel geld waard.

V. Groote diefstal en alles vooraf goed overlegd.

M. Dat is heel erg; hij steelt veel en had den ouden man wel dood kunnen slaan.

XXIV.

B. Hij deed het uit honger en dus is het niet erg.

D. 't Is nog al erg, maar 't was maar een dier.

St. Dat is niet erg, omdat die jongen zoo zenuwachtig was; hij wist daarom ook niet wat hij deed.

P. Zulk gestolen geld versnoepen is heel leelijk; ook al is het maar vijftig centen.

R. Gemeen, omdat hij het vertrouwen misbruikt van dien kleinen jongen en een fiets is veel waard.

G. Erg voor dien jongen; er wordt iemand bij gedood.

V. Dat is veel erger; hij maakte misbruik van vertrouwen en stal wel duizend gulden.

M. Gemeen, om dien ouden man zoo te slaan en dan te gaan stelen.

XXV.

G. Ongehoorzaamheid, maar zij dachten niet dat het geweer geladen was.

B. Men begint met weinig.

D. Later wordt 't erger.

P. Dat is nu nog maar weinig, maar hij steelt later misschien wel meer.

D. Zoo'n dier kan niets terug doen; dat is erg.

R. Erg, omdat zoo'n fiets veel waard is.

V. Erg, een bedrag van duizend gulden en dan de vervalsching.

M. Weer erger, omdat hij zooveel steelt en den ouden man zoo erg slaat.

St. Het ergste is dit, want een vadermoord is al heel erg.

XXVI.

B. Dat is niet erg, hij had honger.

D. Men mag en dier niet pijnigen, maar 't was toch maar een dier.

P. Niet mooi om geld achter gehouden en dat te versnoepen.

R. Hij bedriegt dien kleinen jongen gemeen en steelt een fiets van groote waarde.

M. Hij slaat den ouden man erg en steelt veel.

G. Is erg, ze waren gewaarschuwd en hadden er dus niet aan mogen komen.

St. Die stiefvader was slecht, maar dat is eren vadermoord.

V. Dat is al heel slecht; hij vervalscht eest een stuk en steelt wel duizend gulden.

Indien men met aandacht deze subjectieve beoordeelingen beschouwd dan blijkt daaruit, dat de andere gerangschikte groepeering der jongere, normale, meisjes ten opzichte van die der oudere leeftijdsklassen, vooral daaruit te verklaren is dat de jongsten meer letten op de „materieele" schade die door het delict is teweeg gebracht en hun moreel oordeel gewoonlijk zonder meer en in hoofdzaak daarop gronden. Dat motief blijft nu ook wel bij de oudere meisjes van gewicht, maar daarbij komt toch duidelijk nog een andere factor in het spel. Deze oudere normale meisjes letten bovendien nog op de „motieven" die tot het misdrijf hebben geleid. Met het klimmen van den leeftijd komen dus de algemeen menschelijke overwegingen voor den dag ; de beoordeelaar is meer geneigd zich te verplaatsen in de gedachtengang van den delinquent, en is blijkbaar, naarmate hij zelf over eigen neigingen en begeerten beter is georienteerd, meer geneigd „verzachtende omstandigheden" in overweging te nemen. Er is over het algemeen meer „begrijpen" dan veroordeelen, en het oordeel wordt zachter. Echter niet voor alle delicten. Daar waar het delict de wreedheid of het winstbejag tot grondslag heeft, wordt het oordeel strenger. Dit alles is in overeenstemming met onze objectieve beschouwingen verkregen uit de bestudeering van onze curven.

Nog in een ander opzicht is er overeenstemming; n. 1. in de uitvoerigheid der motiveeringen. Dit blijkt wanneer men de protokollen der crimineele jongens beschouwd.

De drie groepen der tuchtschool-jongens geven een veel minder uitvoerige beoordeeling te zien.

Deze crimineele jongens verdiepen zich niet in bijzondere mate in het „geval" ; zij geven meestal een kort oordeel letten daarbij vooral ook op de geleden materieele schade. Daarbij ziet men tevens hoe het oordeel der oudere leeftijdsgroepen bij deze crimineele jongens weinig verschil biedt met dat der jongere groepen: er is van een ontwikkeling der moreele gevoelens — zooals wij in de protokollen der normale jeugd zagen — weinig sprake.

Deze eigen beoordeelingen en motiveering der pr. p. geven ons dus het zelfde te zien als wij reeds uit onze curven konden lezen: n. 1. het verschijnsel der „dispersie" en het bestaan blijven van een veel meer „infantiel type" bij de crimineele groepen.

Algemeene Beschouwingen.

Aan deze boven beschreven resultaten van het eigen onderzoek laten zich enkele algemeene beschouwingen vastknoopen.

Wij zagen bij de normale p. p. bij het stijgen van den leeftijd een wijziging ontstaan bij de beoordeeling der verschillende delicten. Deze veranderingen betroffen in de eerste plaats de volgorde naar de zwaarte van het misdrijf, die door de onderscheidene groepen werden aangegeven. Wij meenen gerechtigd te zijn de volgorde bij volwassen normalen gevonden als „norm" te beschouwen, waarmee dan de moreele beoordeeling wordt uitgedrukt, die in onze hedendaagsche cultuur als geldend mag worden aangenomen. Deze bepaalde volgorde wordt tegen het einde der puberteit (nauwkeuriger tegen het 18e levensjaar) ten naastebij reeds gevonden, maar maakt vóór dien leeftijd een min of meer regelmatige ontwikkeling door, waardoor eerst gaandeweg de beoordeelingen der delicten hun definitieve plaats in de rangorde plegen te verkrijgen.

Bij „crimineele" individuen wordt vooral bij enkele groepen een soms belangrijke afwijking van die „normale" volgorde aangetroffen (b. v. volwassen misdadigers en crimineele vrouwelijke jeugd).

Verder bleek bij vergelijking der onderlinge groepen, dat er een zeer merkbaar verschil in onderscheidingsvermogen ten opzichte van de delictenbeoordeeling aanwezig was tusschen „normale" en de „crimineele" groepen, in dier voege, dat indien de delicten volgens de beschreven berekening op een schaal van 0—100 werden uiteengezet; de normale groepen de 8 vergrijpen veel meer uiteenplaatsten dan de crimineele groepen. Deze laatsten bleken minder onderscheid te maken tusschen de delicten onderling dan de normalen, en gaven dus blijk van minder gevoel van differentiatie in dat opzicht. Dit verschijnsel van „dispersie" bleek bij de volwassen normalen het sterkste aanwezig te zijn; bij jongere leeftijdsgroepen, normale jeugd van 13 en 14 jaar, komt dit nog niet in die mate uit, maar bij de oudere jeugd (17 en 18 jaar) was dit reeds veel duidelijker, zoodat men van een „ontwikkeling" van dit onderscheidingsvermogen op moreel gebied zou mogen spreken.

Opvallend was nu evenwel, dat bij alle crimineele groepen deze dispersie minder sterk was en daarmee dus uitgedrukt werd, dat het onderscheidingsvermogen op dat gebied niet de bovenbeoordeelde ontwikkeling had doorgemaakt. Dit gaf aanleiding om de opvatting te steunen, dat de crimineele groepen veel meer op het niveau der jeugdige groepen waren blijven staan.

Daar nu zoowelde in enkele crimineele groepen gevonden rangorde der delictbeoordeeling, als vooral de mindere dispersie op de beoordeelingsschaal wijzen op een type, dat slechts bij normalen op jeugdigen leeftijd werd aangetroffen, kan men deze feiten ook aldus samenvatten, door te constateeren, dat misdadige naturen in het algemeen ten opzichte van hunne moreele beoordeeling het infantiele type meer hebben bewaard of ten opzichte van deze gevoelens op lager niveau zijn blijven staan.

Daaruit zou dus voortvloeien, dat men inderdaad spreken kan van een „ontwikkeling" ten opzichte van dergelijke oordeelvellingen. In jeugdiger leeftijdsgroepen dan door ons zijn onderzocht; zal dus hoogstwaarschijnlijk een nog geringere dispersie moeten worden gevonden en men kan zich immers gemakkelijk voorstellen, dat op zeer jeugdigen leeftijd; lang voor dat de jaren van het oordeel des onderscheids zijn aangebroken, alle vergrijpen even zwaar of wil men, even licht beoordeeld worden.

Geeft ons onderzoek derhalve aanleiding om eene geleidelijke ontwikkeling op het gebied van het „moreele" voelen en oordeelen als zeker aan te nemen; dan moet daarbij tevens worden geconstateerd, dat die ontwikkeling nog lang niet afgeloopen is op een leeftijd, dat de intellectueele ontwikkeling reeds lang is bereikt. Immers is bij normalen op 18jarigen leeftijd het moreele niveau nog niet geheel op de hoogte van dat der normale volwassenen; al is het onderscheid dan ook niet bijzonder groot meer. Wij hebben in de resultaten van ons onderzoek derhalve steun voor de opvatting, dat de afwerking dier moreele functies op ouderen leeftijd wordt verkregen dan de voltooiing der intellectueele processen; een opvatting, die ook door andere onderzoekers immers wordt gedeeld. Mag men derhalve zeggen, dat misdadige individuen in het algemeen het infantiele type bewaard hebben, dan kan men dit aan enkele der ter beoordeeling gegeven delicten nog nader toelichten. Het delict G kan tot op zekere hoogte als maatstaf dienen. Het vergrijp bestaande in „ongehoorzaamheid" in hoofdzaak, en „onvoorzichtigheid" in mindere mate, wordt door de jeugd ernstiger beoordeeld dan door de ouderen. Dit blijkt dermate regel, dat de plaatsing van G hoog in de beoordeelingsschaal stellig als infantiel mag worden beschouwd en tot zekere hoogte zelfs een kenmerk is van misdadige naturen. Het mag op het eerste gezicht paradoxaal lijken, dat de goede burgers minder ernstig oordeelen over vergrijpen tegen de gestelde geboden en vermaningen dan de boosdoeners zelf, die er toch blijkens hun daden zich het minst aan houden!

Maar de „moreele" opvoeding der kinderen althans pleegt maar altezeer te worden verkregen aan de hand van tallooze verbodsbepalingen, en het kan dan toch niet zeer verwonderen, dat zij opgevoed door vermaningen van allerlei aard; hierin een

belangrijke richtsnoer voor hun daden willen zien, en de waarde ervan plegen te overschatten. „Stoute" kinderen zijn immers, die welke zich niet genoeg aan de vermaningen hunner opvoeders storen. De ouderen zijn wijzer geworden; zij kennen niet die waarde meer toe aan de verboden en plegen gaarne „verzachtende omstandigheden" in aanmerking te nemen. Het blijft evenwel min of meer verrassend te moeten constateeren, dat echter ook volwassen crimineelen zulk een hooge waarde hechten aan vergrijpen tegen gegeven verboden. Misschien kan eenigzins ter verklaring dienen, dat zij zich voortdurend van de aanwezigheid van verbodsbepalingen omringd zien, dat zij die bij hun misdadigersloopbaan voortdurend moeten ontmoeten, maar dat zij gedreven door hun begeerten en neigingen zelve, die daarmee al te zeer in strijd komen, zich daardoor meer laten leiden; dan door de achting, die zij desniettegenstaande nog bezitten, voor de door de gemeenschap gestelde verboden.

Een tweede kenmerkende delictsbeoordeeling is die van delict M. De volwassen normalen zijn volkomen eenstemmig in hun oordeel, dat M het zwaarste vergrijp is dat hun ter beoordeeling gegeven werd. Hun groep oordeel luidt dan ook: 100 %! Niet alzoo de andere groepen. Immers door dat enkele (en soms meerdere) p. p. der andere groepen dit delict M niet allen het zwaatste achten, luidde hun groep-oordeel nooit volle 100 %, maar p. m. 90 % of daarboven. Zelfs de normale vrouwelijke en mannelijke jeugd van 17 en 18 jaar neemt nog een dergelijk standpunt in (98 en 99 %). Een laag percentage voor dit delict bij een groep van p. p. duidt stellig op crimineele neigingen, vooral als deze groep uit personen bestaat van volwassen leeftijd.

Veel minder duidelijk als criterium is de beoordeeling van delict D. De jeugd veroordeelt stellig een daad van wreedheid uit winstbejag minder dan de volwassen mensch.

Uit de tabellen van normale kinderen ziet men duidelijk met het stijgen der jaren, het delict D een steeds hoogere plaats in de schaal gaan innemen. Bij alle volwassenen, zoowel normalen of crimineelen, wordt ten slotte dit vergrijp onder de zwaarste vergrijpen ingedeeld. Zoolang de mensch nog in den leeftijd verkeert, waarvan men pleegt te zeggen „cet âge est sans pitié" zoolang acht hij de wreedheid jegens dieren niet van al te veel gewicht.

Nu ziet men ook inderdaad dit infantiele oordeel standhouden bij enkele groepen van misdadige kinderen (vooral bij de groep van crimineele meisjes) maar niet bij alle groepen. En, zooals reeds werd gezegd, bij volwassen crimineelen, vindt men dit infantiele standpunt in elk geval reeds verlaten.

Een laag percentage voor delict D in een groep van p. p. duidt eerder op den jeugdigen leeftijd van die groep, dan op

crimineele neigingen. Als criterium voor misdadigen aanleg schijnt dit delict bezwaarlijk bruikbaar te zijn.

De eigendomsdelicten bezitten over het algemeen geen bijzondere kwaliteiten, die hen geschikt maken voor de beoordeeling van criminaliteit van een groep van p. p., wat betreft hun rangorde of hun verplaatsing met den leeftijd op de schaal der delicten.

Ten slotte blijft er nog over een enkele vraag te beantwoorden en wel deze: in hoeverre ons onderzoek strekken kan tot het bepalen van de aanwezigheid van moreele gevoelens bij een bepaalde persoon, en of het mogelijk is de graad van moreele ontwikkeling van een individu te meten.

Geheel uitgaande van de zelfde overwegingen, die indertijd b. v. Binet er toe brachten om een maatstaf te vinden voor de meting der intellectueele ontwikkeling, zou men zich kunnen voorstellen, dat het mogelijk is een, eveneens empirische schaal op te stellen aan de hand waarvan men binnen korten tijd moreele en ethische functies van een bepaalde persoon in een waarde zou kunnen uitdrukken.

Inderdaad zou daarmee tegemoet gekomen zijn aan de bezwaren, die men nu nog heeft om zich voldoende over de geaardheid en de graad van dergelijke psychische functies te orienteeren, zoowel in de psychiatrische kliniek als daar buiten. Het is hier stellig niet de plaats om uit te wijden over de perspectieven die zich zouden ontplooien, wanneer een dergelijke maatstaf inderdaad zou zijn gevonden, evenmin of het mogelijk zou zijn om op dit bijzondere terrein de methode der tests toe te passen zoo als dit zoo vruchtbaar geschied is op het gebied van het intellect.

Maar zeer stellig is de verleiding groot om te trachten dien weg op te gaan. Dan zal men zich in eerste plaats moeten verstaan over de vraag of er op het gebied der moreele gevoelens ie werkelijkheid groei is te constateeren gedurende de overige ontwikkeling van het psychische geheel. Eerst dan wanneer men dat heeft vast gesteld, kan men zich afvragen of in een bepaald geval die ontwikkeling niet of onvoldoende tot stand is gekomen. Maar dan zal men tevens moeten beschikken over een „norm" die men als eisch zal kunnen aanvaarden en waaraan de gemiddelde mensch, volwassen geworden, zal moeten voldoen, wil hij op dit gebied als volwaardig worden beschouwd.

Van die beide voorwaarden hangt in de eerste plaats de oplossing van dit vraagstuk af. Gelukt het dan door een uitgebreide studie een reeks van tests te vinden, die het mogelijk maken onder alle omstandigheden een ter onderzoek gegeven individu ten opzichte van zoodanige functies te „meten", dan zou daarmee hetzelfde bereikt kunnen worden wat reeds op zulk een schitterende wijze bereikt is voor de meting van het intellect.

De onderhavige studie heeft zeker niet de pretentie dit niveau inderdaad reeds bereikt te hebben. Daartoe zijn allereerst de aan het onderzoek ten grondslag liggende tests te weinig in aantal en te veel op goed geluk gekozen. Ook loopt het onderzoek over een te gering aantal proefpersonen om als grondslag voor het opstellen van een omvattend systeem te dienen.

Maar wel meenen wij dat uit dit onderzoek een paar niet onbelangrijke feiten zijn aan den dag gekomen. Het is gebleken, dat er verandering komt in de delictsbeoordeelingen bij het ouder worden; een verandering die hier en daar zeer regelmatigen voortgang vertoont en die op volwassen leeftijd een bepaalden vorm blijkt te hebben gegeven aan de moreele opvattingen van den op moreel gebied normalen mensch. Tevens is het duidelijk gebleken, dat die verandering het gevolg is van ontwikkeling, van groei. Maar naast het feit, dat er bij normalen een ontwikkelingsgang wordt doorloopen, die ten slotte tot een min of meer duidelijke „norm" voert, dwingt ons onderzoek tot de overtuiging, dat die ontwikkelingsgang niet op deze zelfde wijze wordt doorloopen door individuen, die blijkbaar gepraedisponeerd zijn voor een crimineelen loopbaan of dien loopbaan reeds een eindweegs zijn opgegaan. Deze groep van menschen zijn, zooals wij uit dit onderzoek meenen te hebben kunnen aantoonen, op een lager niveau van moreele ontwikkeling blijven staan; zij behouden het type in meer of mindere mate, zooals dat gevonden wordt bij jeugdige individuen, die niet voorbeschikt schijnen te zijn voor het bedrijven van delicten. Het behoud juist van dit „infantiele" type kenmerkt den misdadiger in het algemeen.

Maar daarbij zal men moeten overdenken, dat de resultaten van ons onderzoek geen recht geven om deze zelfde methode en de zelfde tests toe te passen bij de beoordeeling van één bepaald individu. Onze resultaten verkregen door het onderzoek van „groepen", laat zich niet zonder meer toepassen op den „enkeling". Wij meenen gerechtigd te zijn tot de overtuiging, dat indien bijeen grooten groep van personen de kenmerken gevonden worden, die boven uitvoerig zijn beschreven; men dien groep als „crimineel" mag betitelen en dat indien den uitslag van het onderzoek overeenstemt met den door ons aangenomen „norm"; men dien groep kan beschouwen als zijnde zonder crimineele tendenzen.

Maar wij meenen geen recht te hebben dit oordeel te vellen over een bepaald individu, indien hem de beschreven tests ter rangschikking en beoordeeling worden voorgelegd. Slechts indien daarbij blijkt dat het infantiele type in bijzonder sterke mate voor den dag komt, of de „voor het crimineele type zoo kenmerkende delictsbeoordeelingen worden geuit", kan men, onder het noodige voorbehoud, daarin een „aanwijzing" zien, dat de voor den hedendaagsche kultuurmensch te eischen ontwikkeling der moreele functies

niet is bereikt en kan men, indien het een volwassen mensch betreft, de mogelijkheid van crimineele neigingen open laten.

Vergelijkt men de resultaten door Jacobsohn verkregen met die welke ik volgens mijne onderzoekingen kon opstellen dan blijkt daaruit dat er vele punten van overeenstemming te vinden zijn. Allereerst wat betreft de aangenomen „norm" in de volgorde der delictsbeoordeelingen. Hierin is stellig een voldoende mate van overeenstemming, alleen is het verschil eigenlijk daar in gelegen dat zijn normaal personen (paedagogen en theologen) blijkbaar nog meer geneigd zijn verzachtende omstandigheden in aanmerking te nemen dan de gewone staatsburger; het schijnt mij echter wenschelijker mijn maatstaf te gebruiken dan die van Jacobsohn.

Evenwel vind ook ik bij oudere normale kinderen een groote overeenstemming met de beoordeeling der volwassen normalen.

Tevens bleek uit mijn bevindingen dat de ouderen in het algemeen meer letten op de motieven van en de omstandigheden waaronder het delict tot stand gekomen is dan de jongere leeftijdsgroepen.

Geheel overeenkomstig de meening van Jacobsohn acht ook ik deze methode niet geschikt voor het beoordeelen van den enkeling.

Evenwel meen ik dat het te danken is aan het feit, dat ons onderzoek over een grooter aantal personen liep en de verscheidenheid der afzonderlijke groepen grooter was, dat in het bijzonder duidelijk naar voren is gekomen, dat er belangrijke verschijnselen bij de ontwikkeling der moreel-ethische gevoelens zijn te constateeren, n, 1. het bestaan van een infantiel type en het verschijnsel der dispersie.

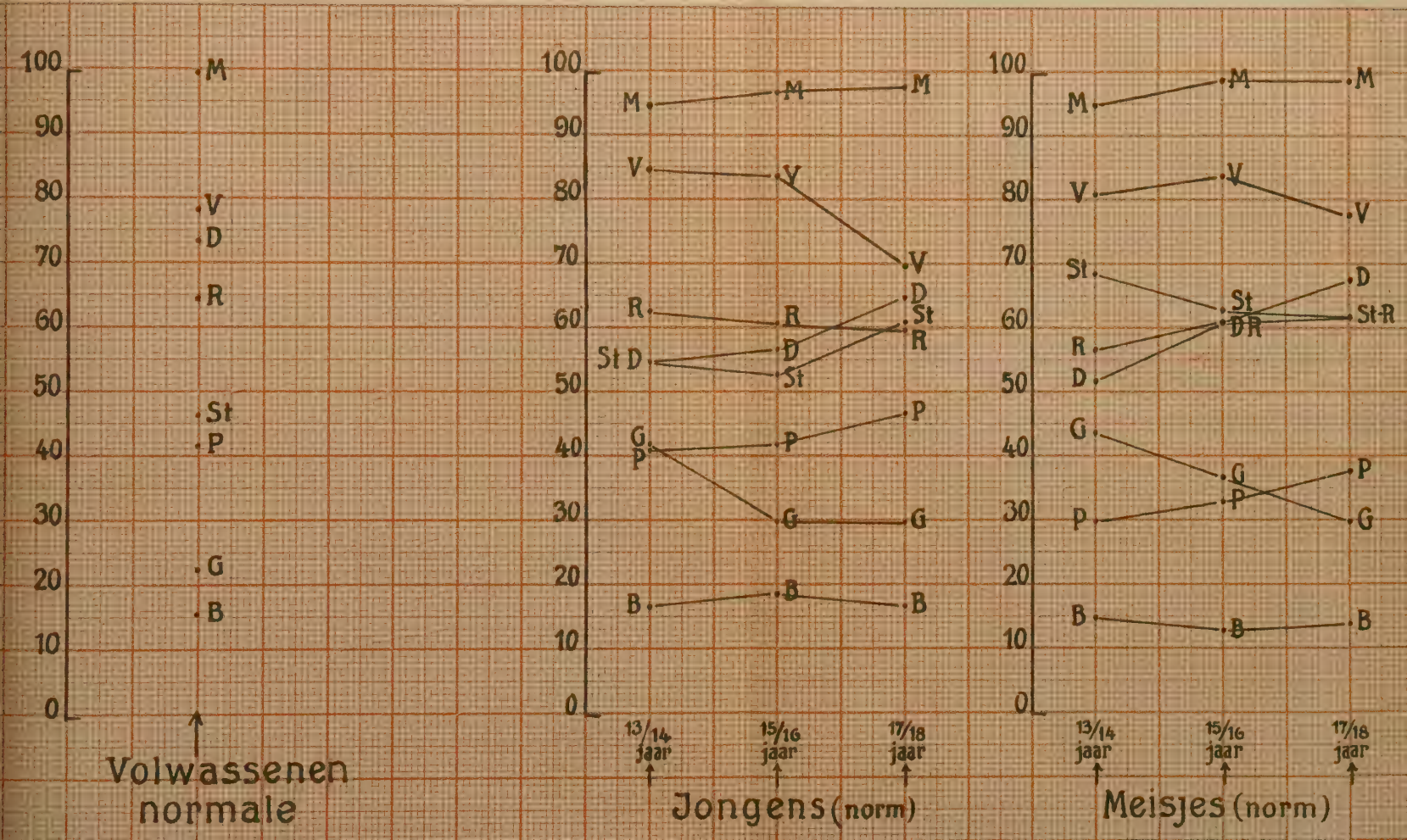
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
M
V
D
R
St
P
G
B
Volwassenen
normale
M
V
R
St D
G
P
B
13/14 jaar
15/16 jaar
17/18 jaar
Jongens (norm)
M
V
D
St
R
P
G
B
13/14 jaar
15/16 jaar
17/18 jaar
Meisjes (norm)

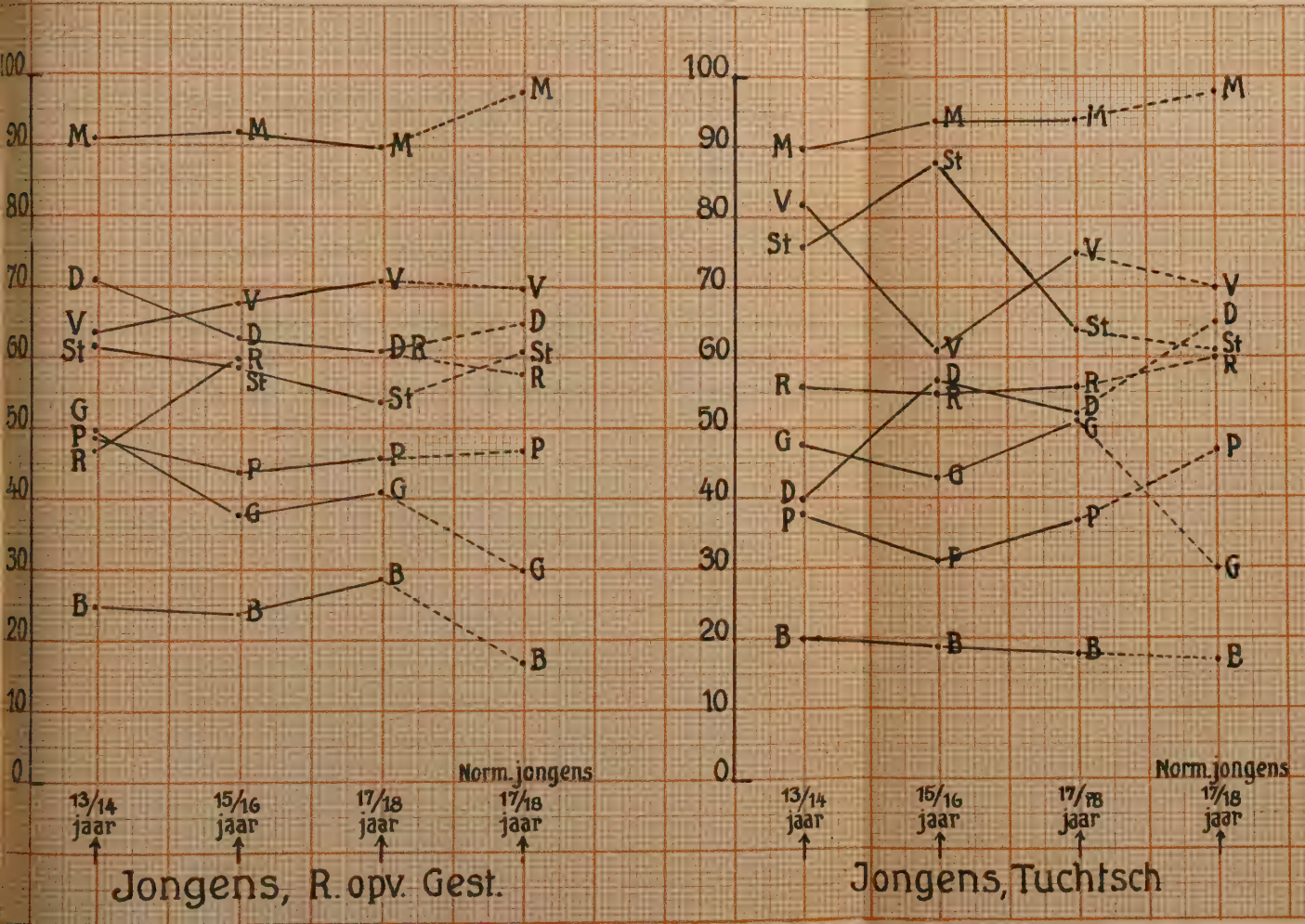
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
13/14 jaar
15/16 jaar
17/18 jaar
17/18 jaar
Norm. jongens
Jongens, R. opv. Gest.
Jongens, Tuchtsch

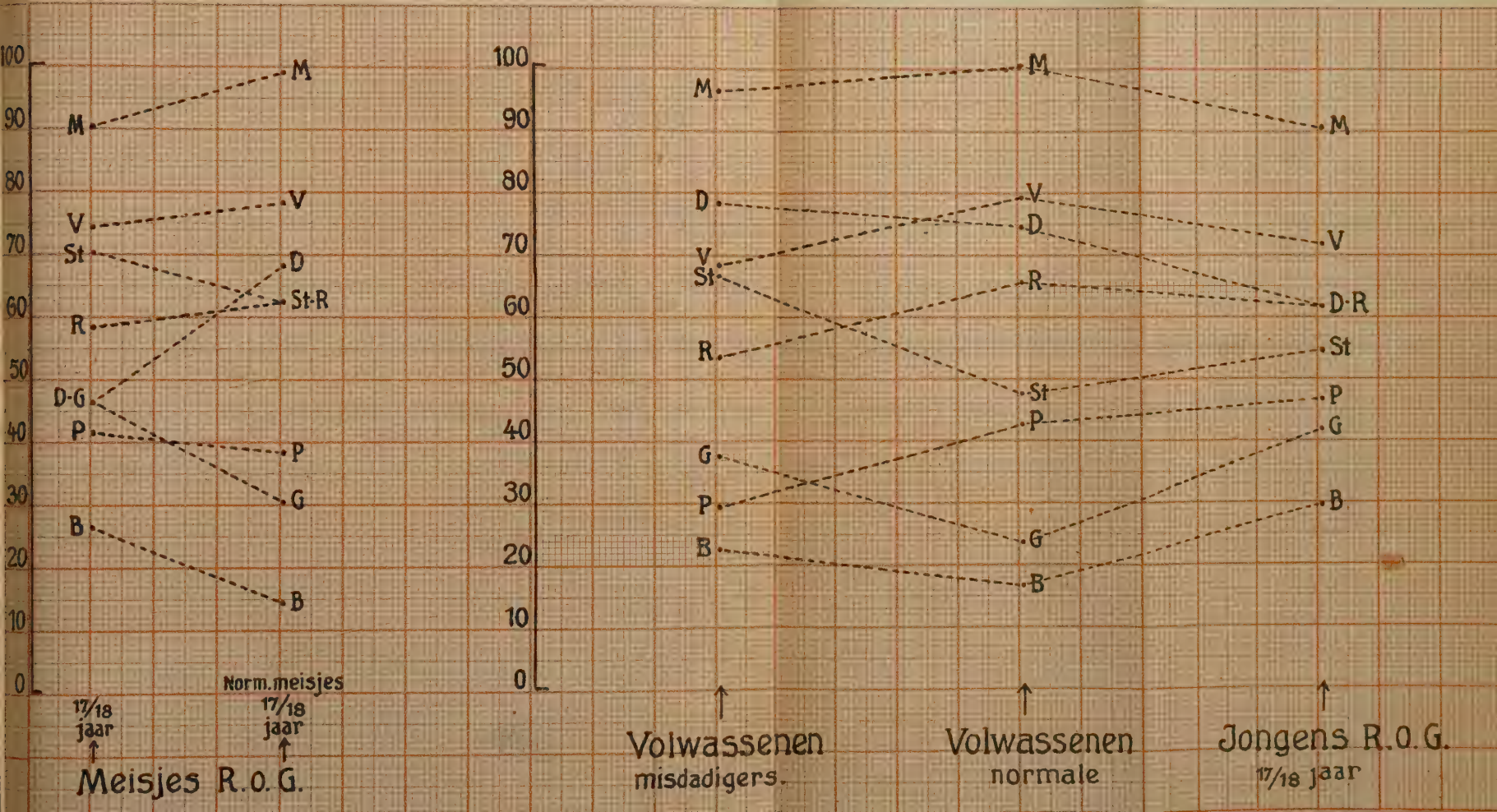
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
M
M
V
V
St
D
St-R
R
D-G
P
P
G
B
B
17/18 jaar
Norm. meisjes 17/18 jaar
Meisjes R.O.G.
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
M
M
D
V
V
D
St
R
R
St
P
P
G
G
B
B
Volwassenen misdadigers.
Volwassenen normale
Jongens R.O.G. 17/18 jaar

STELLINGEN.

I.

De onvatbaarheid van zuigelingen voor het mazelengif is stellig minder sterk dan men het vroeger heeft laten voorkomen.

II.

Het dragen van z. g. n. puntual-glazen is alleen van voordeel voor aphaken en bij het lezen.

III.

De anaemie en cachexie bij maligne tumoren is geen primair gevolg van den tumor als zoodanig; maar komt tot stand eerst secundair door de veranderingen, die zij elders in het lichaam doen ontstaan.

IV.

Ook ten platten lande verrichte men bij empyema thoracis ribresectie en niet incisio thoracis.

V.

Bij het ontstaan van dubbel monstra en zoogenaamde straaldefecten spelen endogene oorzaken de hoofdrol.

VI.

De medicus mag niet het gebruik eener min aanraden, indien hij niet tevens eischt, dat deze haar eigen kind blijft zoogen naast het voedsterkind.

VII.

Bij verzuimde dwarsligging verrichte men sectio caesarea in plaats van embryotomie van het levende kind.

VIII.

Vooral voor de bestrijding van de febris typhoïdea zijn veranderingen in de wet op de besmettelijke ziekten dringend noodzakelijk.

IX.

Voor de bestrijding der tuberculose is, met het oog op de hygiënische volksopvoeding, deskundig huisbezoek onontbeerlijk.

X.

De lijder aan paranoia, die in een gesticht verpleegd moet worden, geve men ten minste één maal een proefontslag; zelfs als de patient geen verschijnselen van beterschap vertoont.

XI.

Mede tot goede bestrijding van het alcoholisme kan dienen, dat de lijder tegen zijn wil in in een asyl zou kunnen worden opgenomen.

XII.

Bij de ziekten tabes dorsalis en dementia paralytica is aanneming van een apart „virus nerveux" niet noodzakelijk.

XIII.

Men stelle ook hier de aangifte van acute poliomyelitis in de wet verplichtend.

XIV.

Idiote kinderen verplege men buiten de krankzinnigengestichten.

XV.

Men benoeme aan een krankzinnigengesticht alleen artsen met psychiatrische opleiding.

XVI.

Men bouwe krankzinnigengestichten buiten, doch niet te ver verwijderd van de grootere bevolkingscentra.

XVII.

De pathogenese der psoriasis wordt het best verklaard door het aannemen van twee aetiologische factoren: samenwerking van het terrein en eene tot nu onbekende microbe.

XVIII.

Achterlijke kinderen, die tevens doof zijn, behooren in de slecht hoorende klas alleen dan thuis, wanneer hun achterlijkheid gevolg is van hun slecht gehoor.